

Έτος Ε΄.

ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ 1877.

Φυλ. Β΄.

**ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ
ΤΗΣ ΔΙΑΜΑΡΤΥΡΗΣΕΩΣ**

ΥΠΟ ΤΟΥ ΕΛΛ. ΙΕΡ.

ΔΙΟΝ. ΧΑΡΙΚΛΕΟΥΣ.

ΕΝ Τῷ ΣΥΛΛΟΓῷ « ΟΜΗΡῶ ».

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, κύριοι, ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, ἥτις κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον ἐστὶν ἐκκλησία Θεοῦ, ζῶντος, στύλος καὶ ἑδραίωμα τῆς ἀληθείας, θεμελιωθεῖσα ὑπὸ τῶν θεοκηρῦκων ἀποστόλων, ἐπὶ πέτρας στερῆας καὶ ἀρθάρτου, τῆς ὀρθοδόξου τοῦ Πέτρου ὁμολογίας, ὄντος ἀκρογωνιαίου λίθου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοῦ ἀπείρου καὶ αἰωνίου Θεοῦ, διετέλει καὶ διατελεῖ οὐριόδρομος, εἰς ὃν ἐκλήθη ὑψηλὸν προορισμὸν, κηρύττουσα καὶ διαφωτίζουσα ἅπασαν τὴν ὑφήλιον. Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος πεπερασμένος ὢν, καὶ πεπερασμένον ἔχων τὸν νοῦν, οὐκ

εὐθὺς ὀλοσχερῶς τῆς ἀληθείας ἐπιδράττεται, ἀλλ' ἐπιπολαίως ταῦτην νοῦν, στρεβλοὶ καὶ διαστρέφει, φέρων ὁ τάλας ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν κατάραν, ἐφ' ὅσον ἐπὶ τῆς γῆς ἐμπεριπατεῖ καὶ πληθὺ συμπεφυρμένους βαδίζει.

Ἐντεῦθεν πόλαι ἔδου στυγεραὶ κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ τόπους ἠνεώγησαν, πνεύματα πλάνης ποικίλης, καὶ ἀνηλίων βαράθρων ἀναφυσῶσαι, τὴν αἰώνιον ἀληθειαν θέλουσαι ἀνατρέψαι καὶ ἐκμηδενίσαι ὁ κραταῖος ὅμως αὐτῆς δομήτωρ καὶ Κύριος, ὁ ἐπαγγειλάμενος, ὅτι « Πόλαι ἔδου, οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς », διαφυλάττει καὶ διασώζει ἄσπιλον καὶ λαμπρὰν ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ἐπερχομένων κινδύνων.

Τοιαῦται πλάνης μεθοδῖαι, πολλαὶ καὶ ποικίλαι ἀνεφάνησαν κατὰ διαφόρους καιροὺς καὶ χρόνους μέγιστον ἀπενεγκοῦσαι τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τάραχον καὶ ἐν μὲν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις Ἄρειος καὶ Μακεδόνης καὶ Νεστόριος οἱ περβύτατοι ἐκεῖνοι! ἄλλοτε σμῆνος αἰρέσεων Γνωστικῶν, περὶ

ὡν διαλαμβάνει λεπτομερῶς ὁ ἱερὸς Ἐπιφάνιος. Τὸ δεινὸν τέρας τῆς Εἰκονομαχίας καὶ τέλος τὸ ἀπονενοημένον καὶ ἀπροσδιόνυσον ἐκεῖνο σχίσμα! τὸ διαιρέσας τὴν Δύσιν ἀπὸ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ὁρθοδόξων. Ὅθεν ὁ Παπισμὸς ἀνυψωθείς ὡς ὁ πύργος ἐκεῖνος τῆς Βαβυλῶνος καὶ τραχηλιάσας κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐγέννησεν ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις μυρίας ἄλλας συγχύσεις γλωσσῶν, περὶ τὴν χριστιανικὴν ὀρθοδοξίαν, περὶ ὧν, οὐκ ἔστι νῦν λέγειν κατὰ μέρος· ἀλλὰ πρὶν ἢ ἐξετάσωμεν τὴν τούτων ἱστορίαν ἀναγκαῖον νομίζω, κύριοι, εἰπεῖν, τί ἐστὶ *Διαμαρτύρησις*, πόθεν ἢ ἀρχὴ τοῦ παρ' αὐτοῖς *Προτεσταντισμοῦ*, πόθεν καὶ διατὶ ἀποσχίσθησαν οὗτοι.

Πολλοὺς καὶ ποικίλους αὐτοὶ εἰς ἑαυτοὺς τοὺς ὀρισμοὺς ἀποδίδουσιν, οὐδεὶς ὁμῶς αὐτῶν, ὡς γε ἑμαυτὸν πείθω, δείκνυσιν ἀκριβῶς, ὅπερ εἰσὶν οὗτοι. Τί λοιπὸν ἐστὶ *Προτεσταντισμὸς*; *Προτεσταντισμὸς ἐστίν, ἢ ἄλογος καὶ ἀντιφατικὴ ἐξάρρησις τοῦ ἐκ παραδόσεως ὑπεστώτος δόγματος*. Οὗτος ὁ δυνατὸς ὀρισμὸς τοῦ Προτεσταντισμοῦ καὶ οὗτος δύναται περιλαβεῖν ὡσαύτως αὐτοῦ τὰς αἰρέσεις, αἵτινες διεσπάρησαν ἐν μικρῷ χρόνῳ διαστήματι πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης πολλαὶ καὶ ποικίλαι, ὡς ἐκ τῶν σπαρτῶν τοῦ φονευθέντος Δράκοντος ἐδόντων ἐπληθύνθησαν οἱ τοῦ μύθου Γίγαντες. Ἀποβάλλουσιν οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τὴν παράδωξιν, καὶ λάβρω ποδὶ αὐτὴν ἐκλακτίζουσιν ὡς ἀντιλέγουσαν δῆθεν τῇ χριστιανικῇ ἐλευθερίᾳ καὶ τῷ καθαρῷ λόγῳ.

Οὐδόλως ἐν τῇ λιτῇ καὶ συντόμῳ ταύτῃ ἐκθέσει ἄπτομαι, κύριοι, τοῦ τοιοῦτου ζητήματος, ἀρκεῖ δεῖξαι τὴν ἀρχὴν τοῦ παρ' αὐτοῖς ὀρθολογισμοῦ, ὅπως δεῖξω, ὅτι ἡ αἵρεσις αὐτῶν οὐκ ἔχει τὴν ἀρχὴν αὐτῆς ἀπὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας τῶν Ὁρθοδόξων, ἀλλ' ἀπ' ἄλλης τινὸς ἀσυμφόρου καὶ ἀπροσδιονύτως ἀποσχισθείσης.

Ἡ ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, κύριοι, μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀποστόλων θεμελίωσιν αὐτῆς, ἦν ἐνότης, συνοουσα δι' ἀδελφικῶν δεσμῶν, ἀπαξάπαντα τὸν χριστιανικὸν κό-

σμον, καὶ οὐδαμῶς οὐδέποτε διαταράχθη. Ὅτε αἵρεσις τις διεγείρετο, ὁ χριστιανικὸς κόσμος ἔπεμπε τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ, τοὺς ὑψηλοὺς αὐτοῦ ὑπαλλήλους, εἰς σεβαστὰς τινὰς συναθροίσεις, ἃς συνόδους ἀποκαλοῦμεν, αἵτινες διὰ τὸν εἰρηνικὸν αὐτῶν χαρακτήρα, καὶ διὰ τὸ ὕψος τῶν τυζητήσεων, ἀπετέλουν, κύριοι, τὸ εὐγενέστατον θέαμα ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ Κόσμου! Τὰς ἀποφάσεις τούτων τῶν τοπικῶν συνόδων ἀπερριπταν ἢ παραδέχοντο ἅπαντα ἢ Καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων, καθ' ὅσον ἐβλεπεν αὐτὰς συμφωνούσας ἢ διαφωνούσας τῇ Καθολικῇ αὐτῆς Ὁμολογίᾳ. Ὁ τρόπος οὗτος, κύριοι, τοῦ συζητεῖν καὶ ἀποφαίνεσθαι περὶ τῶν οὐρανίων καὶ ὑψηλῶν δογμάτων, ἦν καὶ ἔσεται τῇ Καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ· διότι ἐν τῷ τρόπῳ τούτῳ ὁμιλεῖ τὸ πνεῦμα τῶν Ἐκκλησιαίων.

Ἀλλὰ μετὰ τὸ σχίσμα ἡ Ῥώμη, κύριοι, ἐκπεπωκυῖα ἅπαν τὸ τῆς φιλοπρωτείας ποτήριον ἀλόγως δ' οὐκ οἶδ' ὅπως σφετερισθεῖσα καὶ τὸ ἀλάθητον, ὅπερ εἰς μόνην τὴν Καθολικὴν ἐκκλησίαν ἀνήκει, ἤρξατο ἐπιβαρύνουσα τὸν ἀνθρώπινον λόγον καὶ περιορίζουσα ἐν στενωτάτοις ὁρίοις τὴν ἐλευθέραν ἐξέτασιν, τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν παντὸς λογικοῦ καὶ πνευματικοῦ ὄντος. Προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου οἰκειοποιηθεῖσα πρὸς τὴν πνευματικὴν καὶ τὴν πολιτικὴν δύναμιν, ἐνοῦσαν τοὺς υἱοὺς αὐτῆς (ἐξέστω μοι ἡ λέξις) διὰ μαχαίρας ὑλικῆς καὶ τηλεβόλων, ἀποκατέστησε τὸν χριστιανὸν οὐχὶ μέλος τῆς ἐκκλησίας, διότι διέφραξε τὴν ἐσωτερικὴν καὶ πνευματικὴν ἐνότητα, ἀλλ' ἕνα τῶν ὑποτελῶν καὶ ὑπηκόων κατέστη ἐκείνη τυράννος καθ' ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ὁ δὲ χριστιανὸς δούλος καὶ ὑποτελής.

Ἐντεῦθεν, κύριοι, ὁ μοναδικὸς καὶ ζῶν νόμος τῆς ἐνότητος, κατέστη διὰ μερικῶν ἐξωτερικῶν νόμων τοῦ οὐτελιταρισμοῦ (*utilitarisme*) καὶ διὰ δικαστικῶν σχέσεων. Τῆς ἐξουσίας ὅθεν ταύτης διαφρήξασθε τὴν ἐσωτερικὴν ἐνότητα, στηριζομένης δὲ ἐπὶ τινος

ψευδοῦς ἀξιώσεως τοῦ ἀλλοιοῦν ἢ ἐπεξηγεῖν τὸ σύμβολον, ἀπεχώρησε τὸ θεῖον πνεῦμα, τὸ ἐν τῇ ἐνότητι ὁμιλοῦν καὶ καθοδηγοῦν, καὶ ἡ ἐποχὴ τοῦ ὀρθολογισμοῦ ἀφίκετο· ὅθεν, λόγου χάριν, ἐπενόησε καθαρτήριο πῦρ, ἵνα ἐξηγήσῃ τὴν περὶ τῶν κεικοιμημένων εὐχὴν—τὸ ἀναμάρτητον, ἵνα ἐξηγήσῃ τὴν ἐκπώλησιν τῶν συγχωροχαρτίων κ.τ. Οὐδέποτε ἡ Ῥώμη, κύριοι, εἶπε «ὁ Ἅγιος κρινεῖ με»—«ἀλλ' ἐκεῖνος ἄγιος, ὃς φρονεῖ ὡς ἐγώ». — Καὶ ἐν Συνόδοις, ἀντὶ τοῦ Πνεύματος, ἐλάλει ὁ ἀναμάρτητος Πάπας, καταπατῶν καὶ ἐξευτελιζῶν τὸν ἀνθρώπινον λόγον, τὴν ἐλευθέραν συζήτησιν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἀποφασίζεῖν κοινῶς περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ναί, κύριοι, ἡ ἀγία Ἐδρα ἠδυνήθη νὰ εἰσδύσῃ εἰς τὰ μυστήρια ὄλων τῶν λαῶν καὶ τῶν βασιλεῶν, καὶ τὰ ἐξομολογητήρια ἀπάντων τῶν καθολικῶν ἠγεμόνων ἀντελάου ὑπὸ τοῦς ὕλους τοῦ Βατικανοῦ.

Ὁ ἀνθρώπινος λόγος, κύριοι, ἀναξιοπαθῶν ὑπὸ τῆς τοιαύτης καταπίεσεως, ὑψώθη ἄφοβος, ἀντιστρατεύμενος πρὸς τὴν παπικὴν τυραννίαν, πᾶσαν ἐπαγόμενος ἐφεύρεισιν πρὸς παντελῆ κατάργησιν τῆς δεσποτείας τοῦ Βατικανοῦ. Ὅθεν ἀνεφάνη ὁ Προτεσταντισμὸς γνήσιος γόνος τοῦ παπισμοῦ· κατὰ τὸ πνεῦμα δ' αὐτοῦ, οὐκ ἔστιν αἵρεσις τοῦ πρώτου ἐκείνου χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ σχίσμα—γεννηθὲν ἀπὸ τὴν παπικὴν ἀρχὴν, ἧς ἀφανισθείσης κακείνος ἐκπνεύσει.

Παραδείγματα τινὰ, ἱκανῶς διαφωτίζουσι τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος: ὁ παπισμὸς λέγει «ἡ ἐκκλησία πάντοτε ἠῤῥητο ὑπὲρ τῶν κεικοιμημένων, ἀλλ' ἡ εὐχὴ αὕτη ἦτο ἀναγγελία, μὴ ὑπάρχοντος μέσου τινὸς πράγματος—ὅθεν ὑπάρχει καθαρτήριο πῦρ»—*Ὁ Προτεσταντισμὸς ἀντιπαρατασσόμενος λέγει: «Ὁὐδ' ἔχρος καθαρτηρίου ἐν ταῖς Γραφαῖς ὑπάρχει—ἄρα ἐστὶ μῦθος καὶ ἀνάπλασμα τῆς παπικῆς φαντασίας τῶν Σχολαστικῶν ὅθεν ἡ ὑπὲρ τῶν κεικοιμημένων εὐχὴ ἐστὶν ἀναγγελία.»*—*Ὁ Παπισμὸς, λέγει: «Τὴν μεσιτείαν τῶν ἁγίων ἐπεκαλέσατο ἅπαντα ἀρχαῖοθεν ἡ*

ἐκκλησία ὅθεν ἀφέλιμος ἐστὶ πρὸς σωτηρίαν.»—*Ὁ Προτεσταντισμὸς ἀποκρίνεται: «Ὁ ἐξέλιμας ὁ γινόμενος διὰ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ὁ γινόμενος παραδεκτὸς ὑπὸ τῆς πίστεως ἐν τῷ βαπτίσματι, ἀρκεῖ ὅπως ἐξαγοράσῃ, οὐ μόνον τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἅπαντα τὸν δυνατὸν κόσμον ὅθεν ἡ μεσιτεία τῶν ἁγίων ἐστὶν ἀναφελής.»*—*Οὕτω καὶ περὶ τῆς παραδόσεως, περὶ τῶν καλῶν ἔργων, καὶ περὶ τῶν λοιπῶν.*

Τοιαύτη ἡ ἐναγώνιος αἰωνία πάλη, ἡ ἐπικρατοῦσα μεταξὺ τοῦ Παπισμοῦ καὶ τοῦ Προτεσταντισμοῦ, ἦν ἐπήνεγκον, ὡς προείπομεν, ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας ἐξετάσεως, αἱ βαρεῖαι καταχρήσεις τῆς Παπικῆς αὐλῆς, ἡ διαφθορὰ τῆς Ῥώμης, ἡ φιλαργυρία, ἡ ἀκολασία καὶ τελευταῖον ὁ ἀθεῖσμος καὶ ἡ ἀσέβεια! Αὗται, κύριοι, ἐγένοντο αἱ κυρίας αἰτίαι, δι' ἃς ὑπέστησαν μαρτύρια οἱ περίπυστοι ἐκεῖνοι πρόδρομοι τοῦ Προτεσταντισμοῦ Οὐίκελφος καὶ Οὐσίος· ἰδίως δὲ διήγειραν τὸν Λούθηρον καὶ τοὺς λοιποὺς ἀναμορφωτὰς, περὶ ὧν ἐροῦμεν ἐξῆς διὰ βραχείων.

Κατὰ τὸν 15ον αἰῶνα, τὰ ἀνοσιουργήματα Ἀλεξάνδρου τοῦ ἔκτου, ἡ ἔπαρσις Ἰουουλίου τοῦ δευτέρου, αἱ ἄδικοι καὶ βίαιοι φορολογίαι Λέοντος τοῦ δεκάτου, ἡ πώλησις τῶν συγχωροχαρτίων, ἡ χρηματικὴ ἐκτίμησις τῶν ἁμαρτημάτων, αἱ ἀνούσιαι πράξεις καὶ δεισιδαιμονίαι τοσοῦτων Μοναχῶν—ἀφύπνησαν καὶ ἐξήγειραν, κύριοι, τὸν Οὐσίον καὶ Οὐίκελφον, οἵτινες ἱκανῶς παρεσκεύασαν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα πρὸς ἐντελῆ παραδοχὴν τῆς μεταρρυθμίσεως, καὶ κατέδειξαν εἰς τὸν ἀμαθῆ λαὸν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὴν οἰκτρὰν καὶ ἐλεεινὴν κατάστασιν τῆς Ποντιφικῆς Αὐλῆς, καὶ ἐκ θεμέλιων ἐσάλευσαν τὰς θρησκευτικὰς αὐτοῦ πεποιθήσεις· ὥστε ὁ λαὸς ὄργα ἀνυπομόνως πρὸς τὴν καινότερον καὶ σπινθὴρ μόνον ἔλειπεν, ὅπως ἀναφλέξῃ τὴν μεγάλην ἐκείνην πυρκαϊάν καὶ κίνησιν τῶν πνευμάτων ἐν τῇ ἐσπερίᾳ Εὐρώπῃ. Τοιοῦτοι δὲ σπινθῆρες ἀνεφάνησαν, ἐν μὲν τῇ Γερμανίᾳ ὁ Λούθη-

ρος, ἐν δὲ τῇ Ἑλβετία ὁ Ζουίγλιος ἢ Σβίγγλιος καὶ ὁ Καλβίνος, ἐξ' ὧν μετ' οὐ πολὺ ἐξεφάργασαν πολλὰ, πολλῶν αἰρέσεων ἑτερείαι, αἵτινες διεσπάρησαν πολλαχοῦ τῆς Εὐρώπης.

Ὁ Λούθηρος καὶ ὁ Λουθηρισμὸς μέχρι τῆς ἐν Αὐγούστῃ Διαιτήσεως.

Ὅτε ἡ Ῥώμη ὑπνωττεν ἀβρῶς ἐπαναπαυομένη, κύριοι, ἐπὶ τῇ διπλῇ Αὐτῆς ἐξουσίᾳ, ἠγείρετο κατ' αὐτῆς ἐκεῖνος, ὅστις τοσοῦτον βαθέως ἔμελλε νὰ διαταράξῃ τὴν ἀνάπαυσιν τῆς αἰωνίας πόλεως τῶν Ποντιφίκων. Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἦν ὁ *Μαρτίνος Λούθηρος*, γεννηθεὶς ἐκ πτωχῶν γονέων εἰς *Εἰσλέβεν—Eisleben* τῆς Σαξωνίας, τὴν δεκάτην 9βρίου 1483. Τοῦ εικοσιεπταετοῦ, ἤδη *Μαρτίνου* ὁ πατὴρ ἦν ὁ *Ἰωάννης Λούθηρος*, μεταλλουργός, ὃς ἐνεχάραξεν αὐτῷ ἐξ' ἀπαλῶν ὀνύχων τὰς ἀρχὰς ἠθικῆς καθαρᾶς, καὶ εὐσεβείας ἀδόλου. Παρατηρήσας δὲ εἰς τὸν υἱὸν αὐτοῦ διαθέσεις εὐνοϊκὰς πρὸς τὴν σπουδὴν, ἐπεμψεν αὐτὸν εἰς *Εἰζενράχ* ἐν τῇ *Ἡγεμονίᾳ τῆς Σάξ*—*Βείμαρ* κατὰ τὸ 1498, ἵνα ἀκολουθήσῃ τὰ μαθήματα τῆς πόλεως ταύτης. Ὁ μαθητὴς ἐποίησε προῦδος ταχεῖας εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν καὶ τοὺς ἄλλους κλάδους τῆς διδασκαλίας. Ἐκεῖνος, κύριοι, ὅστις μετὰ εἰκοσιν ἔτη ἔμελλε νὰ καταπατήσῃ ὑπὸ τοὺς πόδας τοῦ τὴν ἐξουσίαν τῶν Παπῶν, ἐστερεῖτο πολλὰκις τῶν ἀναγκαιοτέρων τοῦ βίου πραγμάτων, ἀναγκαζόμενος μετὰ τῶν πτωχῶν αὐτοῦ συντρόφων, ἵνα ψάλλῃ ἄσματα ἀπὸ θύρας εἰς θύραν. Ὁ *Μαρτίνος* ἔλαβε τὸν βαθμὸν τελειοφοίτου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς *Ἐρφούρτης*, καὶ ἐν αὐτῷ ἐδίδαξε τὴν φιλοσοφίαν τοῦ *Ἀριστοτέλους*. Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον εὗρε λατινικὴν τινὰ *Ἰερὰν Γραφὴν* ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Πανεπιστημίου, παρετήρησε μετ' ἐκπλήξεως, ὅτι περιείχεν ἄλλα, ἢ αἱ κοινὰ βίβλοι ἀπὸ ταύτης λοιπὸν τῆς στιγμῆς ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὴν μελέτην τῶν ἁγίων *Γραφῶν*, εἰς τὸ καθ' αὐτὸ κείμενον, ἀποκτήσας ἐν

τῇ ἀκανθῶδει ταύτῃ μελέτῃ γνώσεις, αἷ οὐδέποτε εἶχον φαντασθῆ οἱ πλείοτεροι τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ.

Ἡ πρὸς τὰς σοφὰς ταύτας ὄθεν ἐρεῦνας ἐμπαθῆς αὐτοῦ ἐπιθυμία, διήγειρεν αὐτὸν ν' ἀσπασθῇ τὸ μοναχικὸν σχῆμα. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπεθύμει νὰ ἐκλέξῃ ὁ υἱὸς τὸ στάδιον τῶν νομικῶν. Ὁ *Λούθηρος* λοιπὸν ἦν ἀμφιρρέπης, ὅτε συμβάν τι λυπηρὸν ἐξέβη αὐτὸν ἐν *Μοναστηρίῳ*. Φίλος τοῦ τῆς *Ἀλέξιος* ὀνομαζόμενος ἐκεραυνοβόληθη θανασίμως ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς αὐτοῦ, εἷς τι ἀπὸ *Μανοςφέλδης* εἰς *Ἐρφούρτην* ταξείδιον, ὑπερ ἐπίουον ἔμοῦ. Ὁ θάνατος οὗτος συνεκίνησεν αὐτὸν τοσοῦτον, ὥστε ἀπεσύρθη πάραυτα εἰς τὸ *Μοναστήριον* τῶν *Αὐγουστίνων* κατὰ τὸ 1505.

Ὁ *Λούθηρος* διεκρίθη, κύριοι, πάραυτα διὰ τῆς ἰκανότητος αὐτοῦ, ὃ δὲ Ἠγοούμενος τῆς *Μονῆς*, ἵνα ἀφήγῃ αὐτὸν νὰ ἐξακολουθῇ τὰς θεολογικὰς του σπουδὰς, ἐξήρσεν αὐτὸν ἐκ τῆς ἐργασίας τῶν χειροτεχνημάτων, εἰς ἣν ὑπεχρεοῦντο ἅπαντες οἱ ἐν τῷ *Μοναστηρίῳ*. Χειροτονηθεὶς ἱερεὺς κατὰ τὸ ἔτος 1507 ἐπέτυχεν ἔδραν τινὰ καθηγητοῦ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς *Βιρτεμβέργης*, νεωστὶ συστηθέντι ὑπὸ τοῦ *Φρειδερίκου* ἐκλέκτορος τῆς *Σαξωνίας*. Ἐκεῖ, κύριοι, ἀνεφάνη ἡ μεγαλοφυΐα αὐτοῦ· αἱ ἀλύσεις τῆς *Σχολαστικῆς φιλοσοφίας* ἐγένοντο αὐτῷ ἀφόρητοι· ἐπεχείρησεν ὅθεν νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτῶν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, πρὸ πολλοῦ χρόνου ἤχμαλωτισμένον. Ἡ καινοτομία καὶ ἡ τόλμη τῶν ἰδεῶν αὐτοῦ ἔθελξαν τοὺς πλείστους τῶν σπουδαζόντων μαθητῶν, αἵτινες ἐσχημάτισαν ἐνθουσιώθη φατριάν ὑπὲρ αὐτοῦ. Ναί, ἔθελγον, ἔθελξαν αἱ νέαι ἰδέαι, καθ' ὅσον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ *Ὀσίου* καὶ *Ὀυκλέφου* τὸν ἔλειπον καὶ φρικώδη ἐκείνον θάνατον!! ἅπαντες αἱ τῆς *Εὐρώπης* χριστιανοί, μηδ' αὐτῶν τῶν καθηγητῶν καὶ μαθητῶν ἐξαιρουμένων, ἔζων ὑπὸ τὴν κοινωσίαν τοῦ *Πάπα*, φοβούμενοι τὸ δεινὸν καὶ φρικώδες τῆς ἱερᾶς ἐξετάσεως!

Ἀποθανόντα, κύριοι, *Ἰούλιον* τὸν δεύτερον διαδέχεται *Λέων* ὁ δέκατος, ἄνθρωπος

ἀκόλαστος, τρυφκλὸς καὶ ἄσωτος. Ὁ καλὸς οὗτος *Πάπας*, διὰ τὰς ὑπερβολούσας αὐτοῦ δαπάνας καὶ μεγαλοπρεπείας, ἐξεκένου ἂν εἶχε καὶ αὐτοῦ τοῦ *Κρείσου* τοὺς θησαυρούς· ἐπῆλθε δ' ἔμως αὐτῷ, τελέσαι καὶ τὸν ἐν *Ῥώμῃ* ναὸν τοῦ ἁγίου *Πέτρου*. Ὅθεν ἠνέωξε τὸν περιφανῆ κρατῆρα τῆς *Παπικῆς* εὐσπλαγχνίας, παρέχων εἰς ἅπαντας τοὺς χριστιανούς τῆς *Εὐρώπης* τὰ συγχωροχάρτια, δι' ὧν βαρυτάλαντον ἐπώλει τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Περὶ τῆς πωλήσεως ταύτης, κύριοι, καὶ περὶ ἁπασῶν τῶν ἄλλων τῆς *Παπικῆς* αὐλῆς καταχρίσεων ὁ πολλὸς *Πασκουίνος* ἐποίησε τὰ ἐφεξῆς·

»*Allorchè papa Pio —*

»*Comparsè in manzi à Dio —*

»*Dio gli Chiese Cosa hai fatto ;*

»*Ei rispose niente affatto.*»

Ὡν περ τὸ πνεῦμα οὕτω μεθηρημένους :

»Βίον κατάπλεων ἀνομημάτων φρικτῶν διανύσας

»Ὁ ἀσεβῶς, εὐσεβής! (pius) εἰς τὴν γῆν νὰ καλῆται τολμήσας

»Λέων τῆς Ῥώμης ὁ Πάπας τὴν γῆν ν' ἀφῆσ' ἠναγκάσθη

»Πρὸς τὸν Παράδεισον ἔδραμε τότε, νομίζων ὁ φροῦδος

»Ὅτ' ὡς Πάπας, ἐτοίμην τὴν θέσιν τοῦ εἶχεν ἐκεῖσε

»Ποῖα πλὴν ἐκπληξίς, ὅταν ὁ πλάστῃς προσβλέψας τῷ εἶπε

»Τί, ποτ' ὑπὲρ τῆς ψυχῆς Σου, εἰ τὴν γῆν κατειργάσθης ὦ Πίε ;

»Πλάστα, ἐγὼ δὲν ἐγνώριζον κὰν πῶς ὑπάρχει τοιαύτη!

»Ἐξελθ' ἐντεῦθεν λοιπὸν, ἐδῶ ἄπιστοι δὲν εἰσχωροῦσι

»Συγχωροχάρτιον τότε θρηνῶν ν' ἀγοράσῃ ἐζήτει

»Ὁ πρὸ ὀλίγου τοιούτων εἰ τὴν γῆν μυριάδας πωλήσας

»Ἄνωφελῶς πλὴν ἐζήτει, διότι ἐκεῖ δὲν πωλοῦσι.

Τῶν πανισχύρων συγχωροχαρτίων, κύριοι, τὴν ἐν *Γερμανίᾳ* ἐκπώλησιν, εἶχον διακαιωματικῶς οἱ *Αὐγουστιανοὶ Πατέρες* καὶ

τότε δυστυχῶς! (ἴσως), διωρίσθησαν εἰς τὴν ἐκπώλησιν αἱ ἐκ τῆς τάξεως τῶν *Δομινικανῶν*. Οἱ *Αὐγουστιανοὶ* ἠγανάκτησαν καὶ βαρέως ἔφερον τὸ συμβάν· ὁ *Αὐγουστιανὸς Λούθηρος*, ἄνθρωπος δξὺς, θρασύς, ἐπιχειρηματικὸς καὶ πολύφωνος ἤρξατο λακτικίζειν καὶ ἀποδυσπετεῖν, ἤρξατο λαλεῖν στεντορίως καὶ ἀκούεσθαι, ἤρξατο γράφειν καὶ ἐπιστέλλει πρὸς τοὺς γειτνιαζοντας *Ἐπισκόπους*. Ὁ *Λούθηρος*, ἐπανελθὼν κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς *Βιρτεμβέργην*, παρεδέξατο τὴν θέσιν ἱεροκήρυκος καὶ ἀνηγορεύθη διδάκτωρ τῆς *τριλογίας*· φήσας ἅπαξ εἰς τὸν βαθμὸν τοῦτον, ἀφωσιώθη ὅλως εἰς τὴν ὑπεράσπισιν τῶν ἁγίων *Γραφῶν*. Ἡνίοι, κύριοι, πληρέστατα τοὺς συγγραφεῖς τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοὺς Πατέρας τῆς ἐκκλησίας, ἦτο κάτοχος τῆς ἑλληνικῆς καὶ ἑβραϊκῆς γλώσσης, ἐκέρυττε τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μετ' εὐγλωττίας ἐπαγωγῶν λίαν καὶ δὲν ἐβράδυνε νὰ καταστήσῃ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐνδοξον μεταξὺ τῶν σοφῶν καὶ ν' ἀπολαύσῃ τῆς ἀφοσιώσεως καὶ ἀγάπης τοῦ λαοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην, δηλαδὴ περὶ τὰ 1518, τὸ ἐμπόριον τῶν συγχωροχαρτίων ἔφερε παρ' αὐτῷ *Δομινικανὸν* τινὰ *Μοναχὸν Τέτζελ* ὀνομαζόμενον καὶ ὁ *Λούθηρος* ὑπὸ τοῦ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας ζήλου ὑπεκκαίόμενος, προσέβαλεν ἰσχυρότερον, παρ' ὅτι προανέφερον, τὴν τοιαύτην ἄθεσμον καπήλευσιν τῶν ἱερῶν πραγμάτων.

Ὁ πωλητὴς τῶν συγχωροχαρτίων, ὃς ἦν ἐπίσης καὶ ὁ πρῶτος πρὸς διανομὴν αὐτῶν ἐπιτροπός, ἀπεκρίθη αὐτῷ μετὰ πολλῆς πενίας καὶ θυμοῦ. Ἡ συζήτησις κατήχησεν ἕως· ἀλλ' ὁ *Λούθηρος* ὑπερίσχυσεν. Ἐνθαρρυνθεὶς δὲ ὑπὸ τῆς πρώτης ταύτης ἐπιτυχίας, ἐτοιχοκόλλησεν ἐπὶ τῆς θύρας τῆς ἐκκλησίας τῆς *Βιρτεμβέργης* ἐνενήκοντα πέντε ἄρθρα, ἐν οἷς ἐξέφραξε καὶ ἀνέπτυσσε τὰς ἰδέας αὐτοῦ· ἐκ τῶν ἐνενήκοντα πέντε τὸ 27ν λ.χ. λέγει· «*ἀπατάσι τοὺς ἀνθρώπους, οἱ διδάσκοντες, ὅτι, ἅμα εἰσπέση εἰς τὸ κιβώτιον τὸ ἀργύριον, εὐθὺς ἡ ψυχὴ ἐκπηδᾷ ἐκ τοῦ Καθατηρίου.*» Τὸ 42ν «*Πρότερον ἐστίν, ἵνα μάθωσι οἱ χριστιανῶς*

ροι, ότι ο Πάπας οὐ πιστεύει, ότι τὰ συγχαροχάρτια αὐτοῦ ἔχουσι τοιαύτην ὑπερφυσικὴν δύναμιν.» Τὸ δὲ 79ν «Ὁς λέγει τὸν Σταυρὸν, τὸ αὐτὸ τοῖς παρασήμοις τοῦ Πάπα δύνασθαι, ἐστὶ βλασφημία καὶ θεία καταφρόνησις!». Αἱ θέσεις αὗται ἢ τὰ ἄρθρα 14ας ἡμέρας μετὰ τὴν τοιχοκόλλησιν ἐκυκλοφόρουσαν ἀνά πᾶσαν τὴν Γερμανίαν, καὶ μετ' οὐ πολὺ εἰς διάφορα μέρη τῆς Ἀγγλίας. Ἐκ τῶν 95 θέσεων ἢ ἄρθρων, ἐκ τῶν ἀγορεύσεων καὶ τῶν ἄλλων ἐνεργειῶν καὶ συγγραφῶν αὐτοῦ, διηνοίχθησαν οἱ ὀφθαλμοὶ πολλῶν, καὶ εἶδον τὴν οἰκτρὰν παρακμὴν τῆς Παπικῆς αὐλῆς. Πρὸ πάντων ὁμῶς συνετέλεσε πρὸς τοῦτο, ἡ μεγάλη ἐκείνη μηχανή, πρὸς ταχεῖαν καὶ ἄφθονον κοινοποίησιν τῶν τοιούτων συγγραμμάτων, καὶ ὑπόσκαψιν ἐπομένως τῶν θεμέλιων τῆς πολλῆς καὶ μεγάλης τοῦ Κλήρου ὑπεροχῆς ἐν Εὐρώπῃ. Ἡ πρὸ 50 ἡδὴ ἐτῶν ὑπάρχουσα μηχανή τοσοῦτον ἐχρησίμευσεν, ὥστε δι' αὐτῆς ἰδίως ἐπεταχύνθη ἡ μεταρρυθμισις, μηχανὴ δὲ τοιαύτη, κύριοι, ἦτο, ἡ τυπογραφία. Ὁ Τέτζελ, τῶν μεγαλεμπόρων τούτων προϊστάμενος, δὲν ἔμεινε ψυχρὸς καὶ ἀνάληκτος πρὸς τὰ συμβεβηκότα, ἀλλ' ἀντέταξε πρὸς τὸν Λούθηρον τοὺς τρομεροὺς τοῦ Ποντίφικου κεραυνούς, κηρύττων αὐτὸν αἰρετικόν, τὰς δὲ τοιαύτας διακηρύξεις του οἱ Ἀκαδημαϊκοὶ τῆς Βιρτεμβέργης παρέδωκαν τῷ πυρὶ. Ὁ Δομινικανὸς Χυστερτράτεν ὁ ἐκ Κολωνίας, ὁ καθηγητῆς Ἐκινς Ἰνγόλσταδ, καὶ ὁ Πριερίας καλόγηρος Ῥωμαῖος ἔγραψαν ἀλληλοδιαδόχως κατ' αὐτοῦ, ἀλλ' οὐδὲν μετεχειρίσθησαν νέον ἐπιχείρημα, καὶ δὲν ἐδικαίωσαν τὰς καταχρήσεις καὶ τὰ συγχαροχάρτια, εἰμὴ διὰ τοῦ ἀναμαρτήτου τοῦ Πάπα. Ἡ ἀναμαρτησία αὕτη ἐδίχασε τοὺς θεολόγους, ἐξ ὧν οἱ μὲν ὑπερησπίζοντο τὴν σφριγῶσαν καὶ προαγομένην μεταρρυθμισιν, οἱ δὲ τὸν πίπτοντα καὶ παρακμάζοντα Παπισμόν ἐμπειροπόλεμοι ἦδη καὶ ἀπειροπόλεμοι κατέβαινον μετὰ σπουδῆς μένεα πνέοντες εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, πολλὰ φιλόνεικα συγγράμματα ἀνταλλάσσοντες.

Λέων ὁ δέκατος φοβηθεὶς ἐκ τῶν προόδων τῆς νέας διδασκαλίας, προσεκάλεσε τὸν Λούθηρον εἰς Ῥώμην, ἀλλ' ἡ ἀνάμνησις τοῦ Ἰωάννου Οὐσίου καὶ τῆς πυρᾶς, ἐφ' ἧς οὗτος ἀπωλέσθη, ἐμπόδισαν τὸν νέον διδάσκαλον τοῦ νὰ ὑπικουήσῃ εἰς τὴν πρόσκλησιν ταύτην. Ὁ Κερδινάλιος Καγετάνος, προσβεβητῆς τοῦ Πάπα, ἐστάλη κατὰ τὸ 1528 εἰς Λυγούστην ἵνα ὑποχρῶσθαι τὸν Λούθηρον εἰς παλινοδίαν, ἧτις ἠδύνατο τὸ πᾶν νὰ ἐξομαλύνῃ· αἱ δὲ ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου συζητήσεις ὑπῆρξαν ζωηρόταται. Ἀλλ' ὁ Λούθηρος φοβούμενος τὰς παγίδας, ἀνεχώρησε κρυφίως ἐξ Λυγούστης ἀφ' οὗ πρῶτον ἐτοιχοκόλλησε πρὸς κλησίν τινα «τοῦ κακῶς πεπληροφορημένου, πρὸς τὸν καλῶς πεπληροφορημένου Πάπα». Τὸ ἀκόλουθον ἔτος, ἔσχεν ἄλλας συζητήσεις μετὰ τοῦ Μίλιτζ νουσίου τοῦ Πάπα ἐν Λυγούστῃ· οὗτος μετεχειρίσθη μεγίστην τέχνην καὶ μετριοφροσύνην, ἵνα καταπέισθαι τὸν Λούθηρον νὰ ὑπακούσῃ τῇ ἀγίᾳ ἔδρᾳ· ἀλλ' ὁ Λούθηρος διέμεινε σταθερὸς εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἣν ἐκήρυττεν ἐν τοσοῦτῳ, ἀπύθηνε πρὸς τὸν Πάπαν ἐπιστολὴν τινα, ἐν ἧ, καὶ τοὶ διαμαρτυρούμενοι περὶ τοῦ πρὸς αὐτὸν σεβασμοῦ αὐτοῦ, συνεβούλευσε νὰ ἐπιχειρήσῃ αὐτὸς ὁ ἴδιος τὴν τοσοῦτον ὑπὸ πάντων ἐπιθυμουμένην μεταρρυθμισιν τῆς ἐκκλησίας. Κατὰ τὸ 1520 ἐφάνη ὁ κατὰ τοῦ Λούθηρου καὶ τῶν προσηλύτων αὐτοῦ ἀφορισμὸς τῆς ἀγίας ἔδρας ἐν Ῥώμῃ, ἐν Κολωνίᾳ καὶ ἐν Λουβαίν ἐκαυσαν τὰ συγγράμματα τοῦ Λούθηρου, ὅστις ἔκαυσε καὶ αὐτὸς τὴν δεκάτην 40βρίου 1520 ἐν Βιρτεμβέργῃ τὴν βούλαν τοῦ Λέοντος δεκάτου, μεθ' ὧν τῶν ἀποφάσεων τῶν Παπῶν, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν μαθητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τῶν καθηγητῶν καὶ μεγάλης συρροῆς θεατῶν, πρὸς δὲ, ἐκήρυξε δημοσίως ὅτι ὁ Πάπας ἦτο ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀμαρτίας ἢ ὁ Ἀντίχριστος, οὗτινος ἡ ἔλευσις ἐπροφητεύθη ἐν τῇ νέᾳ Διαθήκῃ. Προὔτρεψε τοὺς χριστιανούς ἡγεμόνας ν' ἀποτινάξωσι τὸν αἰσχρὸν τοῦτον ζυγόν, καὶ ἔχαιρε διότι ὑπῆρξεν ἄξιος νὰ ἐπισύρῃ τὴν

δογμὴν τῆς Ῥώμης, ὑπερασπίζων τὴν ἐλευθερίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ταύτης, ἤρξατο ἡ τῶν Προτεσταντῶν μεταρρυθμισις. Οἱ εὐγενεῖς Γερμανοὶ προσήνεγκαν τῷ Λούθηρῳ τὸ ἄσυλον τῶν Πύργων αὐτῶν. Τὴν τετάρτην Ἀπριλίου 1524 μολονότι τοσαῦτα ἐποίησαν, ἵνα ἐκπλήξωσιν αὐτὸν, ἤλθεν εἰς Γόρμην, εἰσῆλθε δὲ εἰς τὴν πόλιν συνοδευόμενος ὑπὸ ἀπείρου πλήθους πεζῶν καὶ ἵππέων.

Τὸ ἔτος 1524 Ἀπριλίου 17 ὑπεστήριξε μετὰ δυνάμεως ἐν τῇ Διαιτῇ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ Αὐτοκράτορος Καρόλου πέμπτου, συνοδουμένου ὑπὸ 6 Ἐκλεκτόρων, 24ων Δουκῶν, 7 Ἡγεμόνων, 30 Ἱεραρχῶν, ὑπὸ Ἀρχόντων, Κομήτων καὶ Πρέσβειων. Ἐλαβε τὴν ἀδειαν τοῦ ν' ἀναχωρήσῃ· ἀλλὰ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ, καταδικάσθη εἰς αἰεφυγίαν, ὑπὸ βασιλικῆς τιμῆς διατάγματος, οὗτινος μετέσχε καὶ ἡ Δίαίτα. Ὁ Ἐκλεκτὸρ τῆς Σαξωνίας, ὁ μᾶλλον ἐνθερμὸς αὐτοῦ προστάτης, ἔσωσε τὸν Λούθηρον καὶ τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ, ἀποστείλας εἰς τὴν ἐν Βαρτθούργῳ ἔπαυλιν αὐτοῦ. Ὁ Λούθηρος τὴν κατοικίαν ταύτην ὠνόμαζε Πάτμον, ἐννοῶν τὴν νῆσον, ἐν ἧ περιωρίσθη ὁ ὑψιπέτης ἀετὸς τῆς Θεολογίας Ἰωάννης ὁ ἡγαπημένος μαθητῆς τοῦ Χριστοῦ· εἰς τὸ μέρος αὐτὸ ἔγραψε πολλὰ σπουδαῖα συγγράμματα· δὲν ἐξῆλθε δὲ ἐξ αὐτοῦ, εἰμὴ, ἵνα μετριάζῃ τὴν παράφορον ὄρμην τινῶν ἐκ τῶν ὀπαδῶν αὐτοῦ, οἵτινες ἠδύνατο νὰ διακυβεύσωσι τὴν ἐπιτυχίαν. Ὁ ἔκτακτος οὗτος ἄνθρωπος, κύριοι, λαβὼν τὸν τίτλον τοῦ ἐκκλησιαστοῦ, προσέβαλε τὴν αὐθεντίαν τῶν ἐπισκόπων, κατήργησε τὴν Ἐπισκοπικὴν ἱεραρχίαν, αὐθαρέτως ἀφῆρει, διώρθου τὰς τελετὰς, ἄλλας ἀντ' αὐτῶν ἀποκαθιστῶν. Ἐκπεπληγμένος δ' ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τὰς γιγαντιαίας αὐτοῦ προόδους, ἐνόμιζεν ἑαυτὸν ἔκτακτον τινὰ ἄνθρωπον καὶ ὑπερφυσικὴν τιμὴν δυνάμει πεπλουτισμένον· ὅθεν καὶ κομπάζων ἔλεγεν «οὐκ ἔτι τὴν χεῖρά μου ἔθνηκα ἐν τῷ τῆς πέτρας ρήγματι, ἵνα ἀνατρέψω αὐτὴν ἐκ θεμελίων, οὐκέτι ἐνέβαλον πῦρ εἰς τὰ Μο-

ραστήρια, ἀλλὰ σχεδὸν κατεστράφησαν διὰ τῆς γραφίδος μου καὶ τοῦ στόματός μου, καὶ διακηρύνουσιν, ὅτι αὐτὸς ἐγὼ πλείονα κακὰ τῷ Πάπα ἐρεποίησα, ἢ ἄπαρτες οἱ ἀντιπολιτευθέντες αὐτὸν βασιλεῖς καὶ δυνάσται διὰ τοῦ κοσμικοῦ αὐτῶν βραχίονος!». Ἀλλ' ἐν ᾧ παρ' ἡμέραν ὁ τῆς Βιρτεμβέργης Ἐκκλησιαστῆς ἐθριάμβευε, τῶν θριάμβων του τοὺς καρποὺς ἡσυχῶς οὐκ ἀπήλαυεν, ἐπεὶ ἡ μεταρρυθμισις αὐτοῦ ἐγέννησεν ἄλλας συγχύσεις δοξῶν, ὅθεν ἀνεφάνη πρῶτος ἐν τῇ Γερμανίᾳ ὁ Καρολοστάδιος ἐναντιούμενος τῷ Λούθηρῳ, ἀλλ' οὗτος ἐπιτυχῶς καὶ ἱκανῶς ἀπήντησε πρὸς τὰς φρενοβλαβείας αὐτοῦ.

Ἀποθανόντα Λέοντα τὸν δέκατον, κύριοι, διαδέχεται Ἀδριανὸς ὁ ἕκτος. Οὗτος ἐπεμψε εἰς τὴν Δίαιταν Λεγάτον—πληρεξούσιον ἐγκλήματα φέροντα τοῖς Ἡγεμόσιν ὡς μεγάλην ἐλευθερίαν τῷ Λούθηρῳ παρασχούσι, καὶ ὡς μὴ ἐφαρμόσασιν τὸ τῆς ἐν Βερμανδίᾳ Διαιτῆς ψήφισμα· ἐν τῇ συνελεύσει ταύτῃ, ἧτις ἐγένετο πρὸς περιορισμὸν τῆς νέας διδασκαλίας, οἱ Ἡγεμόνες ἀνέγνωσαν ὑπόμνημά τι, δι' οὗ ἐδήλουν τὴν πρὸς τὴν Παπικὴν αὐλὴν ἀπέχθειαν αὐτῶν. Τὸ ὑπόμνημα τοῦτο ἐξ ἑκατὸν κεφαλαίων ἀπαρτιζόμενον ἀπέστειλαν πρὸς τὸν Ποντίφικα ἐπίσης διαμαρτυρούμενοι κατὰ τῶν ἀφορητῶν δεινῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐλῆς. Ὁ Ἀδριανὸς εἴτε φοβούμενος τὸν συρφετὸν τῶν Ἡγεμόνων καὶ Μαρκσιῶν, εἴτε εἰλικρινῶς συνειδὼς τὴν τοιαύτην ἀνάγκην, ἐπεχείρησε τὸ πρᾶγμα, ἀλλ' ἀποθανὼν ἀφῆκεν αὐτὸ ἡμιτελές. Τοῦτον διεδέξατο ὁ ἀπὸ Μεδίκων Ἰούλιος, ὑπὸ τὸ ὄνομα Κλήμης ὁ ἕβδομος, ὅστις ἀπέστειλεν εἰς Νουριμβέργην ἀπεσταλμένον, συνάμα δὲ καὶ ἀναμάρτωσιν τινα ὑφισταμένην εἰς μικρά τινα καὶ λόγου ἀνάξια· ἐντεῦθεν δυσηρεστήθησαν οἱ Ἡγεμόνες καὶ διαλύονται οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπαγαγόντες. Ὁ Αὐτοκράτωρ, διατρίβων τότε ἐν Ἰταλίᾳ, δυσανασχετῶν καὶ ἀσχάλων ἐκέλευσε, ἵνα συνέλθωσι τὰ κράτη τῆς Γερμανίας ἐν συνελεύσει τὸ ἔτος 1527 τῇ 15ῃ Μαρτίου. Εἰς τὸ συμβούλιον τοῦτο κα-

τὰ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ Αὐτοκράτορος ἐπρεπεν, ἵνα ἐξετασθῶσιν αἱ θρησκευτικαὶ διαφοραὶ, πρὶν ἢ μεταβῆ αὐτός, ἀπὸ τῆς Ἰταλίας, ὅπως ἐπανελθὼν εὕρη τὰ πράγματα ἐν ἡσυχίᾳ. Ἀλλὰ πόσον ὀλίγον ἐγνώριζε τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης! οἱ καθολικοὶ ἡγεμόνες ὄντες πλείονες τῶν τῷ Λουθήρῳ προσκειμένων, ὑπῆρχον, ὡς ἐνόμιζον, μέτριοι καὶ συγκρατατικοί, διότι συγχωρήσαντες τοῖς εὐαγγελικοῖς (ὡς ἐλέγοντο οἱ Λουθηρανοὶ) τὰ διάφορα αὐτῶν ἔθιμα, καὶ ἐκάστω τὴν ἐκλογὴν θρησκείας οἷας δῆποτε, ἀπηγόρευσαν αὐτοῖς τὸν προσηλυτισμὸν, ὅθεν κατὰ τοῦ περιορισμοῦ τούτου ἀντέλεξαν φανερά οἱ Λουθηρανοὶ ἡγεμόνες, καὶ τῇ 19ῃ Ἀπριλίου 1529 ἐπεμψαν τακτικὴν διαμαρτύρησιν *protestation* ἐξ ἧς, ἔκτοτε ὀνομάσθησαν Διαμαρτυρόμενοι ἢ Προτεστάνται.

Τοῦ μεταρρυθμιστικοῦ σχεδίου συμπληρωθέντος, ἐπορεύθη εἰς Βιρτεμβέργην, ἵνα βάλῃ αὐτὸ εἰς ἐνέργειαν κατὰ τὸ ἔτος 1523 μετέβαλε τὴν λειτουργίαν, ἐξῆλειψεν ὅλας τὰς ἐκκλησιαστικὰς τελετὰς, αἵτινες τῷ ἐφάνησαν περιτταί, ἐδημοσίευσεν τὸ περὶ κοινοῦ θησαυροῦ ἐγγειρίδιον αὐτοῦ, δι' οὗ καθίδρυε γενικόν τι ταμεῖον, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ συλλέγωσι τὰς προσόδους τῶν Μοναστηρίων, τῶν Ἐπισκοπῶν, τῶν Παρεκκλησιῶν καὶ ὄλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν κερδῶν. Οἱ Γερμανοὶ ἡγεμόνες γοπηθέντες ὑπὸ τῆς πλουσίας ταύτης λείας, ἠσπάσαντο τὴν διδασκαλίαν τοῦ Λουθήρου. Ἡ ὑπὸ τῶν λαϊκῶν διεύθυνσις τῶν Μονῶν ἐπεσφράγισε τὰ μέτρα αὐτοῦ. Τὴν 11ην Ἰουνίου δ' ὁ Λουθήρος παραιτηθεὶς τῶν μοναχικῶν αὐτοῦ ὀρέξεων, ἐνυμφεύθη καλογραίαν τινὰ Αἰκατερίνην τοῦ Βὸρ καλουμένην. Ἡ μεταρρυθμίσις συνέστη ἤδη ἐν Γερμανίᾳ κατὰ τὸ παράδειγμα ὅπερ αὐτὸς ὁ Λουθήρος ἔδωκε, καὶ δὲν δύναται τις ἄνευ ἀδικίας, ἵνα ἀποδώσῃ αὐτῷ τὰς ἀταξίας καὶ τὰς φρικώδεις ἀνοησίας τῶν ἀναβαπτιστῶν, ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Στόρκ, τοῦ Μοῦνσερ καὶ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Λώυδ' ἐκτὸς τῆς σπανίας εὐφυΐας καὶ τοῦ ἐξαιρέτου διοργανισμοῦ

τοῦ ὁ Λουθήρος εἶχεν ἀκόμη ἀκατανόητον τινὴ δραστηριότητα, συμπληρώσας τοσαῦτα μεγάλα ἔργα ἐν διαστήματι χρόνου ἐκπλήττοντι τὸν νοῦν. Ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῶν πολυειδῶν τούτων ἀσχολιῶν ἐμεινεν ἡσυχος, καὶ τὸ δαιμόνιον αὐτοῦ πνεῦμα φαιδρὸν καὶ ἀτάραχον. Ὑψαριστεῖτο εἰς ἀπλᾶς διασκεδάσεις καὶ δὲν ἔπαυσε καὶ ἐν τῇ ἐξῆψει τῶν τρομερῶν τούτων ἀντιπερισπασμῶν καλλιεργῶν τὴν μουσικὴν. Ἐπαιξε τὸν πλαγίαιον καὶ τὴν λύραν, συνέθετεν — ὁ δὲ περιβόητος Χάνδελ, ὑπερφηανεύετο ὡς σπουδᾶσας τὰ μουσικὰ ἔργα τοῦ Λουθήρου. Ἡ ὑγεία τοῦ φερεπόντου αὐτοῦ ἀνδρὸς, ἐβλάθη πολὺ ἐκ τῶν ταραχῶν τούτων. Ἀπέθανεν δὲ ἐν ἡλικίᾳ 63 ἐτῶν εἰς *Eislebe* τὴν πατρίδα αὐτοῦ, τὴν 18ην Φεβρουαρίου 1546 οὐδεὶς πλέον ἢ ὁ Λουθήρος, κύριοι, ἐξετέθη εἰς τὰς συκοφαντίας, ἐμῆψαντο αὐτὸν διὰ τὴν κατὰ τοῦ Σβίγγλι καταφορὰν αὐτοῦ. Ἀλλ' ὁ Λουθήρος προσεφέρθη πρὸς τὸν Σβίγγλιν, ὅπως πρὸς τὸν Πάπαν καὶ τὸν Ἑρβικὸν δον βασιλέα τῆς Ἀγγλίας.

Οἱ μᾶλλον παράλογοι μῦθοι ἠκολούθησαν τὴν μνήμην τοῦ Λουθήρου· εἶπον ὅτι γεννηθεὶς ἐκ τῆς καταχθονίου συγκοινωνίας δαίμονος τινος μετὰ τῆς μητρὸς αὐτοῦ, εἶχε πνίξει τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεως αὐτοῦ, εἶχε γένει ἄθεος, ὅτι ἠλλαξε προσέτι τὸ ἐν τῷ Παραδείσῳ μέρος αὐτοῦ, ἀντὶ δέκα ἐτῶν βίου εὐαρέστου, ἐπὶ ἑκατὸν ἔτη.

Ἐπῆρξαν, κύριοι, ἄνθρωποι, οἵτινες ἐβεβαίουν, ὅτι ὁ Λουθήρος εἶχεν ἀρνηθῆ τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ὅτι κατείχετο ὑπὸ χαμερπῶν ἰδεῶν, ὅτι συνέθεσεν ὕμνους πρὸς τιμὴν τοῦ Βάκχου καὶ ὅτι ἐβλασφήμησε κατὰ τοῦ Μωυσέως. Πρὸς δὲ, ὅτι εἶπεν ὅτι δὲν ἐπίστευεν εἰς ἐκεῖνο, ὅπερ αὐτὸς ἐδίδασκεν. Τοσοῦτον εἶνε εὐκολον, κύριοι, ν' ἀνευρή τις τὴν πηγὴν τῶν τοιούτων ἀδικιῶν, ὥστε περιττὸν νὰ ὑποδείξωμεν αὐτήν. Αἱ κακοήθειαι αὗται συκοφαντικαὶ ἐξετοξέθησαν τοσοῦτον συνεχῶς ἐκ Ῥώμης, καὶ τοσαῦτα τὰ ὑπ' αὐτῆς ἀδικηθέντα θύματα, ὥστε ἀναίρεσως οὐ χρήζουσιν. Ὁ Βά-

υλος, ὁ ἀμερόληπτος οὗτος κριτὴς τῆς ἱστορίας ἐν τῷ λεξικῷ αὐτοῦ, ἀπέδωκε τῷ ἐνδύῳ μεταρρυθμιστῇ δικαιοσύνην, ἥτις ἱκανοποιεῖ αὐτὸν διὰ τὰς ἀγενεῖς ταύτας ὑβρεις. Ἰδοὺ πῶς ἐκφράζεται περὶ τοῦ Λουθήρου ὡδή τις τοῦ ποιητοῦ Κράμερ, τοῦ ὁποῦ ἡ ἀφέλεια ἀπομακρύνει πᾶσαν ἰδέαν κολακείας.

«Οὐδέποτε, λέγει, οὐδέποτε ὑπῆρξεν ὑποκριτής! οὐδέποτε ἐκολάκευσε τοὺς ἡγεμόνας, ἵνα ἔχη τὴν προστασίαν αὐτῶν, ὑπερήσπισεν ἐνθέρμως τὰ δίκαια τῆς ἀνθρωπότητας, ἐξεπλήρωσε τὰ καθήκοντα πατρὸς καὶ συζύγου, φίλου καὶ ὑπηκόου, ὑπῆρξεν ὁπαρῆγορος τῶν δυστυχίων, οὐδέποτε ἠδίκησεν ἀλλ' ὤδευσε διὰ βήματος σταθεροῦ πρὸς τὴν ἐνδοξὸν ὁδὸν ἣν διέγραψεν αὐτῷ ὁ Θεός. Ἡ ἐπὶ τῆς γῆς δ' αὐτοῦ εὐτυχία, ἐν τῷ μέσῳ τῶν προλήψεων, ἃς εἶχε νὰ καταπολεμήσῃ, ἦν σύζυγος ἐνάρετος καὶ ἡ καλύβη αὐτοῦ.»

Τὰ συγγράμματα τοῦ Λουθήρου ἐτυπώθησαν ἐν Ἰένῃ κατὰ τὸ 1556, ἀποτελοῦσι δὲ τέσσαρας τόμους εἰς ὄγδοον.

Οἱ κυριώτεροι μετὰ τὸν Λουθήρον μεταρρυθμισταὶ ἦσαν ὁ Φίλιππος Μελάγγθων, ὅστις κατὰ πρῶτον Σβαρξέδης ὀνομαζόμενος, ἀντήλλαξε τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀντὶ τοῦ Μελαγγθῶνος, συγκειμένου ἐκ δύο ἑλληνικῶν λέξεων, αἵτινες σημαίνουσι μαύρη γῆ· ἐγεννήθη εἰς Βέρττεν, ἐν τῷ Παλατινάτῳ τοῦ Ῥήνου, καὶ ὑπῆρξεν ὁ ἐνδοξότερος τῶν μαθητῶν τοῦ Λουθήρου.

Ὁ Σβίγγλις, μεταρρυθμιστὴς Ἑλβετὸς ἐκ τῆς ἐπαρχίας τοῦ ἁγ. Γαλληνοῦ — *Saint Galle*, ὅστις προσέβαλε τὴν ἐξουσίαν τοῦ Πάπα, τὸ μυστήριον τῆς ἐξομολογήσεως, τὴν ἀξίαν τῆς πίστεως, τὴν ἐπίκλησιν τῶν ἁγίων, τὴν θυσίαν τῆς λειτουργίας, τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νόμους, τὰς εὐχὰς, τὸν ἁγιασμὸν, τὸν ἄγαμον βίον τῶν ἱερέων καὶ τὴν ἀποχὴν τοῦ κρέατος.

Ὁ Οἰκολαμπίδης, ὁ ἐνεργητικώτερος συμβοηθὴς τοῦ Σβίγγλι. Ὁ Ἰωάννης Καλβίνος, ὁ ἀρχηγὸς μιᾶς τῶν πολυπληθεστέρων Προτεσταντικῶν κοινοτήτων, τοῦ ὁποῦ ἡ δι-

δασκαλία ἐξασκεῖται πρὸ πάντων ἐν Γαλλίᾳ, καὶ πολλοὶ ἄλλοι, περὶ ὧν γενήσεται λόγος ἐν τῇ ἀναπτύξει τῆς Αὐγουσταίας Ὀμολογίας.

Ὁ Λουθήρος, κύριοι, καθίδρυσε τὴν δογματολογίαν τῆς Αὐγουστικής ὁ δὲ Καλβίνος τὴν τῆς Γενεύης. Ἡ μεταρρυθμίσις τῆς ἐκκλησίας, κατὰ τε τὸν ἀρχηγὸν καὶ τὰ μέλη αὐτῆς, ἦτο κατὰ τὸν 4ῶν αἰῶνα ἡ σκέψις παντὸς ἠθικοῦ καὶ θρησκευτικοῦ πνεύματος. Ὁ Λουθήρος λοιπὸν καὶ ἡ διδασκαλία αὐτοῦ δὲν ἠδύναντο νὰ ἐκλέξωσι περίστασιν εὐνοϊωτέραν, ἵνα εἰσακουσθῶσιν οὐδεὶς διενεοῖτο ν' ἀρνηθῆ τὰς εὐεργετίας καὶ ἀρετὰς, δι' ὧν ἡ πρώτη ὀρθόδοξος, μία, ἁγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ θεία τοῦ εὐαγγελίου Ἐκκλησία ἦτο πεπρωτισμένη, καὶ τῆς ὁποίας ἡ σοφία καὶ αἱ πανάγαι ἀρεταὶ διεσκέδασαν, ἐδίωξαν τὸ σκότος καὶ ἐπαναγαγοῦσαι τὰ φῶτα συνετέλεσαν πρὸς πολιτισμὸν τῶν λαῶν.

Ἄπαντες, κύριοι, οἱ χριστιανικοὶ αἰῶνες ἀνεγνώρισαν γενικῶς καὶ ἀναγνωρίσουσιν ὅτι ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία, ἥτις προωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀρχηγοῦ αὐτῆς, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἵνα καταστήσῃ εὐτυχὲς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὑψύσα τὸ πνεῦμα καὶ τὴν καρδίαν τῶν ἀνθρώπων, ἀπεμακρύνθη τοῦ λαοσώου τούτου σκοποῦ μετὰ τὸ ἀπροσδιόνυσον καὶ λυπηρὸν ἐκεῖνο μέγα Σχίσμα μετὰξὺ Δύσεως καὶ Ἀνατολῆς, ὅπερ ἐχθρικῶς ἐδίχασε τοὺς ἐν ἐν Χριστῷ ἀδελφοποιημένους λαοὺς, καθ' ὅσον ἡ τῆς Δύσεως ἐκκλησία ἠθέλησε νὰ εἰσχωρήσῃ εἰς τὰ Κράτη καὶ νὰ ἀναμιχθῆ εἰς ὅλας τὰς πράξεις τοῦ τε πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου.

Ὁ Πάπας, κύριοι, τῆς Ῥώμης, οἱ Πάπαι, μᾶλλον εἶπεῖν, ὄφονται δι' ἅπαντα ταῦτα. Οἱ ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ Βατικανοῦ δίδοντες τὴν ποντιφικὴν αὐτῶν εὐλογίαν Πάπαι καὶ ἐκφωνοῦντες, «τῇ πόλει καὶ τῷ Σύμπαντι,» ὧν ἡ πλεονεξία ἐπώλει τὸν οὐρανὸν πρὸς κατοχὴν τῆς γῆς, ἡ τρομερὰ καὶ ἀπεχθὴς ἐκείνη ἱεροκρατία τῆς Ῥώμης, δι' ἧς ποταμοὶ αἱμάτων ἀνθρωπίνων ἔρρευσαν,

ἔχτω τὰς αἰτίας, ἧτις ἤδη, σήμερον, κατὰ τὴν εὐτυχῆ ταύτην ἐποχὴν μας, παρασταται οὐγὶ πλέον με ῥομφαίας καὶ ὄπλα ὠπλισμένη — ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἀδυναμίαν καὶ ἐξασθένειαν αὐτῆς ἀναφαίνονται ἐνίοτε ἡ δργή καὶ αἱ ἀπειλαί! Ἡ Ποντιφικὴ ἐκείνη ἀγέρωχος καὶ ἀντιχριστιανικὴ ἐξουσία, κύριοι, κρατεῖ πλέον εἰς χεῖρας αὐτῆς ἐσθραμένους μόνον κεραυνοὺς, ἀλλ' ὁ ἀφωπλισμένος αὐτῆς βραχίον ἀπειλεῖ εἰσεῖν τὸν κόσμον ἐκ τῶν δωδεκακισχιλίων βαριταλάντων αἰθουσῶν τοῦ Βατικανοῦ καὶ διαμαρτύρεται κατὰ τοῦ μεγαθύμου Βίκτωρος Εμμανουὴλ καὶ τῆς κυβερνήσεως αὐτοῦ.

(ἀκολουθεῖ).

Διογ. Χαρικλῆς.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΑΚΗΣ
ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΣΜΥΡΝΑΙΚΩΝ
ΣΤΑΘΜΩΝ
ΤΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΥΑΓΓ. ΣΧΟΛΗΣ.

Πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ πραγματικοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα βάρους ἐκάστου τῶν ἀνακαλυπτομένων σταθμῶν γενικὸς κανὼν ἐστὶ νὰ μὴ δίδηται αὐτῷ ἀμέσως τὸ πρὸς τὸ νῦν αὐτοῦ βᾶρος ἀντιστοιχοῦν ἀρχαῖον τι σταθμικὸν σύστημα* διότι ποτὲ μὲν, ἔνεκα σκωρίας καὶ διαφόρων προσκεκολλημένων ὑλῶν, ἔλκουσι ταῦτα σταθμὸν πλεῖον τοῦ κανονισμένου, ἄλλοτε δὲ, ἔνεκα φθορᾶς καὶ ἐλλείμματος, ἔλλασσον τοῦ δέοντος. Ἐνῶ λ.χ. ἡ σολώνειος μνᾶ, κατὰ τὰς νεωτέρας ἐρεῦνας, ἀντιστοιχεῖ πρὸς γαλλ. γραμμ. 436,6 διὰ τὴν πρώτην μὲν αἰτίαν εὐρίσκονται μναὶ ἔλκουσαι γραμμ. 446. 450. 460 κτλ., διὰ δὲ τὴν δευτέραν, εὐρίσκονται ἕτεραι ἔλκουσαι γραμμ. 422, 427, 440 κτλ. Πρὸς εὐρεσιν λοιπὸν τῆς ἀληθείας ζητητέον τίς ἡ ἐποχὴ ἐκάστου σταθμοῦ, τίς ἡ κατάστασις αὐτοῦ, καὶ, εἰ τὸ σχῆμά ἐστὶν ὅμοιον γνωστοῖς

ἤδη σταθμοῖς ὀρισμένου βάρους: διότι ἐὰν π.χ. σταθμὸς τις τετραγώνου σχήματος ἔλκη μνᾶν 440 γραμμ., ἕτερος σταθμὸς τοῦ αὐτοῦ μὲν σχήματος, ἀλλ' ἐφαρμένους εἴτ' ἐν τῷ μέσῳ, εἴτ' εἰς τὰς ἄκρας, εἴτι μὲν καὶ οὗτος μνᾶ, ἀλλ' ὀλιγωτέρων ἐκείνου γραμμαρίων.

Κατὰ τὴν μέθοδον λοιπὸν ταύτην ὁ ἀπροσπαθήσω ἐνταῦθα νὰ ὀρίσω, ὡς οἶόν τε, τὴν ἀρχαίαν ὀλικὴν ἐκάστου σμυρναϊκοῦ σηκώματος τοῦ Μουσείου τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς, διὰ νὰ χρησιμεύσῃ ἡ παρούσα πραγματεία ὡς δεύτερον, οὕτως εἶπειν, μέρος τοῦ πρὸ διετίας ἐκδοθέντος καταλόγου μου, ἐν ᾧ ἀπλῆν μόνον περιγραφὴν αὐτῶν ὡς γνωστῶν ἐποιήσαμην. 1)

I

Εἰς ἐκάστην πόλιν, ἐν ᾗ ἀνεκαλύφθησαν πολλὰ καὶ ποικίλα σταθμά, παρετήρησαν οἱ σταθμολόγοι ὅτι κατὰ τὴν νῦν αὐτῶν ὀλικὴν δὲν δεικνύεται ἔν μόνον ἀρχαῖον σταθμικὸν σύστημα, ἀλλὰ πολλὰ καὶ διάφορα. Ἐκ τῆς νῦν λ.χ. ὀλικῆς τῶν ἀθηναϊκῶν σηκωμάτων ἀνεγνωρίσθησαν ἕξ ἡ ἐπτὰ συστήματα. Κατὰ ταύτην λοιπὸν τὴν γενικὴν παρατήρησιν καὶ τὰ ἐν Σμύρνῃ εὐρεθέντα καὶ συνεχῶς εὐρισκόμενα, ἐν τῇ ὀλικῇ αὐτῶν ἀντιστοιχοῦσι πρὸς τὸ ῥωμαϊκόν, πτολεμαϊκόν, περσικόν καὶ ἰδίᾳ πρὸς τὸ ἀττικὸν σύστημα, ὅπερ ἦν κυρίως τὸ ἐπικρατήσαν ἐνταῦθα καθ' ὅλην τὴν μακεδονικὴν ἐποχὴν, καθὼς ἀποδείκνυσι καὶ τὸ νῦν βᾶρος τῶν ἐπὶ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ κοπέντων ἀργυρῶν τῆς πόλεως νομισμάτων.

Καὶ τοῦ ἀττικοῦ μὲν συστήματος σταθμὸν ἔλκουσι τὰ ὑπ' ἀριθ. 63, 87, 98, 102, 214, 435, 438 καὶ 491. Καλεῖται δὲ σύστημα ἀττικὸν τὸ ἔχον μνᾶν ἔλκουσαν γραμμ. 436,6. Ἡ μνᾶ αὕτη λέγεται καὶ

1) Ἐν τῇ πραγματεῖᾳ ὅμως ταύτῃ περιγράφονται καὶ τινὰ μὴ ἀναφερόμενα ἐν τῷ καταλόγῳ ἐπειδὴ ἔκτοτε ἐπλουτίσθη ἡ συλλογὴ διὰ περισσοτέρων ἐπι σταθμῶν τῆς Σμύρνῆς.

σολώνειος: ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερα ἐν Ἀττικῇ μνᾶ, ἡ ἐμπορικὴ καλουμένη, ἧτις εἰσήχθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὴν 148ην ὀλυμπιάδα καὶ ἧτις εἶλε πεντήκοντα ἐπι δραχμῶν τῆς σολωνείου. 1)

Ἐκ τῶν ἐκτὼ λοιπῶν τούτων σταθμῶν τῆς Σμύρνῆς βαρύτερος ἐστὶν ὁ ὑπ' ἀριθ. 63, ὅστις ἔλκει γραμμ. 910 καὶ ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτοῦ ἐπιφανείας φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΣΜΥΡΝΑΙΩΝ 2), ἧς τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δείκνυσι ὡς ἐποχὴν τοῦ σταθμοῦ τὰ πρῶτα ἐτη τῆς συστάσεως τοῦ περιγαμηνοῦ βασιλείου. Κατὰ τὸ σημερινὸν δὲ αὐτοῦ βᾶρος ἀντιστοιχεῖ πρὸς δύο μνᾶς ἀττικᾶς ἔλκουσας ἀνά 455 γραμμ. ἅτινα ὅμως δὲν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὡς τὸ ἀκριβὲς ἐκάστης αὐτῶν βάρους, διότι ὑπάρχουσι μικρὰ τινὰ ἰλλεϊμματα εἰς τὸν σταθμὸν καὶ ἐπ' αὐτοῦ ἐπικόλλησις ἰκανῆς ὕλης. Μνᾶς δὲ σταθμὸν ἔλκει ἐκ τῶν λοιπῶν ὁ ὑπ' ἀριθ. 87, ὅστις φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΥ ΘΗΣΕΟΥ ΣΜΥΡ ΤΒ· ἔλκει δὲ γραμμ. 447*. Πρὸς τὸ βᾶρος δὲ τούτου ἀντιστοιχεῖ σχεδὸν ἕτερα μνᾶ εὐρεθεισα ἐν Ἀθήναις καὶ ἔλκουσα γραμμ. 446**).

1) Ὅρα C.I.G. ἀριθ. 433. «Ἐγὼ δὲ καὶ ἡ μνᾶ ἡ ἐ(μ)πορικὴ ἢ Στεφανηφόρου δραχμῆς ἐκατὸν τριάκοντα κ(α)ὶ ὀ(κ)τώ πρό(ς) τὰ στάθμια τὰ (ἐ)ν τῷ ἀργυροκοπ(εῖ)σ(ι) καὶ (ἐ)γὼ ῥοπή» (Στεφανηφόρου δραχμῆς δέκα δύο, καὶ πωλε(ι)ώσαν πάντες τὰλλα (π)άντα ταύ(τ)η τῇ μνᾶ, (π)λῆν) ὅσα πρὸς ἀργύριον διαβρήθην εἰρηται π(ω)λεῖν, ἰσ(τ)άντες τὸν πῆχον τοῦ ζυγ(οῦ) ἰσ(ο)ρροπον, ἄγοντα τὰς ἐκατὸν πενήκοντα ὀ(κ)τ(α)χ(μ)ᾶς τοῦ Σ(τεφανη)φόρου.»

2) βλ. Σμυρναϊκὰ σταθμά σ. 48 καὶ πίν. 2ον.

*) βλ. Σμ. Στ σ. 48 καὶ 49 πίν. 5.

**) Ὅρα Schillbach, de ponderibus ἐν Ann. d. Institut. 1865 σ. 496 ἀρθ. 33. — Ἐποπιεῖται ὅτι ὁ σμυρναϊκὸς οὗτος σταθμὸς κατασκευάσθη πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐν ἀρχαῖᾳ μῆτρῃ μνᾶς, κατεχομένη ἰσως ὑπὸ τινος τῶν ἐνταῦθα ἀρχαιοσπηλῶν, ὧν ἔργα εἰσὶ καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 97 καὶ 106, ὡς καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 95 καὶ 96 σταθμά, ἅτινα, ἄγνωστον τότε τὸ κίβδηλον αὐτῶν, περιέγραψα ἐν σ. 49 τοῦ καταλόγου μου, προστιθεὶς καὶ τὴν εἰκόνα ἐνὸς ἐξ αὐτῶν.

Ἡμίμναιον δ' ἐστὶν ὁ ὑπ' ἀριθ. 102, ὅστις οὐδὲν σύμβολον φέρει, ἀλλ' ἐστὶν ἀπλοῦν τεμάχιον μολύβδου, τετραγώνου σχήματος (μῆκ. 0,04 ὄψ. 0,045 πᾶχ. 0,011) καλῶς διατηρούμενον· ἔλκει δὲ γραμμ. 220*).

Τὰ δὲ ὑπ' ἀριθ. 98 καὶ 214 εἰσὶν εἰκοσάδραχμα, ἔχοντα, τὸ μὲν, σχῆμα τετραγωνικόν, τὸ δὲ, κολοβῆς πυραμίδος. Τὸ πρῶτον ἔλκει γραμμ. 89, τὸ δ' ἕτερον 88***). Σημειωτέον δὲ, ὅτι πλὴν ἐνὸς εἰκοσάδραχμου τοῦ ἐν Βερολίῳ βασιλικῷ Μουσείου, ἔλκοντος γραμμᾶρια 87,4, οὐδὲν ἕτερον ὑπῆρχε γνωστὸν, οὕτινος τὸ νῦν βᾶρος νὰ πλησιάσῃ πρὸς τὸ κανονισμένον τοῦ εἰκοσάδραχμου.

Τοῦ ἀττικοῦ συστήματος εἰσὶν ἐπι καὶ τὰ ὑπ' ἀριθ. 135, 438 καὶ 491, ὧν τὸ μὲν, δραχμῆ, τὸ δὲ διώβολον καὶ τὸ ἕτερον διώβολον. Ζυγίζει ἡ μὲν δραχμῆ 4,6, τὸ δὲ διώβολον γραμμ. 4,5 καὶ τὸ διδραχμον γραμμ. 8,342.

Καὶ ταῦτα μὲν εἰσὶ τοῦ ἀττικοῦ συστήματος. Πτολεμαϊκοῦ δὲ τὰ ὑπ' ἀρ. 440, 421, 74 καὶ 493. Γνωστὸν δὲ ὅτι ἡ πτολεμαϊκὴ μνᾶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἰταλικὴν, ἧτις εἶλε μίαν καὶ ἡμίσειαν λίτραν, ἧτοι γραμμ. 490,563. Εἰς τὸ σύστημα τοῦτο ὁ κ. Schillbach ἐκ τῶν ἐν τῷ σπουδαιοτάτῳ αὐτοῦ καταλόγῳ σταθμῶν ἀπέδωκε πάντα τὰ φέροντα ἀμφορέα ἢ χελώνων· ἐκ τούτων ὅμως οὐδὲν πλησιάζει πρὸς τὸ κανονισμένον τῆς μνᾶς ταύτης βάρους.

Τοῦ συστήματος λοιπὸν τούτου ὁ βαρύτερος σταθμὸς ἐστὶν ἐπτάδραχμον, ὁ δὲ μικρότερος τριδραχμον. Καὶ ἐπτάδραχμον μὲν ἐστὶν ὁ ὑπ' ἀριθ. 440 ἔχον σχῆμα τετραγωνικόν· ἔλκει δὲ γραμμ. 34,722***)

*) Ὁ κ. Schillbach (ἐνθ. ἀνωτ. σ. 498 ἀρθ. 34 καὶ 34a) περιγράφει δύο ἡμίμνια ὧν τὸ μὲν ἔλκει γραμμ. 223,5 τὸ δὲ, γραμμ. 225.

**) Ἐπὶ τὴν βᾶσιν αὐτῶν φέρει ἔκτυπον δοχεῖου. Ὅρα Σμυρ. Σταθ. σ. 20 ἐνθα ἡ λέξις «κοσμήματος» πρέπει νὰ διορθωθῇ εἰς «δοχείου».

***) Τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐγγεγραμμένα ΙΝ, ἅτινα οὐδὲν ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ δηλοῦσι, ἐνεχαρά-

Δίδραχμον δὲ τὸ ὑπ' ἀριθ. 193 ἔλκον γραμμ. 40. Τετράδραχμα δ' εἰσι τὰ ὑπ' ἀριθ. 121 καὶ 74, ὧν τὸ πρῶτον ἐκ μολύβδου καὶ σχήματος τετραγωνικοῦ ἔλκει δὲ γραμμ. 20· τὸ δεύτερον ἐκ σιδήρου καὶ τοῦ αὐτοῦ σχήματος ἔλκει δὲ γραμμ. 49,7. Τὴν τετράδραχμον ὀλκήν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 121 σταθμοῦ δηλοῦσι καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐγκεχαραγμένα Δ < 1, ὧν τὸ μὲν Δ δηλοῖ τὸν ἀριθμὸν 4 τὸ δὲ παρ' αὐτῷ γωνιώδες σημεῖον, δραχμῆν. Παρατηρητέον δὲ ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο < ὅπερ, κατὰ τὰ σωζόμενα κείμενα τῶν ἀρχαίων μετρολόγων, ἔχει τὴν σημασίαν ταύτην 4), ἐπ' οὐδενὸς τῶν μέχρι σήμερον γνωσθέντων σταθμῶν δεικνύται, ὡς δηλοῦται ὁ κ. Schillbach 2), καὶ ὅτι νῦν πρῶτον φαίνεται ἐν τῷ σμυρναϊκῷ τούτῳ σταθμίῳ.

χθησαν ὑπὸ χειρὸς ἀρχαιοκαπήλου πρὸς καλλιτέραν ἴσως ἐκτίμησιν αὐτοῦ. Ὁ σταθμὸς οὗτος, εὐρισκόμενός ποτε παρὰ Gonzenbach, ἐδημοσιεύθη καὶ εἰκονίσθη ὑπὸ τοῦ ἰλλογίμου κ. Schillbach (de pond. σ. 492. πρὸς ἀριθ. 93 σ. 240 καὶ πιν. XI γ ἀριθ. 93) θεωρήσαντος αὐτὸν ὡς οὐγγίαν· ἔλκει δὲ κατὰ τὴν σημειώσιν τοῦ γραμμ. 34,72.

4) Fr. Hultsch, Metrol. script. rel. I, 562, 6. «Πλάγιον δὲ Α εἰς μὲν τὰ δεξιὰ ταῖς κεραταῖς νέαν δραχμὴν δηλοῖ, <, εἰς δὲ τὰ εὐώνυμα, ἡμίσεια >». 566, 16 «Αἱ δὲ δύο γραμμαὶ συμπίπτουσαι κατὰ θάτερον μέρος ὡστε γωνίαν ποιεῖν ἐμφερὲς ταῖς τοῦ Κ δύο κεραταῖς ταῖς πρὸς τῇ ὀρθῇ γραμμῇ σηματοῦσι δραχμῆν <, τὴν συνωνύμως καὶ ὀλκήν καλουμένην.». Πρὸς ἀριθ. 66, 6.

2) De ponderibus σ. 463 «Scriptores veteres, volunt drachmam significari nota <, hanc vero equidem in nullo ponderi inveni.» Σημειωθῆτω ἐνταῦθα ὅτι τὸ σημεῖον τοῦτο ἀπηντήθη ἐπὶ ἀθηναϊκῆς ἐπιγραφῆς μετ' ἄλλων πολλῶν, περὶ ὧν σοφῆς καὶ ἐκτεταμένης παρατηρήσεως ἐποίησεν ὁ κ. Π. Εὐστρατιάδης. Βλ. Ἀρχαιολ. Ἐφημ. Β'. περιόδ. σ. 557—578. Καὶ ἐπὶ τινος λεσβιακῆς ἐπιγραφῆς δημοσιευθεῖσας προσεχωρῶς ἐν τῷ τρίτῳ τεύχεϊ τῶν ἐπιγραφῶν τοῦ «Μουσα καὶ τῆς Βιβλιοθ.» τὸ σημεῖον τοῦτο πανταχῶς ὡς ἐξῆς Ἐπειδὴ δὲ πιθανὸν νὰ ἀμφιβέβηται τις περὶ τῆς σημασίας τοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης σημείου γνωστοποιῶ ὅτι ἐν τῷ ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς διατηρουμένῳ χειρογράφῳ τοῦ Διοσκορίδου πανταχοῦ

τοῦ περσικοῦ δὲ συστήματός εἰσι τὰ ὑπ' ἀριθ. 424, 226 καὶ 139. Τὸ πρῶτον φέρει τὸ σημεῖον , ὅπερ ἐξέλαβον ἐν ἀρχῇ ὡς ΖΕ 4). Τὰ δ' ἑτέρα εἰσι ἀσύμβλητα καὶ σχήματος τετραγώνου. Τὸ πρῶτον ἔλκει γραμμ. 46,6, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τρεῖς δραχμάς περσικῆς μνάς ἐκ γραμμ. 553,333... τὸ δεύτερον γραμμ. 46, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τρεῖς ἐπίσης δραχμάς μνάς 553,333... τὸ δὲ τρίτον ἔλκει γραμμ. 5,5, ἀντιστοιχοῦντα πρὸς δραχμὴν μνάς 550 γραμμ. Τὸ κεκανονισμένον δὲ τῆς περσικῆς μνάς βάρος ἐστὶ 544 γραμμ. Εὐρέθησαν ὁμοῦς μναὶ ἔλκουσαι πλείω τούτου, ὡς λ.χ. αἱ ἐν Χίῳ εὐρεθῆσαι, ὧν ἡ μὲν μετ' ἐπιγραφῆς ΜΝΑ ἔλκει γραμμ. 547, ἡ δὲ μετ' ἐπιγραφῆς ΔΥΟ ΜΝΑΙ γραμμ. 4124, 10 ἕτινα δι' ἐκάστην μναὴν δίδουσι γραμμ. 562, 05. *)

Τὸν δὲ ὑπ' ἀριθ. 132 σταθμὸν 2), ὅστις ἔλκει γραμμ. 54,4, τὰ ὅποια ἀντιστοιχοῦσι πρὸς δεκάδραχμον μνάς 514 γραμμ., δυνάμεθα νὰ πλησιάσωμεν πρὸς τὴν ἀκριβῆ ὀλκήν τῆς περσικῆς μνάς ἐὰν προσθέσωμεν ἐν ἑτι γραμμᾶριον, ὅπερ ἕνεκα τῆς πολυκαιρίας καὶ τῆς προστριβῆς φαίνεται ὅτι ἀπωλέσθη. Τὸ ἀρχαῖον δεκάδραχμον τοῦ σταθμοῦ βάρος δεικνύει καὶ τὸ ἐπ' αὐτοῦ ἐντετυπωμένον Δ, ὅπερ, ἐὰν μὴ προηγήται ἢ ἐπηται ἑλληνικῷ ἀριθμῷ, δηλοῖ δεκάδραχμον. 3)

Ἡ ἐν Σμύρνη χρησιμὸς τοῦ περσικοῦ συστήματος τὸ σημεῖον τῆς δραχμῆς εἶνε γεγραμμένον ὡς ἐξῆς

4) Βλ. Σμυρναϊκὰ Σταθμὰ σ. 21.
*) Ὁρα Longperier ἐν Annal. dell' Istituto 1847, σ. 334.—C.J.G.n. 8533, 8535.—Schillbach, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 204, ἀριθ. 73α, 73β.—J. Brandis, Das Muenz- und Gewichtswesen in Vorderasien. σ. 154.

2) Βλ. Σμυρν. σταθ. σ. 20.
3) Ἡ σημασία αὕτη τοῦ γράμματος ἐπιβεβαιούσται ἐκ δύο δεκάδραχμων ἀνακαλυφθέντων ἐν Ἀθήναις, ὧν ἕκαστον ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐν τῷ μέσῳ αὐτοῦ ἐπιφανείας φέρει τὸ Δ. Προσεπιβεβαιούσται δὲ καὶ ἐκ δύο εικοσαδράχμων σταθμῶν τῆς αὐτῆς πόλεως φερόντων ἐκάστου ΔΔ=10+10. Ὁρα δὲ τὴν περιγραφὴν αὐτῶν παρὰ Schillbach

ματος ἀποδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς ὀλκῆς τῶν πρῶτων χρυσῶν τῆς πόλεως νομισμάτων, ἕτινα φέρουσι τὴν ἐπιγραφὴν ΖΜΥΡΝΑΙΩΝ ΠΡΥΤΑΝΕΙΣ. 4)

Ἐκτὸς τῶν γνωστῶν σταθμολογικῶν συστημάτων τῆς ἀρχαιότητος, ἕτινα μᾶς ἐπιβεβαιούσται σήμερον καὶ τὰ συνεχῶς ἀνευρισκόμενα νομίσματα, καὶ σηκώματα, ἐκ τῶν σωζομένων σταθμῶν ἀνακαλύπτονται καὶ τινὰ ἄλλα συστήματα ἕτινα πρὸς τὸ παρὸν ἀδυνατοῦσιν οἱ μετρολόγοι νὰ προσδιορίσωσι. Καὶ τοιαῦτα λ.χ. εἰσι τὰ ἔλκοντα μναὴν 780 γραμμ. 980 1070 κτλ. Ἐν τοῖς ἀγνώστοις λοιπὸν τούτοις συστήμασι δύο καλῶς διατετηρημένα σταθμὰ σμυρναϊκὰ ἐκ μολύβδου κατατάσσοι καὶ ἕτερον ἔλκον μναὴν ὑπὲρ τὰ 720 γραμμ. Ταῦτα δὲ εἰσι τὰ ὑπ' ἀριθ. 220 καὶ 178, ὧν ὁ μὲν φέρει ἐπὶ τῆς μιᾶς αὐτοῦ ἐπιφανείας τρίπουν 2) καὶ ἐνθεν μὲν ἔγει τὴν ἀρχικὴν συλλαβὴν τοῦ ὀνόματος τῆς πόλεως ΣΜΥ ἐνθεν δὲ τὰ γραμμ. ΤΑΡ, ὅντα ἀναμφιβόλως λείψανα τῆς λέξεως τέταρτον, ἥτις ἐπὶ πολλῶν σταθμῶν ἀπηντήθη· ἔλκει δὲ γραμμ. 480 *) ὁ δὲ, ἔλκει γραμμ. 478 καὶ εἰκονίζει ἐπίσης τρίποδα· ἀλλ' ἐνθα μὲν ὁ προηγούμενος φέρει τὰ γράμματα ΣΜΥ, ὁ ἕτερος φαίνεται ὅτι ἔφερε τὴν λέξιν τέταρτον, ἥς τὸ Α μόνον τῆς δευτέρας συλλαβῆς διακρίνεται, ἐνθα δὲ ἐκεῖνος φέρει τὰ γράμματα ΤΑΡ οὗτος ΣΜΥ. 3)

Καὶ τοιαῦτα μὲν περὶ τῶν σταθμῶν τῆς Σμύρνης, ἕτινα, βοηθούμενος ἐκ τοῦ νῦν αὐτῶν βάρους, τῆς ἐποχῆς καὶ τῆς δικτηρήσεώς των, ἀπέδωκα εἰς τὸ ἀττικόν, πτο-

σ. 196 ἀριθ. 29, 29α, 31 καὶ Ρουσοπούλφ ἐν Ἀρχαιολ. Ἐφημ. σ. 344 ἀριθ. 391.

4) Βλ. Brandis, ἐνθ. ἀνωτ. σ. 444.

2) Ὅστις ὡς σύμβολον ἀπανταχῶς καὶ ἐπὶ πολλῶν νομισμάτων τῆς Σμύρνης. Βλ. Mionnet, description des médailles antiques III, ἀριθ. 4049—55. Suppl. IV, ἀριθ. 4498—4514.

*) Βλ. Σμυρν. σταθ. σ. 20.

3) Αὐτόθι σ. 24.

λερναϊκὸν καὶ περσικὸν σύστημα. Μεταβαίνω δὲ ἤδη εἰς τὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συστήματος σταθμὰ.

II

Κατὰ τὴν δημολογίαν τοῦ κ. Schillbach 1) ὅστις ἀνέγραψεν ἅπαντὰ σχεδὸν τὰ μέχρι τοῦ 1865 γνωσθέντα ἑλληνικὰ τε καὶ Ῥωμαϊκὰ σταθμὰ, πάνυ ὀλίγα τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συστήματος εὐρέθησαν ἐν τῇ κυρίως Ἑλλάδι· ἐκ τῆς συλλογῆς ὁμοῦς τοῦ Μουσειοῦ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς φαίνεται ὅτι πλείονα τοιαῦτα εὐρίσκονται ἐν Μικρῇ Ἀσίᾳ. Τὸ Ῥωμαϊκὸν σύστημα, ὡς εἶναι δῆλον, εἰσήχθη εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας ἅμ' ὡς οἱ Ῥωμαῖοι ἐγένοντο κατακτηταὶ αὐτῶν, διαρκέσαν καὶ καθ' ὅλην τὴν βυζαντινὴν περίοδον.

Ἐκ τῶν σμυρναϊκῶν λοιπὸν σταθμῶν τοῦ Ῥωμαϊκοῦ συστήματος εἰσι τριάκοντα καὶ ἕν.

Καὶ λίτρας μὲν βάρος ἔλκουσι
α) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 475· ζυγίζει γραμμ. 333 καὶ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς αὐτοῦ ἐπιφανείας ὑπάρχει ἡ λέξις ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΥ, ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ἀναγινώσκειται τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὅπερ κατὰ τὴν πρώτην τοῦ σταθμοῦ ἐξέτασιν δὲν εἶχον διακρίνει καλῶς 2). ΜΑΡ(κου) ΛΕΙΒΙΟΥ ΠΩΛΛΙΑΝΟΥ

β) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 240, ἔχον σχῆμα τετραγωνικὸν καὶ φέρον τύπον προτομῆς αὐτοκράτορος· ἔλκει γραμμ. 351

γ) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 196 ἐκ λίθου καὶ σχήματος ὀρθογωνίου παραλληλεπίπεδου· ἔλκει γραμμ. 301. Εἶναι δὲ ὀλίγον βιβλαζμμένον.

δ) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 238. Ἀντὶ πάσης ἄλλης αὐτοῦ περιγραφῆς ἐπιτραπέσιω μοι νὰ μεταφέρω τὴν ἐξῆς περὶ τοῦ σταθμοῦ τούτου σημειώσιν μου, δημοσιευθεῖσαν ἐν τῷ 629 φ

4) De ponderibus σ. 190.

2) Σμυρν. σταθμ. σ. 49—20. Πρὸς τὸ ἐμὸν, Περὶ τινος μήτρας σταθμῶν σ. 6 ὑποσημ. 4.

φύλλω τῆς «Προόδου» τῆ 41 Δεκεμβρίου 1876. * Ἐκ προσφορᾶς τοῦ φιλαργαίου κ. Εὐαγγέλου Τουλιᾶδου ἡ σταθμολογικὴ συλλογὴ τοῦ Μουσείου τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ἐπλουτίσθη κατ' αὐτὰς δι' ἐνὸς σπουδαιότατου σταθμοῦ λίτρας ἔχοντος σχῆμα κυκλικὸν καὶ φέροντος ἀφ' ἐνὸς μὲν τὴν ἐπιγραφὴν (I) ΠΑΡΧΟΥ ἀφ' ἑτέρου δὲ

ΜΑΥ
ΕΡΑΣΩΝΟΥ
ΥΟΥΑΣΙΑΡ
ΧΟΥ

ἃς ἀναγνωστῆον *Μ(ἀρχου) Αὐ(ρήλιου) Ἐρασώνου υἱοῦ Ἀσιάρχου, ἱππάρχου*. Μετὰ δὲ τὰ γράμματα ΜΑΥ ὑπάρχει ὁ ἐξῆς τετραγώνος τύπος τῆς σφραγίδος αὐτοῦ τοῦ ἱππάρχου πρὸ γράμματα μικρά.

[ΜΑΥ]
[ΕΡΑΣΩΝΟ]
Υ [ΥΙΟ]ΥΑ
[ΣΙ]ΑΡΧΟ
[ΥΙ] ΠΠΑ

Ἡ σφραγὶς αὕτη, φέρουσα τὴν αὐτὴν ἐπιγραφὴν, ἦν καὶ ὁ σταθμὸς, ἐτέθη ὑπὸ τοῦ ἱππάρχου Ἐρασώνου πρὸς ἔνδειξιν ἵσως ὅτι ὁ σταθμὸς οὗτος εἶναι ἀκριβῆς καὶ ἐπομένως δύναται νὰ ᾖναι ἐν χρῆσει.

Εὐρέθη δὲ οὗτος εἰς τὸν *Μεγάλου Ταρλά*, κείμενον ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀπὸ Σμύρνης εἰς Σεβδίκιον ἀγούσης, ἐνθα ἀνεκαλύφθησαν καὶ δύο ἐπιγραφαὶ τοῦ αὐτοκράτορος Οὐεσπασιανοῦ, ὡς ἐπισκευαστοῦ τῶν ἀπὸ Σμύρνης εἰς Ἐφεσον ὁδῶν. 1)

Ἐκ τῶν μέχρι σήμερον εὐρεθέντων ἐν Σμύρνη σταθμῶν ἐγνωστοποίησα πέντε ἀγορανόμους τῆς πόλεως, ἐνῶ πρότερον δύο μόνον ἦσαν γνωστοὶ ἐξ ἐπιγραφῶν ἐκ τοῦ νέου λοιπὸν τούτου σταθμοῦ γνωστοποιῶ καὶ ὕδαρον ἀγορανόμον ὀνομαζόμενον

1) Ἐδημοσιεύθησαν δὲ αὗται κατ' ἀντίγραφον τῶν κ. Γ. Ἐρρινοῦ ἐν «Μουσείῳ καὶ Βιβλιοθήκῃ» περιεφ. Β'. ἔτ. α. σ. 1—2.

Μ(ἀρχου) Αὐ(ρήλιου) Ἐρασώνη οὗτινος ὁ πατήρ ἦν υἱὸς Ἀσιάρχου. Τὸ ὄνομα Ἐρασώνης δὲν εἶναι γνωστὸν εἰς τὰ λεξικά.

Συνήθως τὰ σταθμὰ τῆς Σμύρνης, ἅτινα φέρουσιν ὀνόματα ἀγορανόμων, ἔχουσι καὶ τὸν τίτλον αὐτῶν ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΥ· ἀλλ' ὁ νέος οὗτος σταθμὸς ἀντὶ τοῦ συνήθους ἔχει ΠΑΡΧΟΥ.

Ὁ τίτλος οὗτος ἀναμιμνήσκει μοι δύο ἐπιγραφαί, δι' ὧν γίνονται γνωστοὶ δύο ἀγορανόμοι τῆς Σμύρνης, οἵτινες, πρὶν ἢ ἐκλεχθῶσιν ὡς τοιοῦτοι φαίνεται, ὅτι ἦσαν ἱππάρχου 1).

ὑποθέτω λοιπὸν ὅτι καὶ ὁ ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ τούτου μνημονεύμενος Μ. Αὐ. Ἐρασώνης, πρὶν ἐκλεχθῆ ἀγορανόμος, ἦν ἱππάρχος· ἀλλὰ διατὶ νὰ μὴ διατάξῃ νὰ γραφῆ ἐπ' αὐτοῦ ὁ ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ προσήκων αὐτῷ τίτλος; Ἐνεκα τοῦ τίτλου λοιπὸν τούτου ὁ σταθμὸς οὗτος εἶναι πρωτοφανής. Ἐλκει δὲ γραμμ. 343, 933. *

Ἐκτὸς τῶν δύο τούτων λιτρῶν εἶχον περιγράψαι πέρυσιν ἐν τῷ 428 φύλλῳ τῆς «Ἰωνίας» καὶ δύο ἑτέρας σπουδαίας λίτρας, αἵτινες δυστυχῶς δὲν κοσμοῦσι τὴν συλλογὴν τοῦ Μουσείου τῆς ἡμετέρας πόλεως, ἀλλ' ἐπωλήθησαν, ὡς ἐπληροφόρηθην, εἰς τινὰ ἐν Ἀθήναις ἰδιωτῶν.

Ἡ μία εἶναι σχήματος κυκλικοῦ διαμ. 0,086. Ἐχει δὲ ἐπὶ μὲν τῆς μιᾶς αὐτῆς ἐπιφανείας τὴν ἐπιγραφὴν Μ(ἀρχου) ΑΥΡ(ηλίου) ΜΗΤΡΟΧΟΥ· ἐπὶ δὲ τῆς ἑτέρας ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΥ. Ἐλκει γραμμ. 383.

Ἡ ἑτέρα ἔλκει γραμμ. 349. Ἐχει δὲ σχῆμα μνηοειδές· ὕψ. 0,068 καὶ μῆκ. 0,125. Φέρει δὲ ἀφ' ἐνὸς τὴν ἐπιγραφὴν ΑΥΡ(ηλίου) ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ· ἀφ' ἑτέρου δὲ ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΥ καὶ τὴν σφραγίδα τοῦ ἀγορανόμου τούτου. *)

Μιᾶς καὶ ἡμισείας λίτρας σταθμὸν ἔλκει ὁ ὑπ' ἀρθ. 62 φέρων ἀφ' ἐνὸς τὴν ἐπιγραφὴν ΑΥΡΗΑΙΟΣ ΠΕΡΠΕΡΟΥ μετὰ τετρα-

1) Ὅρα *C.I.G.* ἀρθ. 3193 καὶ 3204.

*) Περὶ τοῦ σταθμοῦ τούτου πρὸβλ. τὸ ἐμὸν Περὶ τινος μήτρας σταθμῶν σ. 6.

γώνου ἐν τῷ μέσῳ τύπου τῆς σφραγίδος αὐτοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΥ. 1) Ἐλκει δὲ οὗτος γραμμ. 474.

Ἡμιλίτρου δὲ σταθμὸν ἔλκουσι

α) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 64 ἄσημον τετραγώνου σταθμῖον, πλὴν καλῶς διατετηρημένον, ὀπερ ζυγ. γραμμ. 157,7. *)

β) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 76, ὄπερ ἐστὶ σχήματος κυκλικοῦ καὶ ἀφ' ἐνὸς μὲν ὑπάρχουσι τέσσαρες τύποι, περιέχοντες ἐκάστου τὰ γράμματα ΔΠ. ἔλκει δὲ γραμμ. 161. **)

γ) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 78, σχήματος τετραγώνου καὶ καλῶς διατετηρημένον φέρει ἀφ' ἐνὸς ἐξ τύπων στρογγύλους ὧν ἕκαστος ἔχει τὸ μονόγραμμα ΑΒ, ὄπερ, ὡς θέλομεν ἰδεῖ κατωτέρω, ἀπαντᾷ καὶ ἐπὶ δύο ἑτέρων σταθμῶν· ζυγίζει δὲ γραμμ. 151.

δ) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 228 ἄσημον σταθμῖον, σχήματος τετραγωνικοῦ, ἔλκει γραμμ. 127.

Τεσσάρων δὲ οὐγγίων ὀλεὴν ἔλκουσι τὰ ὑπ' ἀρθ. 94 καὶ 215. Τὸ πρῶτον εἶναι σχήματος τετραγωνικοῦ καὶ φέρει τέσσαρας τύπους στρογγύλους, ὧν ἕκαστος φέρει ἑκτυπον δυσδιάκριτον. Ζυγίζει δὲ γραμμ. 107, 2. Τὸ δεύτερον ἔχει σχῆμα κολοβῆς πυραμίδος (ὕψ. 0,044) καὶ ἔλκει γραμμ. 107. Φέρει δὲ ὑπὸ τὴν βᾶσιν τὰ γράμματα ΔΙ, ἅτινα εἰσὶν ἴσως τὰ ἀρχικὰ ὀνόματος ἀγορονόμου. Ἀλλὰ πιθανὸν νὰ σημαίνωσι καὶ δραχμὰς δέκα = Δ(ραχμαί) Γ', καὶ τότε τὸ σῆκωμα τοῦτο νὰ ᾖναι δεκάδραχμον τῆς συριακῆς μνᾶς, ἥτις ἔλκει 1070 περίπου γραμμ. — Ὁ κ. *Adrien de Longpérier* ἐδημοσίευσεν πρὸ πολλοῦ 1) σταθμὸν εὐρεθέντα ἐν Συρίᾳ καὶ διαφυλαττόμενον νῦν ἐν

1) Ὅρα τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν «Σμ. Σταθ.» πιν. 3. Πρὸβλ. καὶ τὴν περὶ τινος μήτρας σταθμῶν πραγματείαν ἐν σ. 6.

*) Ἡμιλίτρον, εὐρεθὲν ἐν Μήλῳ, ἔλκει τὸ αὐτὸ σχεδὸν βᾶρος δηλ. γραμμ. 157,6 Ὅρα *Schillbach* σ. 240 ἀρθ. 96.

**) Σμυρ. Σταθ. σ. 18 πιν. 4.

1) *Annal. dell' Instituto*, 1847. σ. 310, 342, 344. *tav. XLV.* ἀρθ. 44—43,

τῇ ἐν Παρισίοις δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ, ἔλκοντα δὲ γραμμ. 1068,20· φέρει δὲ καὶ τὴν ἐπιγραφὴν ΔΗΜΟΣΙΑ Μ(Ν)Α. Ὁ αὐτὸς ἐδημοσίευσεν καὶ ἡμίναιον ἔλκον γραμμ. 535, 15, ὡς καὶ *tetrartion* ἔλκον γραμμ. 267,80. Πρὸβλ. ἄρα ἐκ τῆς ὀλεῆς τῶν σταθμῶν τούτων ὅτι ὑπῆρχε καὶ σύστημα μνᾶς ἔλκουσης περὶ τὰ 1070 περίπου γραμμ. Ἐὰν λοιπὸν ὁ σταθμὸς τοῦ ἡμετέρου Μουσείου μὴ ᾖναι τριτημόριον λίτρας, κατὰ τὴν προτεινομένην ἐξήγησιν τῶν ἐπ' αὐτοῦ γραμμάτων ΔΙ, δύναται νὰ ἐκληφθῆ καὶ ὡς δεκάδραχμον συριακῆς μνᾶς.

Διούγγια δ' εἰσὶ

α) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 104, ὄπερ φέρει ἀφ' ἐνὸς δύο τετραγώνους τύπους, ὧν ἕκαστος περιέχει τὸ μονόγραμμα ΝΕ. Ζυγίζει δὲ γραμμ. 47,2. *)

β) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 177 φέρει ἀφ' ἐνὸς δύο στρογγύλους τύπους μετὰ δελφίνος ἐν ἐκίστῳ. Ζυγ. δὲ γραμμ. 53,417. **)

γ) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 218 φέρον ὠραίαν προτομὴν αὐτοκράτορος Ῥωμαίου, πιθανῶς δὲ τοῦ Μάρκου Αὐρηλίου. Ζυγ. γραμμ. 59. ***)

δ) Τὸ ὑπ' ἀρθ. 107. ἔλκει γραμμ. 54, 793, φέρει δὲ ἀφ' ἐνὸς μὲν δύο τετραγώνους τύπους, ὧν ἕκαστος περιέχει τὸ αὐτὸ μονόγραμμα, ὄπερ ἄνευ ἀμφιβολίας δυνάμεθα νὰ ἀναγνώσωμεν *Zmyraion* 1) ἀφ' ἑτέρου δὲ δύο στρογγύλους τύπους περιέχοντα ἕκαστον ἑκτυπον δελφίνος.

* Ὅρα Σμυρ. Στ. σ. 19.

** Πρὸβλ. Σμ. Στ. σ. 20.

*** Ὅρα τὴν εἰκόνα αὐτοῦ ἐν τῷ 1ῳ πινάκι τῶν Σμυρ. Σταθ.

1) Ὁ σταθμὸς οὗτος εἰκονίσθη καὶ περιεγράφη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ κ. *Schillbach*, ὅστις εἶδεν αὐτὸν παρὰ *Gonzenbach*. Ὅρα *de Ponderibus* σ. 200 ἀρθ. 93 καὶ *tav.* ἀρθ. 93. λέγει δὲ περὶ αὐτοῦ ἐν σ. 192 «*in altera area exhibet duo quadrata incusa prorsus paria, in quibus monogramma mihi quidem non perspicuum conspicitur... in altera autem duae notae rotundae sunt incusae, in quibus aut delphinus, au*

ε) Τὸ ὑπ' ἀριθ. 241 φέρει τὸν τύπον τῆς αὐτοκρατορικῆς προτομῆς ἣν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 420, 218 καὶ 219. Ζυγ. γρ. 59. 913.

Μίᾳ δε οὐγγίας βάρος ἔλκουσι :

α) τὸ ὑπ' ἀριθ. 112. σχημ. τετραγ. ἐπιμ. ἔλκει γραμμ. 23,5.

β) τὸ ὑπ' ἀριθ. 413 σχημ. τετραγ. ἐπιμ. ἔλκει γραμμ. 27,5.

γ) τὸ ὑπ' ἀριθ. 488 σχημ. τετραγ. ἔλκει γραμμ. 27,5.

δ) τὸ ὑπ' ἀριθ. 227 σχημ. τετραγ. ἔλκει γραμμ. 26, φέρει τύπον στρογγύλον μετὰ τοῦ μονογράμματος **ΑΒ** 1)

ε) τὸ ὑπ' ἀριθ. 219 σχημ. κυκλ. ἔλκει γραμμ. 34,280 φέρει δ' ἐν τῷ μέσῳ τύπον αὐτοκρατορικῆς προτομῆς.

Καὶ αἱ εἰς αὐτὰ οὐγγίαι διειρηθήσαν καλῶς, ἐν γένει δὲ καὶ ἅπαντα τὰ ῥωμαϊκὰ ταῦτα σταθμά. Ἡμιούγγιον δὲ ἐστὶ τὸ ὑπ' ἀριθ. 189, ἔλκον γραμμ. 15' ἔχει δὲ σχῆμα τετραγωνικόν.

Ἐν τέλει περιγράφω καὶ τὰ βυζαντινὰ σταθμά τῆς πόλεως, ταύτης, ὧν ἅπλην μόνον μνείαν ἐποίησα ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν σμυρναϊκῶν σταθμῶν.

Ἄρθ. 66. Διούγγιον χαλκοῦν, σχήματος τετραγωνικοῦ, ἔλκει δὲ γραμμ. 52,275 φέρει δὲ ἀφ' ἐνὸς στέφανον ἐν ᾧ σταυρὸς καὶ τὰ στοιχεῖα ΓοΒ ἅτινα σημαίνουσι οὐγγίας δύο. 2)

prora navis, ut Postolacca opinatur, effictus est. Duas vero uncias eo pondere exprimi facile conicitur ex eo, quod pendid gramm. 54,85; quamquam paul est gravius pondera justo. »

1) Τοῦ σταθμοῦ τούτου γίνεταί μνεία ἐν σ. 21 τοῦ καταλ. τῶν Σμυρν. σταθμ.

2) Ὅρα τὴν εἰκόνα τοῦ σταθμοῦ τούτου παρὰ τῷ κ. Schillbach, de ponderibus. tav. XIV, ἀριθ. 94, ὅστις πρῶτος ἐξέδοτο αὐτὸν ὅτε κατείχετο ὑπὸ τοῦ Gonzenbach. Κατὰ παραδρομὴν δὲ ἴσως ἐσημείωσεν ὁ ἐκδότης ὅτι ἔλκει γραμμ. 70,345. Ἐν σ. 192 τοῦ καταλόγου τοῦ κ. Schillbach λέγει περὶ τῆς ὀλκῆς τοῦ σταθμοῦ τούτου τὰ ἑξῆς « in area. intra co-

Ἄρθ. 81. Οὐγγία, ἐκ χαλκοῦ, σχήματος δὲ κυκλικοῦ, διαμ. 0,025, ἔλκει γραμμ. 23.

Ἄρθ. 221. Οὐγγία ἐκ χαλκοῦ σχήματος δὲ κυκλικοῦ (διαμ. 0,028) ἔλκει δὲ γραμμ. 25,568. Ἄφ' ἐνὸς φέρει τὰ στοιχεῖα ΓοΑ μετὰ δύο μικρῶν σταυρῶν. Τὰ στοιχεῖα σημαίνουσι οὐγγία ἄ.

Ἄρθ. 223. Ἡμιούγγιον χαλκοῦν, κυκλικόν (διαμ. 0,02) ἔλκει δὲ γραμμ. 42,5

Ἄρθ. 229. Πέμπτον οὐγγίας ἔλκον γραμμ. 5,073. ἔχει δὲ σχῆμα ἐπίμηκες.

Ἄρθ. 85. Σταθμὸς στρογγύλος ἐκ χαλκοῦ, ἔλκει δὲ γραμμ. 41,5 ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τρία νομίσματα ἢ ἡμίσειαν οὐγγίαν 23 γραμμαρίων (Πρβλ. ἀρθ. 81). Τὸ ἀρχαῖον αὐτοῦ βάρος δεικνύουσι καὶ τὰ ἐπ' αὐτοῦ ΝΓ.

Ἄρθ. 222. Σταθμὸς ὀρειχάλκινος κυκλικὸς (διαμ. 0,02) ἔλκει δὲ γραμμ. 47,5 ἀντιστοιχοῦντα πρὸς τέσσαρα νομίσματα.

Ἄρθ. 224. Σταθμὸς ὀρειχ. κυκλικὸς (διαμ. 0,02). ἔλκει δὲ γραμμ. 8 ἀντιστοιχοῦντα πρὸς δύο νομίσματα.

Ἄρθ. 225. Νόμισμα ἐν ἔλκον γραμμ. 4, 422 ἐκ χαλκοῦ σχήματος δε τετραγ. Ἄφ' ἐνὸς ἐγκεχάραται ἐν I πλαγίως.

A. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ.

ronam conspicis crucem, sub cujus brachiis ΓοΒ legis, ceterum omnia quae comparent, lineis leviter incisae expressa sunt. Litterae inscriptae nos docent, pondus esse unciarum duarum sive sextantem; at quomodo quadrat id quod pendit? Gramm. 70,345 efficiunt plus quam duas minas et dimidiam. Equidem nondum inveni unciam aliquando usitatam fuisse gramm. 35, 1725. Attamen fuisse nan negabimus quamobrem tertium pondus (ἄρ. ἀνωτ. σ. 51 ἀριθ. 410 ἐν ὑποσημ.) in quo leguntur litterae IN incisae, quum pendat gramm. 34, 72 item dicemus ejus, modi unciam novam. » Ἄλλ' εἰς δευτέραν τοῦ καταλόγου τοῦ ἔκδοσιν πιστεύω ὅτι προθύμως θέλει ἐπιδιορθῶσαι ὁ συγγραφεὺς τὸ χωρίον τοῦτο, ἀφοῦ ὁ σταθμὸς οὗτος ἔλκει γραμμ. 52,275.

ΠΕΡΙ ΒΕΔΟΥΙΝΩΝ.

Οἱ Ἄραβες διαίρουσιν εἰς δύο καττηγορίας — εἰς γεωργοὺς καὶ εἰς ποιμένας καθ' ἑλίου ὁ βίος ὁμοῦς αὐτῶν τόσον διαφέρει, ὥστε νομίζει τις ὅτι οἱ ποιμένες οὐδεμίαν φυλετικὴν σχέσιν ἔχουσι πρὸς τοὺς γεωρογούς.

Οἱ γεωργοί, καθ' ὃ μᾶλλον ἀγαπῶντες τὴν γενέθλιον καὶ ἀναγκαζόμενοι νὰ καλλιερῶσι τὴν γῆν, ἀναγκωρίζουσι ὅπωςδῆποτε τὴν κυριαρχίαν τῆς Πύλης· λέγομεν δὲ ὅπωςδῆποτε, διότι πράγματι δὲν ὑπόκεινται εἰς τοὺς κειμένους νόμους, ὅπως ὅλοι οἱ μωαμεθανικοὶ λαοί, ἐξαιροῦνται τῆς στρατολογίας καὶ διατηροῦσι τ' ἀρχαῖα προτοπαράδοτα ἥθη καὶ ἔθιμα, ἅτινα δὲν δύναται ἡ κυβέρνησις νὰ καταφρονήσῃ ἢ καταργήσῃ. Οἱ Ἄραβες τῆς ἐρήμου τόσον ἀφωσιωμένοι εἶναι εἰς τὰ ἥθη καὶ ἔθιμα τῶν, ὥστε πᾶσα κατ' αὐτῶν ἄμεσος ἢ ἔμμεσος προσβολὴ ἤθελε προκαλέσει ταραχὰς καὶ ἐπαναστάσεις, ἐξ ὧν οὐδὲν καλὸν ἤθελε προκύψει διὰ τὴν Πύλην.

Οἱ ποιμένες εἰσὶν οἱ Βεδουῖνοι ἢ Μπεδουῖνοι, οἵτινες ἐκλήθησαν οὕτως ἐκ τοῦ ὀνόματος Μπεδάκου, σημαίνοντος ἀνθρώπου τῆς ἐρήμου. Οἱ Βεδουῖνοι οὗτοι, καὶ τοὶ διαίρουμένοι εἰς φυλὰς ἀνεξαρτήτους τὰς μὲν ἀπὸ τὰς δὲ καὶ συχναὶς πολεμίας, ἀποτελοῦσιν ἐν καὶ μόνον ἔθνος, μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὀμιλοῦν γλῶσσαν. Ἐπὶ τῆς ἀπείρου ἐκτάσεως τῆς ἄμυμῶδους χώρας ἣν οἰκοῦσι, συνεχῶς ἐνεργοῦσι μεταναστεύσεις, κατὰ τὰς ἰδιοτροπίας τῶν, ἢ ἄμα προκύψῃ κίνδυνος, προσβολῆς λ.χ. ἐκ μέλους ἄλλης φυλῆς ἢ ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐξουσίας. Τοιοῦτοτρόπως οἱ Βεδουῖνοι κατοροῦσι ν' ἀποφεύγωσι πᾶσαν καταδίωξιν τῶν ἐχθρῶν, οἵτινες, καὶ τοὶ ἰσχυροὶ καὶ δεξιότατοι, δὲν δύναται νὰ ἀντιπαλαίσωσι πρὸς τὴν φύσιν τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους, οὔτε πρὸς τὴν λειψυδρίαν.

Ἐν παντὶ καιρῷ οἱ νομάδες, οἵτινες ὑπόκεινται εἰς τοὺς ἀρχηγούς οἰκογενει-

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Β)

ῶν (σείχη), ἔστησαν τὰς σκηνὰς τῶν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ Εὐφράτου μέχρι τοῦ Νείλου καὶ ἀπὸ τῶν παραλίω τῆς Μεσογείου μέχρι τῶν ἐσχατιῶν τοῦ Περσικοῦ κόλπου.

Οὐδεὶς κατώρθωσε νὰ καθυποτάξῃ αὐτούς. Οἱ Ἕλληνες, οἱ Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Πέρσαι διήλθον τὰς ἀύχμηρὰς ἐρήμους τῶν, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν ν' ἀποδιώξωσιν αὐτούς. Οἱ Βεδουῖνοι, οἱ μέγα φρονοῦντες ἐπὶ τῇ ἐλευθερίᾳ τῶν, περιφρονοῦσι τὰ περὶ αὐτοῦς ὑπόδουλα ἔθνη καὶ διετήρησαν σχεδὸν ἀμετάβλητον τὴν ἐνδυμασίαν τῶν ἀρχαίων πατριαρχῶν τῆς Ἰουδαίας.

Ἄπας ὁ πολιτικὸς ὀργανισμὸς τῶν Βεδουῖνων συνίσταται εἰς τὸ συνέργεσθαι κατ' οἰκογενείας καὶ ἔπειτα κατὰ φυλὰς. Ἐκάστη τῶν τελευταίων τούτων στέλλει ἐν τῇ γενικῇ συνλεύσει, ἄμ' ἀποδειχθῆ ἀνάγκη, ἓνα σείχην, ἢν ἐκλέγουσι μετὰ τῶν φημιζομένων ἐπὶ σοφία, ἀνδρία καὶ πλοῦτον. Ἡ φυλὴ ἔχει τόσους ἀρχηγούς, ὅσας καὶ οἰκογενείας, ὁ δὲ στρατηγὸς ἐκλέγεται ἐκ τῶν μᾶλλον δακεριμένων ἀρχηγῶν ἢ σείχων· ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἰσχυρότερος ἀποδεικνύεται ὁ ἔχων περισσοτέρους συγγενεῖς, φίλους καὶ ὑπηρέτας.

Ἡ διοίκησις τῶν φυλῶν τούτων εἶναι πολιτεία πατριαρχικὴ, ἐν ἣ τὸ κυριώτερον πρόσωπον διαδραματίζει ἡ ἀριστοκρατία, διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ οἰκογένειαι τῶν ἀρχηγῶν ἀπολαμβάνουσι κληρονομικὰ προνόμια, παρέχοντα αὐταῖς μεγάλην ἐπιρροήν. Ἐντούτοις ὑφίσταται καὶ ἡ δημοκρατία, διότι ἐνίοτε ἅπασα ἡ φυλὴ καλεῖται νὰ ἀποφανθῇ περὶ σπουδαιωτάτων ὑποθέσεων, ἀποφασίζομένων διὰ πλειονοψηφίας ἢ ἐξουσία τοῦ ἀρχηγοῦ ἐν γένει εἶναι ἀπόλυτος. Ὅταν κέκτῃται ἀνδρίαν, συνάμα δὲ χαρακτηρὰ σταθερὸν καὶ ἐπιτακτικὸν, εὐκόλως δύναται νὰ καταχρασθῇ τὴν ἐξουσίαν τοῦ· ἀλλ' ὅπωςδῆποτε πληρῶνει διὰ τῆς ζωῆς τοῦ τὴν ἀδικίαν. Οὗτος διατάσσει τὰς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ οἰκογενείας νὰ ἄρῃσι τὰς σκηνὰς καὶ ἀποφασίζει περὶ εἰρήνης ἢ πολέμου· κατὰχρησιν ὁμοῦς τοῦ δικαίωματος τούτου δὲν ποιεῖ, διότι πάντοτε

συμβουλεύεται τοὺς γέροντας, τοὺς προκρίτους τῆς φυλῆς, καὶ μάλις συγκαλεῖ συνέλευσιν γενικὴν. Τέλος οὗτος κρίνει τοὺς ὀπίσθιους ἀμαρτήσαντας καὶ ἐπιβάλλει ποινάς.

Ἐπιγορήγησιν ὠρισμένην δὲν ἔχει, τὸ μόνον δὲ ἀσφαλὲς κέρδος τοῦ εἶναι αἱ ἐκ τῶν προβάτων τοῦ πρόσοδοι, τὸ μερίδιόν τοῦ ἐκ τῶν ληστειῶν ἃς διεβύθη καὶ ἐκ διαγωγικῶν τέλους ἐπιβεβλημένου εἰς τὰς ἐμπορικὰς συνοδίας καὶ τοὺς ἑδοιπόρους τοὺς διερχομένους διὰ τῆς χώρας, ἧς ἄρχει.

Ἐπειδὴ δ' Ἄραψ εἶναι πτωχὸς, σύντροφόν ἔχει, σχεδὸν πάντοτε, τὴν πείναν· μεγάλην δὲ διατρεῖ εὐγνωμοσύνην πρὸς τὸν διατρέφοντα αὐτὸν (ὅπερ θεωρεῖ μεγίστην τῶν ἀρετῶν) καὶ εἶναι πρόθυμος καὶ τὴν ζωὴν τοῦ νὰ θύσῃ ὑπὲρ τούτου. Ὁ ὑπὸ τῆς φυλῆς ἀγαπώμενος σείχης οὐδένα διατρέχει κίνδυνον νὰ φονευθῇ· πλὴν μᾶλλον ὀφείλει νὰ ἐλπίζῃ ἐπὶ τῆς ἀγάπης ἣν ἐμπνέει ἢ ἐπὶ τῆς περιβαλλούσης αὐτὸν μεγάλης ἰσχύος. Ἐὰν θελήσῃ νὰ δυναστεύσῃ τοὺς ὑπηκόους τοῦ, οὗτοι ἐγκαταλείπουν αὐτὸν καὶ μεταβαίνουν παρ' ἄλλῃ φυλῆ, οἱ δὲ συγγενεῖς τοῦ κηρύττουν αὐτὸν ἐκπτώτον τοῦ ἀξιώματός τοῦ καὶ καταλαμβάνουσι τὴν θέσιν τοῦ. Τὸ περιεργὸν ὅτι παρ' οὐδενὸς δύναται νὰ ἐλπίσῃ προστασίαν διὰ τοῦτο, καὶ τοὶ περιβεβλημένοι ἐξουσίαν σχεδὸν ἀπόλυτον, προσέχει νὰ μὴ καταχρασθῇ αὐτὴν, φόβῳ μὴ ἀποβληθῇ αἰσχροῦς. Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Βεδουίνων διορίζονται δι' ἐκλογῆς, ὡς ἐγένετο τὸ πάλαι ἐπὶ τῶν Ἑβραίων, ἀλλ' ἔχουσι μεγαλητέραν ἐξουσίαν, διότι ζῶσιν ἀνεξάρτητοι καὶ περιφρονεῖσι πᾶσαν ξένην ὑπεροχὴν, ἐνῶ οἱ Ἑβραῖοι ἀρχηγοὶ ἀνεγνώριζον νόμον δι' οὗ ἐξηκτῶντο ἐκ τῆς κεντρικῆς διοικήσεως.

Τὰ ἐπιπλα τῆς σκηνῆς Βεδουίνου δὲν εἶναι πολλὰ· συνίστανται δὲ εἰς τὰ ἐξῆς· εἰς μίαν μεγάλην λόγχην, δύο παλαιὰ πιστόλια, σπάθην κυρτὴν, τουφέκιον μὲ πέτραν, ἀναγόμενον εἰς τοὺς χρόνους καθ' οὓς ἀνεκαλύφθη τὸ πυροβολικόν, μακρὰν μάχαιραν ἢ γιαιταγάνιον καὶ ῥόπαλον ὀπλισμένον διὰ

σιδηροῦ σφριζώματος· ταῦτα εἰσὶ τ' ἀμυντικὰ ἢ ἐπιθετικὰ ὄπλα, τὰ ἀπαντόμενα ἐν τῇ σκηνῇ· ἐὰν δὲ ἴδῃ τις καλὰ ὄπλα εἰς πενιχράς καὶ ἀθλίαις σκηναῖς, ταῦτα ἀποδεικνύουσι τὴν ἐπιτηδειότητα, ἂν μὴ τὴν τιμιότητα τοῦ κατόχου — διότι οὐδεὶς ἀμφιβολία ὅτι ἐκλεψεν αὐτά.

Αἱ σκηναὶ ἐν γένει εἰσὶν ὑψηλαὶ θξ̄ ζωὸς ἐπὶ τὰ πόδας, ἔχουσι σχῆμα ὀρθογώνιον καὶ εἰσὶ κατασκευασμέναι ἀπὸ χονδροειδῆς καὶ στερεῶν ὑφάσματος ἐκ τριχῶν καμήλου ἢ αἰγῆς, ὅπερ αἱ γυναῖκες ὑφαίνουσιν. Ἐλλείπει τοιοῦτου ὑφάσματος, ποιοῦσι χρῆσιν τῶν ἰσθμῶν φυτοῦ καλουμένου *λιφταδούρ*. Αἱ σκηναὶ αὗται, ὧν τὸ χρώμα εἶναι φαῖν, εἰσὶν ἀδιάβροχοι, ἐκτὸς ἂν αἱ βροχαὶ ἦναι βραχὺ δαταὶ ἢ πίπτουσιν ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας. Τὸ ἔνδον διακρίεται ἐνίοτε εἰς τρία χωρίσματα, ὧν τὸ ἐν εἶναι προωρισμένον διὰ τὰς γυναῖκας καὶ καλεῖται *ἀλκομπάχ* (γυναικωνίτης).

Αἱ γυναῖκες ὀφείλουσι νὰ στήνωσι καὶ νὰ αἴρωσι τὰς σκηνάς· στήνονται δὲ αὗται κωνικῶς καὶ εἰσὶ διατεθειμέναι κυκλοειδῶς. Περὶ τὰς σκηνάς οὐδέποτε ἐγείρουσιν ἀμυντικὰ ἔργα, οὐδὲ διατρεῖσι προφυλακὰς, διότι προφύλακες εἰσὶν οἱ κύνες, οἳ τινες, ἅμα ἐπιφανέστερος κινδύνου, διὰ τῶν ὑλακῶν τῶν ἐξεγείρουσι τὴν νύκτα τοῦ Βεδουίνου. Ὅσάκις ἐπίκηται κίνδυνος, ὁ ἀρχηγὸς δίδει τὸ σῆμα καὶ εὐθὺς ἅπανα ἢ εἰκογένεια φορτῶναι τὰ σκεύη τῆς ἐπὶ τῶν καμήλων. Ὁλοῦσι δὲ ταύτας εἰς τὰ πρόσω, καὶ ἐπειδὴ τὰ ζῶα ταῦτα εἶναι λίαν συνειθισμένα εἰς τοιαύτας ὑποχωρήσεις, φαίνεται ὅτι μαντεύουσι τὸν σκοπὸν τῶν κυρίων τῶν καὶ ταχύνουσι τὸ βῆμα. Εἰς τὰς τοιαύτας πορείας οἱ ἐπιποιοὶ χρησιμεύουσιν ὡς προφυλακῆ, ἐνεργοῦσι κατοπτεῦσαι καὶ φυλάττουσι τὰ νῶτα τῆς συνοδίας· ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ οἱ πεζοὶ, οἳ τινες εἰσὶν ὀπλισμένοι μετουφέκια καὶ ὄπλα, προστατεύουσι τοὺς ὑποχωροῦντας καὶ μεγίστην ἀποδεικνύουσιν ἀνδρίαν, συνεχῶς κατορθοῦντες ν' ἀποκρούσασιν τὸν ἐχθρόν.

Ἡ ἀφθονία τῶν τροφίμων εἶναι ἀνάλο-

γος πρὸς τὸν πλοῦτον τῶν ἐπίπλων. Τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου νυστεύουσιν ἀκουσίως ἐπὶ μακρὸν, διότι ἡ τροφή τῶν εἶναι ἀθλίαι καὶ μόλις καθ' ἑκάστην ἐσθίουσιν 70 ἕως 80 δράμια τροφῆν — τόσον σπάνια εἶναι τὰ τρόφιμα.

Τὸ γαστρά των συνίσταται ἀπὸ πηκτὸν γάλα, ὀπώρες, ἃς κλέπτουσιν ἐκ τῶν πέριξ χωρίων, καὶ ἐνίοτε ἀπὸ ὀλίγον ἄλευρον καὶ ὄρυζιον, ἀπὸ ἀκρίδας, ἀπὸ μικρὰ διππρηὰ ἐκ δούραχ ἢ φακῆς, ἀπὸ κυάμους, τυρὴν σκληρότατον καὶ ἀπὸ ἕλιγον ἀφέψημα καρῆ ἀνευ ζαχαρώσεως. Οἱ ἀρχηγοὶ ποιοῦσι χρῆσιν κρέατος μόνον κατὰ τὰς ἐορτὰς ἢ τὰς πενθίμους ἡμέρας· ἀλλὰ τὸ φονεύμενον ζῶον, κάμπλος, πρόβατον ἢ αἰξ, τόσον σκληρὸν κρέας περὶέχει, ὥστε νομίζει τις ὅτι σφάζουσι τὰ γηραιότερα.

Οἱ Βεδουῖνοι ἐσθίουσι καὶ τὰ μᾶλλον ἀνηδὴ πράγματα· μασσῶσι, λ.χ., ῥίζας καὶ χόρτα, τρώγουσιν ἀκρίδας ἐβρασμένας εἰς ὕδωρ, ψήσουσι ποντικούς, ὄρεσι καὶ σαύρας· πρὸς ταῦταί τρώγουσι δορκάδας, λαγωούς, γαλῆς καὶ παντοειδῆ πτηνὰ — ἐννοεῖται ὅταν δυνήθωσι νὰ συλλάβωσι τοιαῦτα. Διὰ ταῦτα εἰσὶν ἀδύνατοι καὶ ἰσχυροὶ καὶ μᾶλλον ἢ ἀνάγκη τῆς συντηρήσεως ἀναγκάζει αὐτοὺς εἰς διαρπαγὰς καὶ λεηλασίας. Εἰσβάλλουσιν ὅθεν εἰς τὰ καλλιεργημένα μέρη, ὅπου ἐλπίζουσι νὰ ἀρπάσωσι τι, καὶ εἰς τοὺς πέριξ κήπους ἵνα φάγωσι τοὺς μόλις ὠρίμους καρπούς καὶ ἄλλα φυτὰ.

Τὸ τέκνον τῆς ἐρήμου ἀγογγύστως δέγεται ξυλοκοπήματα, ἀρκεῖ νὰ φάγῃ· ἀλλ' ὁ ἄρρων ὁ ξυλοκοπῶν αὐτὸν ταχέως τιμωρεῖται· διότι ἅμα τὸ πρᾶγμα περιέλη εἰς γνῶσιν τῆς φυλῆς, αὕτη ὀρκίζεται ὅτι θὰ ἐκδικηθῇ, θεωροῦσα τὸ πρᾶγμα ὡς ζήτημα τιμῆς, καὶ καταστρέφει πᾶν τὸ ἀνήκον τῷ ἀρξάμενῳ χειρῶν ἀδίκων, ἐκτὸς ἂν ὁ δυστυχὴς οὗτος πληρώσῃ ἀποζημιώσιν δι' ὅσας κατέφερε πληγὰς. Ἐὰν ἰδιοκτῆτης ζήτησῃ τὴν προστασίαν τῆς ἀρχῆς, στέλλουσιν αὐτῷ ὡς φρουρὰν ἵππους τινάς, οἱ ὅποιοι δὲν ἀρκυῶνται μόνον ἀδιατρέφονται, ὡς καὶ οἱ ἵπποι τῶν, δαπάναις τοῦ ἰδιο-

κτῆτου, ἀλλὰ ὑπεξαιροῦσι τὴν νύκτα ὅτι ἂν περιπέσῃ εἰς χεῖράς των· ἂν δὲ κάμη παρατηρήσῃ ὅπου δεῖ, τῷ στέλλουσι καὶ ἄλλους φύλακας ἵνα περιστείλωσι τοὺς πρώτους. Ἐννοεῖται ὅτι οἱ τελευταῖοι οὐδόλως εἰσὶ καλλίτεροι· διὰ τοῦτο οἱ ἰδιοκτῆται προτιμῶσι νὰ συνθηκολογῶσι πρὸς τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου.

Αἱ τοῖς Βεδουῖνοις ἀνήκουσαι γαῖαι εἰσὶ πλήρεις βαθειῶν κοιλάδων ἢ μᾶλλον στενωπῶν ἐπικινδύνων, ἃς ὁ Ἄραψ γνωρίζει ἄριστα καὶ ὅπου ἐμφανίζεται αἰφνιδίως εἴτε μόνος, εἴτε μετὰ τινος τῶν ἀδελφῶν τοῦ, ἢ ἐνίοτε ἐνεδρεύει ὀπισθεν λοφίσκου. Τὸ μέλαν χρώμα τοῦ, τὰ νευρώδη μέλη του, τὸ ἀτημέλητον ἐνδυμὰ του, τὸ ἐπὶ τῶν ὤμων τουφέκιόν του, πάντα ταῦτα ἀγγέλλουσι τὴν παρουσίαν τελείου ληστῶν.

Ὁ Βεδουῖνος πιστεύει εἰς τὴν εἰμαρμένην· εἶναι δὲ χαρακτῆρος ἀσταθοῦς, πλεονέκτης καὶ κρυφίνους· παραβαίνει τὴν ὑπόσχεσίν του τόσον εὐκόλως, ὅσον ἀλλάσσει σκηνήν· ἀλλὰ εἶναι λίαν φιλόξενος καὶ ὁ καταφεύγων εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ δὲν φοβεῖται νὰ ληστευθῇ, καὶ τοὶ πλοῦσιος. Ἄν θέλῃ νὰ γυμνώσῃ τὸν ὑπ' αὐτοῦ φιλοξενούμενον, προσπαθεῖ νὰ ἐπιπέσῃ κατ' αὐτοῦ ὅταν δὲν δύναται νὰ ἐλπίζῃ ἐπὶ τὴν προστασίαν τοῦ, τοῦτέστιν ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς φυλῆς τοῦ.

Οἱ νομάδες οὗτοι ἔχουσιν ἀνάστημα μᾶλλον ὑψηλόν, βαδίζουσιν ὑπερψάνως, εἰσὶν εὐτροφοὶ, ἔχουσιν ὡοειδῆ τὴν κεφαλὴν, τὸ μέτωπον ὑψηλόν καὶ κυρτὸν, τὴν ῥίνα γυρπὴν καὶ ὀφθαλμούς μεγάλους. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἔχουσι μονίμους κατοικίας, ζῶσιν εἰς τὸ ὑκαίθρον ἢ ὑπὸ τὰς σκηνάς, κοιμώμενοι ἐπὶ δερμάτων ζῶων· ζῶσι δὲ κατὰ φυλὰς καὶ μεταναστεύουσι συνεχῶς πρὸς εὐρῆσιν νομῶν διὰ τὰ πολυάριθμα ποίμνα των. Αἱ γυναῖκες φροντίζουσι διὰ τοὺς ἵππους, τὰ πρόβατα καὶ τὰ ἀρνία.

Τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ Βεδουῖνοι, φυλὴ ἰσχυρὰ καὶ ἀνεξάρτητος, ἀποδεικνύουσα ἀκριβῆ τὰ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποκαλυφθέντα τῷ Ἰσραὴλ· «Οὗτος ἔσται ἄγροικος ἄνθρωπος· αἱ χεῖ-

ρες αὐτοῦ ἐπὶ πάντα, καὶ αἱ χεῖρες πάντων ἐπ' αὐτόν· καὶ κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν ἀδελφῶν αὐτοῦ κατοικήσει.» (Γεν. ΙΣΤ., 12).

Ε.Υ.

ΠΕΡΙ ΠΟΙΗΣΕΩΣ.

« Διὸ καὶ φιλοσοφώτερον καὶ σπουδαιότερον ποίησις ἱστορίας ἐστίν· ἡ μὲν γὰρ ποιήσις μᾶλλον τὰ καθόλου ἢ δ' ἱστορία τὰ καθ' ἕκαστον λέγει. »

Ἀριστοτέλης.

Τοσοῦτον δύσκολος εἶναι ὁ ὀρισμὸς τῆς ποιήσεως, ὅσον καὶ τῆς ἐν τῇ φύσει καὶ τέχνη ὠραιότητος, ἧς δὲν ὑπάρχει οὐδὲν πρῶτον τυπον, τοῦ ἰδανικοῦ διαφέροντος κατὰ τὸ κλίμα, τὴν φυλὴν καὶ ἀνατροφὴν ἑκάστου ἀτόμου. Τί ἐστὶ ποίησις, ὅποια ἡ οὐσία τῆς, ἐξ ἧς τὰ θέλητρα καὶ ἡ ἐπιρροὴ αὐτῆς ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας καὶ διανοίας; Ὁ Πλάτων λέγει ὅτι ἡ ποίησις προσεγγίζει τὴν πραγματικὴν ἀλήθειαν καὶ ἱστορίαν, καὶ ὁ Πλάτων εἶχε δίκαιον, καθότι ἡ ποίησις ἐμβαθύνει ἐν τῷ μυστηρίῳ τῆς ἱστορίας μέχρι τοῦ ὁποίου δὲν δύναται νὰ φθάσῃ ὁ κοινὸς ἱστοριογράφος. Ζωογονεῖ τὴν δισκορπισμένην κόνιν τῆς ἀρχαιότητος, καὶ δι' αὐτῆς ἡ καρδία πάλαι ὑπὸ τὰ ξηρὰ ὄστα τῶν παραδόσεων. Ὁ λόρδος Βάκων ἦτο τῆς γνώμης ὅτι τὸ καθ' αὐτὸ στοιχεῖον τῆς ποιήσεως εἶναι ἡ πλάσις, ἀλλ' οὔτε ὁ Βάκων οὔτε ὁ Πλάτων δὲν μᾶς διδουσι τέλειον ὀρισμὸν αὐτῆς, οἱ δὲ ἐτυμολόγοι καὶ λεξικογράφοι οὐδεμίαν πραγματικὴν σημασίαν μᾶς παρέχουσιν. Οἱ Γραμματικοὶ ἐν τούτοις οὐδὲν φῶς ἐπιχέουσιν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, διακρίνοντες ἀπλῶς τὸν πεζὸν τοῦ ἐμμέτρου λόγου, ἀλλ' ἐμβαθύνουν τὴν περισσότερον παραδέχεται τὴν ποίησιν καὶ ἐν αὐτῷ ἀκόμη τῷ πεζῷ καὶ ἐν τῷ ἐμμέτρῳ λόγῳ, καθὼς δυνατὸν γὰρ ἐκλείπει αὐτὴ καὶ ἐξ ἀμφοτέρων.

Ὁ ἐξοχος ἄγγλος κριτικὸς καὶ ποιητῆς Leigh Hunt λέγει ὅτι ἡ ποίησις εἶναι ἔκφρασις πάθους ἐν τῇ ἀληθείᾳ, τῇ ὠραιότητι καὶ δυνάμει, σωματοποιουσα διὰ τῆς φαντασίας ὅ,τι αὐτὴ ἀντιλαμβάνεται, ἐπιδιώκουσα ἐν τῇ γλώσσῃ τὴν ποικιλίαν καὶ τὸ ὁμοιοκατάληκτον. Μολοντί δὲ ὁ προσδιορισμὸς οὗτος εἶναι ἀρκετὰ ὠραῖος ἀνάγκη, ὅπως καταστῇ ὀριστικότερος, νὰ ἐρωτήσωμεν τί ἐστὶ φαντασία;

Αὕτη πλάττει εἰκόνας καὶ εἶναι τὸ ὑψηλότερον τῆς ποιήσεως σχῆμα, ὃ δὲ προικισμένος διὰ φαντασίας ζωγράφος καὶ ὑψηλῆς, ἐμπνεόμενος ὑπὸ τῆς ἀληθείας καὶ κυρήτων ἢ ψάλλων αὐτὴν εἰς γλώσσαν τὴν ὁποῖαν ἕκαστος δύναται νὰ αἰσθανθῇ, ἀρῶμενος ἐκ γῆς, θαλάσσης καὶ οὐρανοῦ εἰκόνας ἐξόχου ὠραιότητος, ὅστις κέκτηται τὴν ἀκοὴν τρυφεράν, ἐν τῇ ἀρμονίᾳ καὶ μελωδίᾳ τῆς γλώσσας, ὅστις διὰ μουσικῆς, ρυθμοῦ, καὶ μέτρου ἐκφράζει τὰς ὑψηλότερας ἀληθείας, τὴν καθαρωτέραν φιλοσοφίαν καὶ τὴν μᾶλλον φιλόστοργον ἀνθρωπίνην συμπάθειαν, ἀνθρωπος τοιοῦτος γράφων ἐποποιίας ὡς ὁ Ὀμηρὸς καὶ ὁ Μίλτων, τραγωδίας ὡς ὁ Αἰσχύλος καὶ Σαικσπῆρος, ὠδὰς ὡς ὁ Πίνδαρος, ὁ Βύρων ἢ ὁ Σολωμὸς εἶναι τὸ καύχημα καὶ ὁ εὐσεγέτης τῶν ἐθνῶν, ὁ μεγαλείτερος θησαυρὸς ἐνὸς λαοῦ.

Οὐδεμία ὑπάρχει ἀρχαία κοινωνία ἐν ἧ δὲν ἀνεφάνει ὁ ᾄοιδός, ὁ ῥαψωδὸς ἢ ὁ ποιητῆς αὐτῆς. Ἡ ποίησις εἶναι ἡ ἀρχαιότερα ἢ ἐξοχωτέρα καὶ ὠραιότερα τῶν ἐπιστημῶν καὶ ὠραίων τεχνῶν. Εἶναι ὁ πρῶτος τῆς γλώσσας ἰδρυτῆς δι' οὗ ἡ ἰδέα ἀπεθανασίθη ἀνεφάνη πρὸ τοῦ πεζοῦ λόγου ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ἐν τῇ μελωδίᾳ πρὸ τῆς μουσικῆς, καὶ πρὶν ἢ ἐφευρεθῶσι τὰ γράμματα αὕτη διὰ τῆς παραδόσεως διέδιδε μαθήματα σοφίας καὶ διστάλιζε πανταχοῦ τῆς γῆς τῶν ἠρώων τὰ ἀνδραγαθήματα. Ἡ μουσικὴ ἐνευρέθη ὅπως τὴν συνοδεύουσι καὶ ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ γλυπτικὴ ὅπως τὴν ἀπομιμοῦνται. Ἡ δύναμις τοιαύτης ποιήσεως προέρχεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καὶ εἶναι ἀγνωστος κατ' οὐσίαν, ἀναμφισβήτητον ὅμως εἶναι ὅ-

τι τὴν τέχνην ταύτην οὔτε τίς ἐδίδασκεν οὔτε νὰ διδαχθῇ ἠδυνήθη. Ὁ ποιητῆς οὕτως ἡ καρδία διαφλέγεται δύναται νὰ διαδώσῃ τὴν φλόγα τοῦ στήθους αὐτοῦ εἰς τὸν ἀναγνώστην οὐδέποτε ὅμως οὗτος εἰς τρίτον τινὰ, ἐν μόῃ δὲ τῇ καρδίᾳ τοῦ ποιητοῦ ὑπάρχει ἐνεργὸς ἡ ἰδέα ἧτις δίδει τὴν γέννησιν ἐν τῇ ποιήσει καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς αὕτη εἶναι παθητικὴ. Ἀληθῆς δὲ ποίησις εἶναι ἐκείνη ἧτις ἀποκαθιστᾷ ποιητὴν τὸν ἀναγνώστην, ἐνὸς ἑαυτοῦ εὐρίσκειται ὑπὸ τὴν ἐπιρροὴν τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ, δι' ἧς αἰσθάνεται, βλέπει καὶ φαντάζεται πᾶν ὅ,τι αὐτὸς ἠσθάνθη, εἶδε καὶ ἐφαντάσθη.

Οἱ ποιηταὶ ἐν παντὶ καιρῷ καὶ καθ' ὅ-λας τὰς περιστάσεις ἐξήσκησαν μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ἐθνῶν αὐτῶν. Ὁ δούξ τοῦ Wharton, ὅστις ἔγραψε τὴν περίφημον ὠδὴν τοῦ Lilleburlew ἐκαυχᾶτο ὅτι «ἐξεθρόνισεν ἓνα βασιλεῖα ἄδων,» καὶ ὅτι τὸ Lilleburlew ἦτον ἰσχυρὸν ὅσον καὶ οἱ στρατιῶται τοῦ Γουλιέλμου Γ', δι' ὧν ἀφηρέθη τὸ διάδημα παρὰ τοῦ Ἰακώβου Β'. Εἶναι ὁμολογούμενον ὅτι ἡ Μασσαλιώτις ἀνεξωπύρησε τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν, καὶ ὅτι ἡ ὠδὴ τοῦ Σολωμοῦ παρέσχεν ἐξίσου ὑπηρεσίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, πρὸ τινων ἐτῶν, ὁ πρῶτος Αὐτοκράτωρ τῆς Γαλλίας, Ναπολέων Γ', ὑποχρεώθη νὰ καλέσῃ εἰς τὰ ὄπλα 400,000 στρατιωτῶν, καὶ ὀλόκληρον τάγμα πυροβολικοῦ ὅπως διατηρήσῃ τὴν ἡσυχίαν ἐν Παρισίοις φοβούμενος μήπως ἡ κηδεῖα ἐνὸς ἀπλοῦ ᾄοιδοῦ, τοῦ Βερανζέρου, ἤθελε διεγείρῃ τὸν λαὸν ἀνακράζοντα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐξ ἧς ἀπεγυμνώθη σκληρῶς καὶ τυραννικῶς.

Ἐνταῦθα λοιπὸν θέλω εἶπει ὀλίγα τινὰ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου τῆς ποιήσεως, ἐν συντόμῳ δὲ θ' ἀναφέρω τὰ αἷτια ἅτινα κυρίως συνέτεινον πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ τελειοποίησιν τοῦ ποιητικοῦ αἰσθηματος· τίνι τρόπῳ ἐκ μικρῶν ἀρχῶν, καὶ ἀτελῶν δοκιμῶν, προήχθη εἶδος συνθέσεως ἀναγνωσκομένης γενικώτερον καὶ εὐκολώτερον ἐνοουμένης τοῦ ψυχροῦ καὶ μονοτόνου πεζοῦ λόγου.

Α'.

Εἰς τὸν ἀληθῆν ποιητὴν ἡ φύσις ὀλόκληρος εἶναι πεδίον ἀνοσφρόνον ὅπερ ἡ φαντασία αὐτοῦ διατρέχει πτερωτῇ ὅ,τι παντὶ ἄλλῳ δὲν εἶναι ἡ σύνθεσις καὶ κοινὸν ἀντικείμενον, τοῦτο δι' αὐτὸν εἶναι κόσμος ἰδανικὸς ἠλεκτρίων τὰς ἴνας τῆς καρδίας του.

Ἄδει καὶ λεγεῶνων πνευμάτων σπεύδουσι πρὸς βοήθειάν του· κινεῖ τὴν μαγικὴν τοῦ ῥάβδου, καὶ τὰ πάντα ἤρεμοῦσι· σκυθρωπᾶ, σκότος καὶ ἀπελπισία καλύπτουσι τὴν γῆν· μειδιᾷ καὶ αὐτοὶ οἱ οὐρανοὶ ἀποκαθίστανται αἴθριοι καὶ ὠραῖοι. Τὸ πνεῦμα τῆς ποιήσεως εἶναι γενικόν, ἐν οὐδεμίᾳ χώρῃ καὶ ἐν οὐδενὶ αἰῶνι περιοριζόμενον. Αἱ ἀποκαλύψεις του ἐστεφάνωσαν τὰς κορυφὰς τοῦ Ὄρεβ καὶ τοῦ Σινᾶ. Ἡ κινύρα τοῦ βασιλέως Δαυὶδ ἦτο γλυκυτέρα τῶν κελαρισμῶν τοῦ ρέιθρου τοῦ Σιλοᾶμ, ῥέοντος ἡσυχῶς παρὰ τῷ μαντείῳ τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ μετὰφορικοὶ ὕμνοι τοῦ Σολομώντος ἀρμονικοὶ ὡς πηγὴ κήπων, καὶ ῥυάκων τοῦ Λιβάνου, ὠραῖοι δὲ ὡς τὸ ἄνθος τοῦ Σαρὼν καὶ οἱ κρίνοι τῶν κοιλάδων τοῦ Ἡσαΐα τὰ ἱερά καὶ φλογώδη χεῖλη δὲν ἐκινουνοτο ἰπὸ κοινὴν μουσαν· οἱ ἐμβριθεῖς καὶ νευρώδεις αὐτοῦ Ἀριθμοὶ, εἶναι ἀθάνατοι ὡς τὴν ἀλήθειαν ἣν ἐδίδασκε καὶ θαυμάσιοι ὡς τοὺς λόγους οὗς ἐπροφήτευσεν. Οἱ ἠρῆνοι τοῦ Ἰερμῆ καὶ οἱ λόγοι τοῦ Ἰώβ εἶναι πλήρεις πάθους, αἰσθηματος καὶ χρωματισμοῦ.

Μετὰ τὴν Ἑβραϊκὴν ποίησιν κατὰ χρονολογικὴν τάξιν, ἔπεται ἡ Ἑλληνικὴ ἧτις διαφέρει τῆς πρώτης ὡς πρὸς τὴν σύνθεσιν καὶ τὸ αἶσθημα. Ἡ Ἑλληνικὴ γλώσσα ἦτο πραγματικῶς προωρισμένη διὰ τὴν ποίησιν, αἱ δὲ λαμπρότεροι καὶ ὑψηλότεροι ἰδέαι ἐξεφράσθησαν δι' αὐτῆς. Τῇ ἀληθείᾳ ἡ ἐποχὴ τῆς ποιήσεως χρονολογεῖται ἐκ τῆς ἀρχῆς τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσας. Ἡ γλώσσα αὕτη ὡς πολλαὶ ἄλλαι, εἶχε διαφόρους διαλέκτους, αἱ δὲ κυριώτεροι τούτων, ὡς γνωστὸν ἦσαν ἡ Δωρικὴ καὶ Ἰωνικὴ. Ἡ Δωρικὴ διεδόθη κυρίως ἐν τῷ ἐσωτερικῷ τῆς

Ἑλλάδος, ὑπερίσχυσε δὲ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ καὶ Σικελίᾳ. Ἡ Ἴωνικὴ φυλὴ ἀπ' ἀρχῆς κατόκει τὴν Ἀττικὴν, ἀκολούθως δὲ ἐσύστησεν ἀποικίας εἰς τὰς πλησιεστέρας νήσους καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ διάλεκτος αὕτη ὅσα γλαφυρότερα ἔνεκα τῶν πολλῶν συμφώνων ὑπερίσχυσε πασῶν τῶν ἄλλων καὶ ἀπεκατέστη, οὕτως εἶπεν, ὁ τροχὸς τῆς ποιήσεως. Ὁ Ὅμηρος, Ἡσίοδος καὶ Θεόγνις ἔγραψαν εἰς τὴν διάλεκτον ταύτην. Τὸ κυριώτερον ὅμως αἴτιον ὅπερ συνέτεινε πρὸς διάδοσιν τῆς Ἴωνικῆς ὑπῆρξεν ἡ ἐπιρροὴ ἣν αἱ Ἀθηναὶ ἐξήσκουν ἐπὶ τῶν ἄλλων Ἑλληνίδων πόλεων. Αὗται ἐθεωροῦντο ὡς ἡ ἐστία τῶν φώτων καὶ τῆς παιδείας· αἱ ὁδοὶ τῆς ἦσαν πλήρεις ξένων καὶ νέων σταλέντων ἐκ τῶν γειτονουσίων μερῶν ὅπως ἐκπαίδευθῶσιν. Ἐκεῖ οἱ μεγάλοι διδάσκαλοι ἐδίδασκαν, ἡ δὲ ῥητορικὴ, φιλοσοφία καὶ ποίησις ἤμασσαν.

Β'.

Ἐδιδάχθημεν ὅτι πᾶν τὸ ὠφέλιμον παρ' ἀνθρώποις τελειοποιεῖται διὰ πολυχρονίου καὶ καταλλήλου καλλιέργειας. Αἱ γνώσεις τῶν ἀρχαίων προστιθέμεναι εἰς τὰς νεωτέρας ἀνακλύψεις καὶ βελτιώσεις, ἐμόρρωσαν βαθμηδὸν ἐκάστην ἐπιστήμην ἢ τέχνην, ἐξ ἀμφιβόλου ἀρχῆς, πραγματικὴν καὶ ἐπιφελῆ. Τὸ τοιοῦτον ὅμως δὲν συνέβη καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ποίησιν. Αὕτη ἅμα ἀναφανείσα μετέβη, ὡς διὰ μαγείας, ἐκ τῆς νηπιακῆς εἰς τὴν ἀνδρικήν ἡλικίαν. Ἡ φωνὴ τῆς ἦτο τοσοῦτον μελωδικὴ καὶ γλυκεῖα ὅταν ὁ Λίνος, Ὁρφεύς, Μουσαῖος καὶ Μελάμπους ἔψαλλον, ὡς ὅταν ὁ Ἀνακρέων, Πίνδαρος καὶ Σαπφὼ ἐτραγῶδον τοὺς ἀμύμητους στίχους τῶν.

Ἡ ποίησις παρ' Ἑλλήσιν ἦτο πάθος, εἰς δὲ τὸν ὑπερτεροῦντα ἀοιδὸν ἀπεδίδοτο σέβας καὶ λατρεία σχεδὸν ἰσόθεος· ἔντως, μέρος τῶν εἰς τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν προσφερομένων δῶρων ἐδίδοντο εἰς τοὺς ἐξέχοντας ποιητάς. Ἡ ποίησις ἦτο ἐπάγγελμα, συνάμα δὲ καὶ τέρψις. Παρ' Ἑλλήσιν

στίχοι ἐπανελαμβάνοντο περίξ τῆς ἐστίας, ἐψάλλοντο ἐν ταῖς θρησκευτικαῖς αὐτῶν τελεταῖς καὶ ἀπηγγέλλοντο ἐνώπιον πολλοῦ πληθοῦς ἀκροατηρίου. Εἶναι λοιπὸν ἄξιον θαυμασμοῦ ἐὰν ἡ ποίησις παγκοσμίως ἐκτιμωμένη, ὑψηλῶς καλλιεργημένη καὶ συνταυτιζομένη μὲ τὰ ἦθη, ἔθιμα καὶ θρησκευτικὰς τελετὰς τῶν Ἑλλήνων, εἶναι ἄξιον θαυμασμοῦ, λέγω, ἐὰν ὑπερπηδήσασα τὸν φυσικὸν ἔθνη τῆς προόδου ἔφθασε διὰ μιᾶς εἰς τὸν κορυφῶνα τῆς τελειότητος;

Ἐπειδὴ ἡ τέχνη τοῦ γράφειν παρ' ἀρχαίους Ἑλλήσιν ἠγνωστο, οἱ ποιηταὶ ἐν ταῖς συναθροίσεσιν αὐτῶν ἀπήγγειλλον ἀλλήλοις τὰ τελευταῖα προϊόντα τῆς εὐφυΐας τῶν διὰ τοῦ μέσου τούτου τὰ ἀθάνατα αὐτῶν ἔργα μετεδόθησαν καὶ διατηρήθησαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας· ἡ δὲ μνήμη ὠξύνετο καὶ ἐβελτιοῦτο, πᾶν ὥραϊον ἐν τῇ ἐκφράσει, κομψὸν ἐν τῷ λέγειν ἢ μέγα ἐν τῇ ἰδέᾳ διετηρεῖτο ἐν τῇ μνήμῃ· πᾶσα δὲ ἐξοχος ἢ μεγαλοπρεπὴς ἐκφρασις ἐναποταμιεύετο ἐν τῷ νῷ· τὸ ὕψος διωρθοῦτο, τὸ αἶσθημα ἐλεπτόνετο καὶ πᾶν περιττὸν ἢ μικροῦ λόγου ἄξιον ἀπερρίπτετο.

Γ'.

Διάφορα εἶδη ποιήσεως ἐπενοήθησαν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν ὑπὸ τῆς εὐφυΐας τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων. Ὁ ἠρωϊκὸς, ἰαυθικὸς, λυρικὸς καὶ ἐλεγειακὸς εἶχον τοὺς θαυμαστάς τῶν, ἕκαστος δὲ τούτων ἐτελειοποιήθη καὶ ἀπεθανατίσθη. Ὁ Ἀρχίλοχος, ἐκ τῆς νήσου Πάρου, ἔγραψεν εἰς «λυσιπῶντας Ἰάμβους», ἐμισήθη δὲ παρὰ πάντων ἔνεκα τῶν σατυρῶν του. Ὁ Τέρπανδρος ἔγραψεν ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ, ἀλλὰ κατὰ διάφορον τρόπον. Ἐκ τῶν ἀπροσπασμάτων τῶν ὀλίγων σωζομένων του δυνάμεθα νὰ εικάσωμεν ὅτι ἡ ἀρετὴ, εὐλικρίνεια καὶ ἠθικὴ του ἐλαμψαν φαινέστατα ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις τῆς αἰσχύνῃς καὶ ἐξαχρειώσεως.

Ἀκολούθως παρίστανται ἐνώπιον ἡμῶν, κατ' ἄμεσον διαδοχὴν, οἱ ἑννέα λυρικοὶ ποιηταί, ὧν ἡ φήμη συνυπάρξει μὲ τὴν εὐφυΐ-

αν, καὶ ὧν τὴν δόξαν οὐδεὶς δύναται νὰ περριστεύῃ. Ἐκ τούτων διαπρέπουσιν ὁ Ἀλκμάνος, Σησίχαρος, Σιμωνίδης, Πίνδαρος, Ἀνακρέων καὶ Σαπφὼ· εἶναι δὲ ἄξιον σημειώσεως ὅτι ἐκτὸς τοῦ Ἀλκμάνου καὶ Πινδάρου, πάντες οἱ λοιποὶ ἐγεννήθησαν ἐν τοῖς Ἀσιατικοῖς παραλίαις, ἢ ἐν ταῖς νήσοις τοῦ Αἰγαίου. Τὸ ὥραϊον καὶ βαλσαμώδες κλίμα, ὁ αἶθριος καὶ καθαρὸς οὐρανός, αἱ εὐθαλεῖς κοιλάδες, οἱ κελαρῶντες ῥύακες, συνέτεινον τὰ μάλα πρὸς ἀναζωοποιήσιν τοῦ ποιητικοῦ ἐκείνου αἰσθήματος, ὅπερ διεχύθη εἰς μελωδικωτάτους ὕμνους. Ἡ ζωηροτάτη καὶ ἀκόλαστος Σαπφὼ ἔγραψε πολλὰ καὶ ἀμίμητα λυρικά ποιήματα. Ἡ ὑψηλὴ καὶ γόνιμος αὐτῆς φαντασία ὑπάρχει ἐν τῶν μεγαλειτέρων θαυμάτων τῆς ἀρχαιότητος. Αὕτη ἐπενοήσε τὸ Σαπφικὸν μέτρον ὅπερ εἶναι μουσικώτατον καὶ ῥυθμικώτατον. Ὁ νοῦς τῆς εἶχεν ὄλην τὴν πρωτοτυπίαν καὶ ἰσχὺν τοῦ ἀνδρός, πρὸς δὲ τὴν τρυφερότητα καὶ χάριν τοῦ ὥραϊου τῆς φύλου. Ἐπὶ τῶν ποιημάτων τοῦ Ἀλκμάνου, ὁ Κυντιλιανὸς καὶ Ὁράτιος πλείστα ὅσα ἐγκώμια ἐκίδαδαφιλεύουσιν. Λέγεται ὅτι οἱ στίχοι τοῦ Ἀνακρέοντος μοσχοβολοῦσιν οἴνου· τοῦτο δικαίως δυνάμεθα ν' ἀποδώσωμεν ἐν τῇ ἀποτυχίᾳ τοῦ ἔρωτός του, προσπαθοῦντος νὰ καταπνίξῃ τὴν λύπην του ἐντὸς τῶν σπλάγχμων αὐτοῦ. Ὅταν ὅμως ἡ φαντασία του ἐξήπτετο, αἱ ἰδέαι του ἔρρεον καθαραὶ καὶ ἐλεύθεραι ὡς ὁ ἐκ τῆς φιάλης του οἴνος.

Ὁ Πίνδαρος κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων ἦτον ὁ μεγαλότερος λυρικὸς ποιητὴς τῆς Ἑλλάδος. Τὰ μόνα διασωθέντα αὐτοῦ ποιήματα εἶνε τὰ Ἐπινίκια, τὰ δὲ ἄλλα μετὰ τῆς Παρθενείας του ἀπωλέσθησαν, καὶ οὐδὲν γινώσκωμεν ἐκτὸς ἐκείνων ἄτινα οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ ποιηταὶ καὶ κριτικοὶ δι' ἀμυδροῦ φωτός μετέδωκαν ἡμῖν. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι ὁ χρόνος συγκαταστρέφει τὸ ὥραϊον καὶ ὠφέλιμον μετὰ τοῦ ἀνωφελοῦς καὶ βδελυροῦ τοσοῦτον ἀνηλεῶς!

Δ'.

Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς Ἑλληνικῆς κοινωνίας ὦσαι καὶ ἀπλούστερα εἶδη ποιήσεως ἦσαν τὰ προϊόντα τῆς εὐφυΐας τῆς μεταγενέστερον δὲ τῶν ἠθῶν καὶ ἔθιμων τῆς κοινωνίας βελτιουμένων, σοβαρὰ καὶ σπουδαῖα διεδέχοντο τὰ κωμικὰ καὶ μικροῦ λόγου ἄξια. Ὡς ἐκ τούτου εἰς τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας εὐρίσκωμεν ποιητὰς οἷον τὸν Αἰσχύλον, Σοφοκλῆν, Εὐριπίδην καὶ τὸν κωμικὸν Ἀριστοφάνην. Ἡ φαντασία τῶν ἦτο πλήρης ποιητικοῦ πυρός, ἡ γλώσσα τῶν ἰσχυρὰ καὶ ἐπιτυχῆς, αἱ εἰκόνες τῶν καλῶ· ἐκλελεγμένοι καὶ μετὰ πλείστης ὀψης κομψότητος καὶ φιλοκαλίας διεσκορπισμένοι ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν. Ἐκ τῶν ἀληθῶν τραγικῶν ποιητῶν ὁ Σοφοκλῆς ἴσως κατέχει τὴν πρώτην θέσιν. Αὐτὸς συνηγωνίσθη οὐ μόνον μετὰ τοῦ πρεσβυτέρου τοῦ Αἰσχύλου, ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ ἑδριπίδου, Ἀριστίου, Ἀγάθου καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ υἱοῦ Ἰσοφῶνος· ἔλαβε δὲ τὸ βραβεῖον εἰκοσάκις, πολλάκις τὸ δεῦτερον καὶ οὐδέποτε τὸ τρίτον. Αὐτὸς ὑπερασπίσθη ἀνδρείως τὴν πατρίδα του ἐν χαλεποῖς καιροῖς, καὶ ἠγωνίσθη πολλάκις ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς, καὶ τοῖς προὔτιμα μᾶλλον τὸν μόνηρ καὶ ἀπλοῦν βίον ἢ τὰς πομπὰς καὶ δόξας τοῦ στρατοπέδου. Αἱ καταστροφαὶ δὲ ὑπέστη διαρκοῦντος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου κατεθόλωσαν τὸ πνεῦμά του, ἐσκότισαν τὴν φαντασίαν καὶ ἐξενέουσαν τὸ σῶμά του. Ἡ αἰσχρὰ διαγωγή τῶν τέκνων του, κατηγορούντων αὐτὸν ὡς φρενοβλαβῆ ἐπὶ σκοπῷ τοῦ ν' ἀρπάσῃ τὴν περιουσίαν του, ἐπιβάρυναν ἐτι μᾶλλον τὰς δυστυχίας του καὶ ἐνίσχυσαν τὰς ἀσθενείας του. Τὴν αἰσχρὰν ταύτην κατηγορίαν ὁ πολλὸς πρεσβύτης διεψεύσεν ἐνώπιον τῶν δικαστῶν; «Ἐὰν ἡμῖν ὁ Σοφοκλῆς,» εἶπεν αὐτὸς, «δὲν εἶμαι ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ μου, ἂν ὅμως ἡμῖν ἐκτὸς τοῦ ἑαυτοῦ μου δὲν εἶμαι ὁ Σοφοκλῆς.» Εἶτα λαβὼν τὸν Οἰδίποδα ἐπὶ

Κολωνῶ ανέγνωσε τὸν πλήρη καλλονῆς καὶ ποιητικῆς φαντασίας χορὸν :

« Εἰπὺν, ξένη, τᾶσδε χώρας. »

Ὁ Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶ θεωρεῖται μετὰ τὴν Ἀντιγόνην ὡς τὸ ὀραιότερον δράμα τοῦ Αἰσχύλου, ἀναγινώσκεται δὲ καὶ θαυμάζεται παρὰ πάντων τῶν πεπαιδευμένων. Ὁ ἀτομικὸς χαρακτῆρ τοῦ Σοφοκλέους ἦτον ἐντιμὸς, ἥρεμος καὶ ἀγαθός. Ἐν τῇ νεανικῇ αὐτοῦ ἡλικίᾳ τὰ πάθη τοῦ ὑπῆρξαν παραχῶδῃ προϊόντος ὄμοις τοῦ χρόνου ἐμεταστάθησαν. Αὐτὸς συνείθιζε νὰ λέγῃ: « Εὐχαιριστῶ τὸ γῆρας μου, διότι μὲ ἀπῆλλαξεν ἐκ τῆς τυραννίας τῶν ὀρέξεών μου. » Ἡ Ἡλέκτρα καὶ ὁ Θνήσκων Ἡρακλῆς εἶναι ἔμπλεα τῆς οὐσίας ἐκείνης τῆς ἀποτελούσης τὴν ἀληθῆ ποίησιν. Ὁ Εὐριπίδης τολμῶ νὰ εἴπω ὑπερείχε τοῦ Σοφοκλέους ἔνεκεν τῆς αὐστηρᾶς αὐτοῦ ἠθικῆς καὶ διὰ τὸν πρὸς τὴν ἀρετὴν διακαῆ ἔρωτα, καὶ αὕτη εἶναι ὑπεροχὴ περὶ ἧς, καὶ ὁ χρόνος ἐὰν μοι ἐπέτρεπε νὰ γράψω, πολλὰ ὀλίγα ἤθελον εἶπει.

Ὁ Αἰσχύλος φαίνεται ὅτι ἐκ νεαρᾶς τοῦ ἡλικίας ἐνεπνεύσθη ὑπὸ τῆς Μούσης Μελπομένης. Ὁ Παισαίας λέγει: « Ἐφ᾽ ἧς δὲ Αἰσχύλος μενίσσεται ὡς καθεύδειν ἐν ἀγρῶ φυλάσσειν σαφυλάς, καὶ οἱ Διόνυσον ἐπιστάνατα κελεύσαι τραγωδίαν ποιεῖν ὡς δὲ ἦν ἡμέρα, πείθεσθαι γὰρ ἐθέλειν, ῥᾶστα ἤδη πειρώμενος ποιεῖν. » Τὸ πνεῦμα τοῦ Αἰσχύλου ἔτεινε μᾶλλον πρὸς τὸ τραγικὸν καὶ ὄρατον, ἢ εἰς τὸ παθητικὸν καὶ τραφερὸν.

Β΄.

Ἐν τοῖς ἀρχαίοις χρόνοις ὁ Ἀθηναϊκὸς χαρακτῆρ ἦτο εὐμετάβλητος· πᾶν ὅ,τι σήμερον ἀνεβίβαζον μέχρι τρίτου οὐρανοῦ, τὴν ἐπαύριον ἐξυβρίζον καὶ κατεδίωκον· ὅ,τι τὴν μίαν ἡμέραν ἐθεοποίησαν, τὴν ἀκόλουθον περιεφρόνουν καὶ ἔσκωπον. Ὁ ἀνὴρ ὅστις σήμερον ἐκράτει τὸ σκῆπτρον τῆς ἰσχύος καὶ ἐξουσίας, ἐκτιμώμενος καὶ σεβόμενος ὑπὸ τοῦ ἔθνους ὀλοκλήρου, τὴν αὔριον ἐξωστρακίζετο ἢ καταδικάζετο εἰς θάνατον.

Ἄναμφιβόλως τοῦτο ἦτο τὸ κυριώτερον αἴτιον ὅπερ ἔδωκε τὴν πρώτην ὄθησιν εἰς τὸν κάλαμον τοῦ Ἀριστοφάνους.

Ὁ Ἀριστοφάνης ἦτο τολμηρὸς, πλὴν σώφρων πατριώτης, ἠγάπα ὑπερβολικῶς τὰς Ἀθήνας, καὶ ἐπεθύμει νὰ ἴδῃ αὐτὰς πάλιν εἰς τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν εὐκλείαν καὶ δόξαν. Διεκωμώδησε τοὺς σημαντικωτέρους τῶν συγχρόνων του, μὴ φοισθῆς μηδὲ αὐτοῦ τοῦ σεβασμίου καὶ σοφοῦ Σωκράτους, τοῦ διδάξαντος τὴν ἑλλ. νεολαίαν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Ἰλισσοῦ ἢ ὑπὸ τὴν σκιάν τῶν ἐλαϊοδένδρων τὰς ἐξοχωτέρας διδασκαλίας τῆς θρησκείας καὶ ἠθικῆς, ἐξυβρίσας αὐτὸν ἐν τῇ κωμωδίᾳ τοῦ « Αἰ Νεφέλαι. » Ἄλλ' αἰσχρὸς ἀνεξίτηλον διὰ τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν δικαιοσύνην τῶν Ἀθηναίων τῶν καταδικασάντων αὐτὸν εἰς τὸν μαρτυρικὸν τοῦ δηλητηρίου θάνατον!

Ἐν Ἀθήναις ὑπάρχουσι πλεῖστα ὅσα διαγείροντα τὴν περιέργειαν, ἀναπτύσσοντα τὴν φαντασίαν, θέλγοντα τὴν ὄρασιν καὶ ἠδύνοντα τὴν γεῦσιν. Τὰ ὀραιότερα ἀριστουργήματα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐγεγρόντα ἐκ τοῦ τάφου τῶν αἰώνων ὅπως μαγεύσασιν τὸν κόσμον, τὰ ἀναπνέοντα μάρμαρα τοῦ Φειδίου καὶ Πραξιτέλους, τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος, τὸ βῆμα τοῦ Δημοσθένους, τὸ σιωπηλὸν θέατρον, ἡ Ἀκαδημία τοῦ Πλάτωνος, ἡ Ἀγορὰ, ὁ Ἄρειος Πάγος, αἱ μεμνημέναι στήλαι τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, ὁ ναὸς τοῦ Θυσίως, τὸ Ἐρεχθεῖον, ὁ ναὸς τῆς Ἀπτέρου Νίκης καὶ τὸ Λύκειον, ὁ Ὑμηττός μετὰ τὸν ἀέναντον θόρυβον τῶν μελισσῶν του, ὁ Ἰλισσὸς καὶ Κηρισσός, ὁ Ἐλικὸν καὶ Παρνασσός, ἡ πηγὴ τοῦ Ἀγωνίπια καὶ τὰ καθαρὰ ρεῖθρα τῆς Κασταλίας, ὁ Μαραθὼν, Σαλαμίς καὶ Θερμοπύλαι, τὸ ἐξοχὸν ἐκεῖνο Μουσεῖον, πλῆρες λαμπρῶν ἀρχαιοτήτων παντὸς ἔθνους καὶ αἰῶνος· βιβλιοθήκαι μὲ τοὺς ἐκλεκτοτέρους φιλολογικοὺς τόμους, — καὶ ταῦτα ὑπὸ οὐρανὸν καθαρὸν καὶ αἴθριον ἐν τῷ μέσῳ φύσεως ἐστολισμένης δι' ὄλων τῶν ἀμιμήτων θελητῶν ἄτινα ἢ θεῖα χεῖρ τοσοῦτον ἀφειδῶς ἐπιδαψίλευσεν αὐτῇ. Ἄλλ' ἐξ ὄλων τούτων τῶν γοήτρων ἄτινα ἔχουσι

ΣΤ΄.

Ἡ ποίησις εἶναι αἰσθημα ἐμφυτευμένον, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, ἐν τῇ φύσει ἐκάστου ἀνθρώπου· αὐτὸ ἐνουπάρχει ὑπὸ τὰ ῥάκη τοῦ πένητος καὶ ὑπὸ τὴν χρυσοῦφαντον τοῦ μονάρχου χλαμύδα, ἀναπτύσσεται δὲ κατὰ τὰς διαφόρους ἀναφυομένας περιστάσεις. Αἱ διχόνοιαί αἰτίνας ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ Ὀμήρου διατάραττον τὰς πόλεις τῆς Ἰωνίας, ἐξύψωσαν τὴν φαντασίαν τοῦ μέχρι τῆς ἀκμῆς τῆς ποιητικῆς ἐκείνης παραφροσύνης ἧτις τὸν ἐνίσχυσεν νὰ ψάλλῃ:

« Μῆνιν ἄειδε, θεὰ, Πηληϊάδεω Ἀχιλλῆος.
Οὐλομένην, ἣ μυρὶ Ἄχαιοῖς ἄλγος
ἔθηκεν. »

Ἄλλὰ φεῦ! ἡ καλικέλαδος αὕτη ἀπὸ τῆς Ἰωνίας δὲν εἶχε ποῦ τὴν κεφαλὴν κλιναί· οὐδένα φίλον νὰ τὸν ὑποδεχθῆ, οὐδέμιαν καλύβην νὰ τὸν προφυλάξῃ, ἀλλὰ περιεπλανᾶτο ἀπὸ πόλιν εἰς πόλιν, « ἀνευ φίλου, μελαγχολικὸς καὶ βραδύς. » Ὅταν ἡ νύξ ἤπλωνε τὰ σκοτεινά τῆς πετρᾶ, ἐπακομβοῦσε τὴν κεφαλὴν του ἐπὶ σωροῦ χόρτων, καὶ τὴν μὲν γῆν εἶχε διὰ κλίνην, τὸν δὲ οὐρανὸν διὰ παραπέτασμα. Ὅταν ἡ ἡὼ ἐνεφανίζετο ἐπὶ τῶν δροσοσταλάκτων πλοκάμων του, ἀνελάμβανε τὰς περιπλανήσεις του πρὸς ζήτησιν ποιμένος ὅπως τῷ ἀπαγγεῖλῃ ὦδῆν· τινὰ καὶ λάβῃ ὡς ἀντάλλαγμα τεμάχιον ζηροῦ ἄρτου. Τοιοῦτος ἐτελεύτησεν, ἐτάφη, ἀλλὰ δὲν ἐλησμονήθη, διότι ἐγκατέλειψε κολοσσαῖον θησαυρὸν, αἱ δὲ πλουσιώτεροι πόλεις τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας ἐφιλονέκησαν διὰ τὴν τιμὴν τῆς γεννήσεώς του.

Ἐξ ὄλων τῶν ποιητικῶν αὐτοῦ ἔργων, ἡ Ἰλιάς θεωρεῖται ὡς τὸ ἀριστοῦργημα τοῦ αὐτοῦ ἵσταται ὡς αἰώνιον μνημεῖον εὐφύας, ἀκλόνητον εἰς τὰς ἐπιθέσεις τῶν αὐστηροτέρων κριτικῶν, ἀποθαρρύνον τοὺς τολμῶντας νὰ τὸ προσεγγίσωσι· διὰ τοῦ ὑπερφυοῦ αὐτοῦ καλῆμου τοσοῦτον προσφυῶς περιγράφει ἕκαστον τῶν θεῶν, ὡς τε καὶ αὐτὸ

τὴν ἰδιάζουσαν αὐτῶν ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ νοῦς, τῆς μνήμης αὐτοῦ καὶ τῶν αἰσθημάτων τῆς καρδίας μας· ἐκ πάντων τῶν ἱερῶν τούτων σκηνῶν τῶν ἀποθανατισθεισῶν διὰ τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἱστορίας, οὐδὲν ὑπῆρξεν εἰς ἐμὲ τοσοῦτον προσφιλές καὶ συγκινητικὸν ὅσον ἡ εἰρκτῆ τοῦ Σωκράτους. Ἀδύνατον νὰ περιγράψω τὰ αἰσθητά τῆς καρδίας μου, ὅτε κατὰ πρώτην φοράν ἐπεσκεψθῆν τὴν σκοτεινὴν ἐκείνην εἰρκτῆν, ἐν ἣ ὁ ἀδάμαστος καὶ ἀπτόητος τῆς ἀληθείας καὶ ἠθικῆς ὑπερασπιστῆς ἔκλεισε διὰ παντός τὸ ἄδακρυ ὄμμα του, ὅπερ προεῖδεν ἀληθείας τὰς ὁποίας μετὰ παρέλευσιν πολλῶν ἐκατονταετηρίδων ὁ ἱερὸς Παῦλος ἐμπλεως Πνεύματος Ἁγίου ἐκήρυξεν ἐπὶ τοῦ Ἄρειου Πάγου, ἐν τῷ μέσῳ κατεδαφισμένου ναῶν καὶ σιωπηλῶν θεῶν πρὸς τοὺς ἀποπλανημένους πλὴν σεβασμίου σοφοῦς τῆς Ἀγορᾶς. Ἀναπαύθητι, ὦ θεεῖ Σώκρατες! Ἀναπαύθητι! Ἡ Ἑλληνικὴ δικαιοσύνη κατάρθρωσε νὰ κλείσῃ τὰ χεῖλη σου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ σταματήσῃ τὴν πρόοδον τῶν μεγάλων ἀληθειῶν τῶν παρὰ τῶν πελιδνῶν χειλέων σου προφερθεισῶν, καὶ διὰ τοῦ θανάτου σου ἐπισφραγισθεισῶν.

Τὴν ἀμάραντον δάφνην δι' ἧς ἔστεψες τὴν πολιάν σου, οὐδεὶς θὰ τολμήσῃ νὰ σοὶ ἀφαιρήσῃ. Οὐδεὶς σοφὸς τοῦ κόσμου τούτου, οὐδεμία φιλοσοφία θέλει ἐπισκίασῃ τὸν λαμπρὸν σου ἀστέρα τὸν τοσοῦτον φεινῶς λάμποντα. Τὸ ὄνομά σου, ὦ θεεῖ Σώκρατες, ὁ πεπαιδευμένος καὶ φίλος τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἠθικῆς ὀφείλει πάντοτε νὰ προτάξῃ. Ναί! Ἐνόςῳ ἀνθρώπινος καρδία θὰ πάλλῃ, καὶ ἀνθρώπινος γλῶσσα θὰ λαλῇ, ἢ μὲν θὰ διαφυλάττῃ τὸ ἱερὸν σου ὄνομα, ἢ δὲ θὰ διασαλπίζῃ τὴν φήμην σου ἀπανταχοῦ τῆς γῆς ἐν ὅσῳ οἱ αἰῶνες θὰ διαδέχονται ἀλλήλους, διότι σὺ πρῶτος θὰ διαδέχωνται τὸν ἀνθρώπον τὸ ὑψηλὸν μάθημα τοῦ « Γνωθι σαυτὸν, » καὶ ἀποκατέστης ὁ θεμελιωτῆς τῆς ἠθικῆς ἐπιστήμης, ἢ πᾶς ἐνάρετος ἐκτιμᾶ, « διότι ὁ θρόνος τῆς ἐνουπάρχει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ φωνὴ τῆς εἶναι ἡ ἀρμονία τοῦ παντός. »

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Β΄.)

οἱ ἴδιοι δικαίως δύνανται νὰ καυχῶνται. Ὅταν περιγράψῃ τρικυμίαν, υπερβαίνει τὴν τρομερὰν λαίλαπα τῆς ἐρήμου ἢ τὸν θηριώδη ἀνεμοστρόβιλον τῶν τροπικῶν. Ἐκαστος τῶν ἡρώων τοῦ ἔχει ἰδίαν τινα προσωρίαν. Οὐδέποτε περιγράφει τι διὰ γυδαίων λέξεων ἢ φράσεων, ἀλλὰ ἐν τῇ ἐξόχῳ αὐτοῦ πτήσει ἐγκαταλείπει ὀπισθὲν τοῦ πᾶν κοινὸν ἢ ἀθηές. Ἡ παγκόσμιος εὐφυΐα του συμπεριέλαθεν ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ πᾶν ἀντικείμενον τῆς φύσεως, καὶ οὐδὲν ἄλλο ἐγκατέλειψεν ἢ μιμητάς. Ὁ Τάσσο δὲν ἀπηξίωσε νὰ καλέσῃ τὴν μουσάν του ἐκ τοῦ Πίνδου, ὕψωσε δὲ τὴν φωνὴν του καὶ ἐτόνισε τὴν λύραν του ὑπὸ τὴν ἔμπνευσιν ἐκείνης ἤτις :

... «*Su nel cielo fra i beati cori
Hai di stelle immortali un aurea
corona.*»

Ἐδανείσθη καὶ ἐμιμήθη τὸν ἀρχαῖον ποιητὴν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ Γολφρέδος, Ἀργάντης, Ῥινάρδος, Ἀρμίνδα καὶ Χλωρίνδα, οὐδὲν ἢ ἄλλο εἶναι ἢ ἀπομιμήσεις τῆς Ἰλιάδος. Καὶ αὐτὸς ὁ Μίλτων, ὅστις καυχώμενος λέγει ὅτι «σκοπεύει νὰ πετάξῃ ὑπεράνω τοῦ Ἰωνικοῦ Ὄρου», ἐδανείσθη πολλὰς φράσεις καὶ μεταφορὰς ἐκ τῆς κορυφῆς αὐτοῦ.

Ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐλευθερία εἰσὶν ἀδιαχώρισται, ὡς ἀγαπηταὶ διδυμοὶ ἀδελφαὶ οὐδὲν οὐσαι μὲ ἠνωμένας τὰς χεῖρας. Ἰπάρχει συμπληθητικὸς τις δεσμὸς ἐνὸντων αὐτὰς ἀδιαχωρίστως. Ἀμφότεραι ἐγεννήθησαν ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρὸς, ἐθύλκσαν τὸ αὐτὸ γάλα, ἐβαπτίσθησαν ἐν τῇ αὐτῇ κολυμβήθρᾳ, καὶ ὁ ἴδιος τάφος θέλει δεχθῆ τὸ ὠραῖον τέρμα τοῦ σταδίου των. Ἡ τύχη τῆς μιᾶς ἔσται ἡ τύχη τῆς ἐτέρας. Ὅταν ἀνθῆ, ἢ μία ἢ ἄλλη ἀπολαμβάνει ἰσχὺν καὶ ὠραιότητα ἐὰν αὕτη καταπατήται, κ' ἐκείνη μαραίνεται καὶ ἀποθνήσκει. Καθὼς ὅταν δενδρίδιόν τι τρεφόμενον ἐν παχείᾳ γῇ καὶ διὰ καθαροῦ ἀέρος ἀνοίγει τὰ φύλλα του καὶ προεκτείνει τοὺς κλάδους του εἰς ὠραῖον καὶ σύμμετρον δένδρον, οὕτω καὶ ἡ ποίησις ὑπὸ τὸν αἴθριον οὐρανὸν τῆς ἐλευθερίας προεκτείνεται εἰς λαμπρὸν καὶ ἔξοχον σύστημα προ-

τιθέμενον νὰ ὑπερασπίσῃ τὰ τιμαλφὰ συμφέροντα ἐκάστου λαοῦ καὶ διαωνίση τὰς ἀθανάτους πράξεις τῶν διασημοτέρων ἀνδρῶν.

Ὅταν ὁ ἥλιος τῆς Ἑλληνικῆς δόξης ἔδυσεν ὅταν ἡ Ἀκρόπολις ἠτιμάσθη, καὶ ὁ Παρθενὼν ἐβεβηλώθη ὅταν οἱ ἐνάρετοι καὶ ἐνδοξοὶ πολῖται ἐξωρίσθησαν, ἀμαθεις δὲ καὶ ἀνδράποδα προεβιάσθησαν εἰς τὰς ὑψηλότητας θέσεις τοῦ Κράτους, τότε ἡ ποίησις καὶ ἡ ἐλευθερία μὲ δεδρακρυμένους ὄφθαλμοὺς ἐγκατέλειψαν τὰς σκηνὰς τῆς νεανικῆς αὐτῶν εὐδαιμονίας καὶ τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀρχαίας αὐτῶν εὐκλείας καὶ δόξης :

«*Then the sad Nine in Greece's evil hour,
Left their Parnassus for the Latinian
plain.*»

Z'.

Τὸ φαιρητικὸν πνεῦμα τῶν Ῥωμαίων δὲν εἶχεν εἰσέτι μορφωθῆ ὡς συνεχεῖς πολεμοὶ οὐδόλως ἐπέτρεπον αὐτοῖς νὰ δοθῶσιν εἰς τὴν ποίησιν. Καὶ μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν των παρήλθον πλείστοι ὅσοι αἰῶνες πρὶν τὸ πνεῦμα τῆς ποίησεως ἀναπτυχθῆ παρά τοις Ῥωμαίοις. Μόνον ἐν ταῖς ἐπισήμοις αὐτῶν τελεταῖς ἐψάλλον ὕμνους πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ ἥρωας, καὶ οὗτοι ἦσαν γεγραμμένοι ἐν ἀτελεστάτῃ στιχογραφίᾳ.

Ὁ Ἐννιος θεωρεῖται ὡς ὁ πατὴρ τῆς Ῥωμαϊκῆς ποίησεως. Οὗτος ἔζησε περὶ τὰ 270 π. χ. Τὸ μέτρον του δὲν εἶναι διόλου ἀρμονικόν, αἱ δὲ ἰδέαι του εἰσὶ κοιναί. Αὐτὸς ἀσυστόλως ἀντέγραψεν ἐκ τῶν Ἑλλήνων διδασκάλων, καὶ ἐφαντάζετο ὅτι τὸ μιμεῖσθαι ἦτο τὸ αὐτὸ μὲ τὸ εἰρηστικεῖν πρὸς τοῦτοις ἢ μωρία του ἔφθασεν εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε πρᾶσπέθει νὰ πείσῃ τοὺς πατριώτας του ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Ὀμήρου ἀνεζησεν ἐν αὐτῷ. Ὁ *Aulus Gellius* πληροφορεῖ ἡμᾶς, ὅτι ἐτελεῦτησε γέροντ' τὰ δὲ ἀξιολογώτερα αὐτοῦ ἔργα εἰσὶ «*Τὰ Χρονικά*,» ἃτινα συνέγραψε περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του. Τὸ ποίημά του «*Phagetica*» εἶναι τῷ ἔραστῇ τῆς κλασικῆς φιλολογίας ἀξιο-

περίεργον εἶδος ποίησεως. Ἐν αὐτῷ διαπραγματεύεται περὶ χόρτων καὶ μαγειρικῆς μὲ τὸν ἀφελέστατον καὶ ἀπλούστατον ἐκείνον τρόπον, ὅν ὁ Ἡσίοδος μετεχειρίσθη εἰς τὰ «*Ἔργα καὶ Ἡμέρας του*». Ἐν αὐτῷ προσπαθεῖ νὰ διδάξῃ τὸν νέον χωρικὸν τίνι τρόπῳ νὰ ὑποξυγνήσῃ τοὺς βόας του, νὰ σπείρῃ τὸν σῖτόν του καὶ νὰ συνάξῃ αὐτὸν ἐν τῇ ἀποθήκῃ. Αὐτὸς δικαίως δύναται νὰ ἐπικληθῆ «*Ὁ Ποιητὴς ὅστις ἐψάλλε περὶ ποίησεως κρέκτος καὶ λίπους*» ὡς ὁ Ἀρχίστρατος ὁ Ἐπικουρίως.

Μετὰ τὸν Ἐννιον ἔπεται ὁ Αἰβίος Ἀνδρόνικος, οὗτινος τὰ ποιητικὰ ἔργα εἰπὶ κερτωμένα ἑλληνικῶν ἰδιοτισμῶν, αὐτὸς ἀνέπνευσε τὴν ἀτμοσφαῖραν τοῦ Αἰσχύλου καὶ Σοφοκλέους, ἤτις ὑπῆρξεν ὁμοῦ πολὺ λεπτὴ διὰ τὴν ἀναπνοὴν του. Ὁ *Navius* ὅστις ὑπερέτησεν ἐν τῷ Πανικῷ πολέμῳ συνέγραψε τὴν ἱστορίαν του εἰς στίχους, ἀλλ' ὁ κάλαμός του ἔειπε μᾶλλον πρὸς τὴν σάτυραν. Οὗτος διεκωμώδησε μετὰ τῆς μεγαλητέρας πικρίας τὰ ἐλαττώματα τῶν Ἰπᾶτων καὶ Γερουσιαστῶν. Ὁ διαπρεπέστερος τῶν πεπαιδευμένων καὶ μεγαλήτερος διοικητῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὑπῆρξε τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς ὀργῆς του καὶ τὸν ἐξέδρασαν ἀνιλεῶς καὶ ἀφειδῶς ὡς ὁ Ἀριστοφάνης τὸν θεῖον Σωκράτην.

Ἡ ὠραιότης, ἀρμονία καὶ τὸ ἔξοχον τῆς ποίησεως ἤρξατο ἤδη νὰ ἐκτιμᾶται παρά τοις Ῥωμαίοις. Ὁ *Plautus*, *Pacuvius*, *Acicius*, *Catullus*, *Tibullus* καὶ *Propertius* ἐκαλλιέργησαν τὴν ποίησιν μετὰ πλείστης ὕψης ἐπιτυχίας, τὸ δὲ ζωηρὸν, καθαρὸν καὶ πλήρες ἀρμονίας ὕψος των ἀπεθανάτισεν αὐτούς. Αὐτοὶ πρὸ αἰῶνων ἀνεπαύθησαν ἐν αὐτοῖς. Αὐτοὶ πρὸ τῶν ἀνενεμίτων τῶν ἀντιπάλων των, τὰ δὲ ὅσα των ἀνεμίτων τοῦ τάφου των, τὰ δὲ ὅσα των ἀνεμίτων τῶν ἀνεγνώριων ὡς τὸν ἀδελφόν της καὶ αἱ θύραι τοῦ πλοῦτου ἠνεώχθησαν ὡς τὸν ὑποδεχθῶσιν. Ὁ *Μαικήνας*, ὅστις ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ὑπερασπιστῆς τῶν λογίων καὶ ποιητῶν, ἐδωρήσατο αὐτῷ λαμπρὸν μέγαρον ἐπὶ τοῦ Ἐσκουλιανοῦ λόφου καὶ ὠραῖον ἔπαυλον ἐν τῷ Τιβέρι ἐνθα διήρξατο τὸ θεῖος καὶ τὸ φθινόπωρον συγγράφων τὰ ποι-

Μετὰ τοὺς ποιητὰς, οὓς ἤδη ἀναφέραμεν, ἔπονται οἱ τῆς Αὐγουστιανῆς ἐποχῆς, Λούκιος, Ὀβίδιος, Ὁράτιος καὶ Βιργίλιος. Οὐ-

τος ἤδη ὑπῆρξεν ὁ χρυσοῦς αἰὼν τῆς Ῥωμαϊκῆς ποίησεως. Ἰπὸ δὲ τὴν προστασίαν τοῦ εὐγενεστάτου ἐκείνου μονάρχου, ἐφθασεν εἰς τὸν κολορῶνα τῆς δόξης της. Ἐκ τῶν τεσσάρων ἀναφερθέντων, οἱ πρῶτοι δύο ἔστειψαν τὴν πολιάν των κεφαλῶν δι' ἀμαράντου δάφνης καὶ εἰσὶν ἄξιοι τῆς μελέτης τοῦ κριτικοῦ καὶ πεπαιδευμένου, οἱ τελευταῖοι ὁμοῦ, Ὁράτιος καὶ Βιργίλιος, εἰσὶν οἱ κορυφαῖοι. Ὁ Ὀβίδιος ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐσύχναζεν ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Αὐγουστοῦ — τὸ κέντρον, οὕτως εἶπειν, καὶ ἄσυλον ἐκάστου εὐφυοῦς καὶ πεπαιδευμένου ἀνδρός. «*Αἱ Μεταμορφώσεις του*», εἶναι πρῶτον ἐξόχου εὐφυΐας, ἀποτελοῦν μίαν τῶν κραταιότερων στηλῶν τῆς Λατινικῆς ποίησεως. Ἡ τέχνη τοῦ ἔρωτος εἶναι περιπεπλεγμένη μὲ τὰς ὠραιότερας παρωδίας καὶ μὲ τὸ ἀρμονικώτερον καὶ κομψότερον μέτρον, καίτοι βρῖθει ἐκ τῶν ἀπρεπεστέρων περιγραφῶν καὶ τῶν χαρμπεστέρων αἰσχροτήτων, ὕπερ καὶ παρεκίνησε τὸν Αὐγουστον ὅπως τὸν ἐξορίσῃ καὶ συνάμα διακυρήξῃ ὡς τὸν διαφθορέα τῶν ἡθῶν τῆς νεολαίας καὶ ἐν γένει τῆς κοινωνίας ὀλοκλήρου· διήλθε δὲ τὸν βίον του εἰς ξένην καὶ ἀφιλόξενον γῆν, τελευτήσας ἐν μέσῳ τῶν χυδαιοτέρων καὶ μᾶλλον βαρβάρων καὶ ἐτάφη ἄνευ τῆς ὀφειλομένης ἐπικηδείου πομπῆς τῷ ἐνδόξῳ τεθνεῶτι.

Ὁ Ὁράτιος λέγει, «*Ἡ πενία μ' ἐβίασε νὰ γράψω στίχους*» καὶ «*Res Augusta domi.*» Ἐνεκα πολιτικῶν λόγων, ἐπισκεφθεὶς τὴν ὠραίαν καὶ πολυάνδρον Ῥώμην, εὐρέθη ἄνευ φίλων ἄνευ μέσων συντηρήσεως καὶ ξένος εἰς ξένην γῆν. Ἐν τῇ ἀπελπιστικῇ ἐκείνῃ θέσει ἔπρεπε νὰ πράξῃ τι, ἐπομένως κατέγεινεν εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἀμέσως ἐθαυμάσθη καὶ ἐφιλοξενήθη. Ἡ εὐφυΐα τὸν ἀνεγνώριεν ὡς τὸν ἀδελφόν της καὶ αἱ θύραι τοῦ πλοῦτου ἠνεώχθησαν ὡς τὸν ὑποδεχθῶσιν. Ὁ *Μαικήνας*, ὅστις ἀνέκαθεν ὑπῆρξεν ὑπερασπιστῆς τῶν λογίων καὶ ποιητῶν, ἐδωρήσατο αὐτῷ λαμπρὸν μέγαρον ἐπὶ τοῦ Ἐσκουλιανοῦ λόφου καὶ ὠραῖον ἔπαυλον ἐν τῷ Τιβέρι ἐνθα διήρξατο τὸ θεῖος καὶ τὸ φθινόπωρον συγγράφων τὰ ποι-

πτικά αὐτοῦ προϊόντα. Ἐνεκα τῆς μεγαλοδωρίας ταύτης τοῦ Μαικίνα, ὁ Ὁράτιος ἀποκαλεῖ αὐτὸν « Ἐνδοξον γόνον τῶν βασιλέων, ὑπερασπιστὴν καὶ δόξαν του. »

Ἐὰν ὁ Ὁράτιος ἀνετρίφετο ἐν τῷ μέσῳ τῆς πολυτελείας, ἐὰν ἡ κολακεία ἤθελε καυστηριάσει τὰ πτερὰ τῆς εὐφυΐας του, ἐὰν τὰ πλούτη ἤθελον ἐξασθενήσει τὰς νοεράς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ σκοτίσει τοὺς ὑψηπετεῖς αὐτοῦ διαλογισμούς, τότε ἡ λατινικὴ φιλολογία ἤθελεν εἶσθαι ἀτελής, εἰς δὲ τῶν φαινοτέρων ἀστέρων ἤθελε λείπει ἐκ τοῦ γαλαξία τῆς δόξης τῆς.

Ἡ ποίησις τοῦ Ὁρατίου εἶναι ἐξ ἐκείνου τοῦ εὐκλόου εἶδους, ὑπερ ἕκαστος δύναται νὰ ἐννοήσῃ· εἶναι καταληπτὴ διὰ τὸν ἀμαθῆ ὄσον καὶ διὰ τὸν πεπαιδευμένον. Τὸ μέτρον του εἶναι ἀρμονικὸν καὶ τὸ ὄρος του ἐν γένει νευρώδες, γλυκὺ καὶ ἀξιοπρεπές, ἕκαστος δὲ στίχος του ρέει διαυγῆς καὶ καθαρὸς ὡς τὸ ὕδωρ τῆς Βαυδουσίας πηγῆς του.

Ἡ εὐφυΐα αἰεὶ συναισθανομένη τὴν ἀξίαν τῆς κῆποτε ἐπισφραγίζει αὐτὴν διὰ τοῦ εὐγλωττοτέρου ἐλεγείου, ἐξερχομένου ἐκ τοῦ στόματος τοῦ ἰδίου ποιητοῦ. Ἀκροάσθητε τοὺς γλυκυφθόγγους ἤχους τῆς λύρας τοῦ Ὁρατίου· ἂν ἤγειρον δι' ἑμαυτὸν μνημεῖον ἰσχυρότερον τοῦ χαλκοῦ, καὶ λαμπρότερον τῶν βασιλικῶν πυραμίδων, ὑπερ οὐτε καταστρεπτικὴ λαίλαψ, οὔτε ὁ τὰ πάντα ἀφανίζων χρόνος, οὔτε ἡ πτῆσις τῶν αἰώνων οὔτε *Omnis moriar*, θέλουσι καταστρέψει. » (ἀκολουθεῖ).

ΤΥΦΩΝ ΕΝ Τῇ ΙΝΔΙΚῇ (α).

Ὡς γνωστὸν, ὁ Γάγγης ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον τῆς Βεγγάλης διὰ πολλῶν βραχιόνων, ὧν οἱ δύο ἀπώτατοι ἀπέχουσιν ἀλλήλων 300 ἕως 400 χιλιομέτρα. Ἡ νῦν πρῶ-

α Τὸ ἄρθρον τοῦτο ἠρᾶνίσθημεν κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς γαλλικῆς « Ἐπιστημονικῆς Ἐπιθεωρήσεως ».

τεύουσα τῆς διοικήσεως ἢ προεδρίας τῆς Βεγγάλης καὶ ἀπάσης τῆς ἀγγλικῆς Ἰνδίας εἶναι ἐκτισμένη ἐπὶ τοῦ Χώγλυ (*Hoogly*) ἢ δυτικοῦ βραχίονος τοῦ ποταμοῦ. Ἡ ἀρχαία τῆς Βεγγάλης πρωτεύουσα, Δεέκα, εὐρίσκεται ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ βραχίονος ἢ ἀρχαίου Γάγγου, σχηματιζομένου ὑπὸ τῆς ἐνώσεως τοῦ κυρίως Γάγγου καὶ τοῦ Βραχμαπούτρ. Τοῦτο τὸ μέρος τῆς Ἰνδικῆς ἐξηφάνισεν ἢ φοβερὰ καταίγῃς ἧτις ἐνέσκηψε τὴν 19[34] ἀπριλίου τοῦ Ὀκτωβρίου, περὶ τῆς ἁπασαί αἰ ἐφημερίδες ἀνέφεραν.

Πρὸ δεκατριῶν ἐτῶν (τὴν 5 Νοεμβρίου 1864 ἔ.ν.) δεινὴ θύελλα ἐνέσκηψε ἐν τῷ κόλπῳ τῆς Βεγγάλης· ἡ καταστροφὴ ὅμως δὲν ἀπεδείχθη τόσο μεγάλη. Τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ δέλτα τοῦ Γάγγου, προστασσόμενον ὑπὸ ἀναχωμάτων καὶ ἄλλων ἔργων, ἐκτελεσθέντων περὶ τῆς πρωτεύουσας τῆς Ἰνδικῆς, δὲν ὑπέστη τοιαύτας συμφορὰς, καί τοι ἡ θεομηνία δὲν ἦτο μικρά.

Ἄπαν τὸ δέλτα ὑπόκειται, ὅπως καὶ ἡ λεκάνη τοῦ κάτω Νείλου, εἰς πλημμύρας περιοδικὰς, ἐφειλομένας εἰς διάφορα αἰτία καὶ γινομένας κατ' Ἀύγουστον μετ' ἀνηκούστου σφοδρότητος.

Τὰ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ἐξερχόμενα ὕδατα ἐνίοτε ἔχουσι μῆκος ἑκατὸν χιλιομέτρων· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐν γένει δὲν φθάνουσιν εἰς μέγα ὕψος καὶ ἀφίνουσιν ὀπισθὲν τῶν ἰλῶν εὐεργετικὴν διὰ τὴν γεωργίαν, οἱ κάτοικοι μετ' ἀνυπομονησίας προσδοκῶσι τὰς πλημμύρας αὐτάς.

Τὸ δέλτα τοῦ Γάγγου, εὐρύτερον ὢν τοῦ δέλτα τοῦ Νείλου, δὲν εἶναι καλλιεργημένον εἰς ὅλα τὰ μέρη. Τὰ ἀφειθένα εἰς τὴν φυσικὴν τῶν καταστάσεων, εἰσὶ πλήρη παρθένων δασῶν καὶ ἑλῶν, ἐν οἷς κατοικοῦσι τίγρεις, κροκόδειλοι καὶ ἄλλα θηρία. Ἐπειδὴ οἱ εἰδωλολάτραι Ἰνδοὶ φοβοῦνται τὴν γειτνίασιν τῶν θηρίων καὶ τῆς θαλάσσης, τὰ παράθια μέρη τοῦ ποταμοῦ καὶ τὰς νήσους τοῦ δέλτα κατοικοῦσιν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν μουσουλμάνοι, οἵτινες εἰσὶ κυρίως γεωργοὶ· μόνον δὲ ὀλίγοι ὑπάλληλοι Ἀγγλοὶ ὑπάρχουσιν, οἵτινες εἰσὶν οἱ ἀντιπρόσωποι

τῆς κυβερνήσεως τῆς αὐτοκρατείας τοῦ Ἰνδοστάν. Οἱ μουσουλμάνοι οὗτοι οὐδὲν προφυλακτικὸν μέτρον ἔλαβον κατὰ τῶν πλημμυρῶν, τῶν ἀποδεικνυομένων ἐπιφελῶν εἰς τὴν γεωργίαν, διότι οὐδὲ ἤγειραν προχώματα, ἀρκεσθέντες νὰ σχηματίσωσιν ὑψώματα, ἐφ' ὧν οἰκοδομοῦσι τὰς οἰκίας καὶ τοὺς σταύλους των. Δυστυχῶς, θελήσαντες νὰ οικονομήσωσιν ὀλίγα χρήματα ἢ κόπον, περιωρίσθησαν νὰ δώσωσιν εἰς τοὺς βουνοὺς αὐτοὺς ὀλίγον ὕψος, νομίσαντες ὅτι τοῦτο ἤρκει νὰ προφυλάξῃ τὰς κατοικίας των ἀπὸ τὴν πλημμύραν. Ἐκ τούτων συνάγεται ὅτι ἂν ἡ παλίρροια, ὠθουμένη ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ὑπερβῇ τὰ ὄρια τῶν πλημμυρῶν, τῶν τακτικῶν δηλ. τοῦ Ἰουλίου καὶ Ἀυγούστου, ἅπαντες οἱ ἐν τῷ δέλτα οἰκοῦντες δυνατὸν νὰ ἐξαφανισθῶσιν.

Οἱ μουσουλμάνοι τῶν Ἰνδιῶν παρεδέχθησαν τὴν ποιητικὴν συνήθειαν τῶν βραχμῶν τῶν οἰκούντων εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη· ἅμα τούτῃς γεννηθῆ παιδίον, φουτεῖ οὐκ ἐν δένδρον περὶ τῆς οἰκίας των· χάρις δὲ εἰς τὴν θαυμασίαν γονιμότητα τοῦ ἐδάφους, ἐκάστη οἰκία ἢ καλύβη προφυλάσσεται ὑπὸ πολλῶν γιγαντιαίων δένδρων, ἅτινα νομίζει τις προαιώνια καὶ ὧν οἱ κλάδοι παρέσχον, ὡς ἐκ θαύματος, ἄσυλον εἰς χιλιάδας δυστυχῶν κατὰ τὸν τελευταῖον τυφῶνα.

Καί τοι ὅμως τὰ θύματα τούτου ἔνεκεν ἀπεδείχθησαν ὀλιγώτερα, ἢ ἐπίσημος ἐκθεσις, ἢ δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ *Ἐφημερίδι τῆς Καλικούττης* ὑπὸ τοῦ σίρ Ρ. Τεμπλ, ἀναφέρει ὅτι ἐντὸς ὧρῶν τινῶν ἀπώλοντο ἐκ τῶν ὑδάτων 215000 ἄνθρωποι.

Οἱ δυστυχεῖς οὗτοι τὴν 19[31] Ὀκτωβρίου εἶδον δύνοντα τὸν ἥλιον, μηδὲ ἄλλως φανταζόμενοι ὅτι ἔμελλον νὰ κοιμηθῶσι τὸν αἰώνιον ὕπνον! Ὀλίγα παραδείγματα ἀναφέρει ἡ ἱστορία κατακλυσμῶν τῶν φονικῶν, διότι καὶ αὐτὴ ἡ τῆς Λισαβῶνος συμφορὰ (ἐκ σεισμοῦ) ἀποδεικνύεται μικρότερα.

Ἄν ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ κατεκλύσθησαν ὑπὸ τῶν ὑδάτων εἰς ἀπόστασιν τοῦλάχιστον 10 χιλιομέτρων πλάτους καὶ μήκους ἐ-

πέκεινα τῶν 200. Ἄπασαι αἱ νῆσοι, ὧν τὰ ἐνόματα θεωροῦμεν περιττὸν ν' ἀναφέρωμεν, ἐπὶ τινὰς ὥρας ἐκαλύφθησαν ὑπὸ στρώματος ὑδάτων, ὑπερ εἰς τινὰ μέρη εἶχε βάθος 20 ποδῶν. Αἱ νῆσοι Σανδουίπ (*Sandwip*) καὶ Καττίγλαχ εἶχον πληθυσμὸν, ἐν ὑπολογίζουσιν εἰς 400,000 ψυχὰς, ἡ δὲ Σαχμπασπούρ εἶχε 240,000 κατοίκους. Ἐν τῇ τελευταίᾳ (ἐχούσῃ περιφέρειαν τριακοντάκις μεγαλητέραν τῶν Παρισίων) εὐρίσκεται ἡ πόλις Δαούλνικχάν (*Dowlonkhan*), ἐν ἣ κατόκει ὁ ἐγγχώριος ἀστυνόμος, ὅστις ἀνερχομένη εἰς δένδρον καὶ οὐ τὴν δραματικὴν διήγησιν ἐδημοσίευσεν αἱ εὐρωπαϊκαὶ ἐφημερίδες. Ὁ ἀνὴρ οὗτος, Δήνκ Νάθ — Σαρκάρ καλούμενος (*Deena Nath Sarkar*) εἰδειξε μεγίστην, ἀληθῶς καταπληκτικὴν ἀταραξίαν. Καί τοι μόλις ἐκρατεῖτο εἰς τὸ δένδρον, συνέλαβε τὴν ἰδέαν νὰ ἀρπάσῃ κάλαμον ὅπως καταμετρήσῃ τὸ ὕψος τοῦ ὕδατος· εὗρε δ' αὐτὸ 9 πόδας ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτὸς καὶ τὴν πρωΐαν (8 1[2] ὥραν).

Ἡ σελήνη—ἦν δὲ πανσέληνος—ἐφώτιζε τὰς ἐπαναληφθείσας σκηνὰς τοῦ Κατακλυσμοῦ καὶ ἐπέχεε μετ' εἰρωνικῆς θαφιλίας τὰς ἀργυρὰς ἀκτίνας τῆς ἐπὶ τῶν ὀμάδων τῶν δυστυχῶν ὄντων, ἅτινα ἐκρατοῦντο εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ ἀνέμου σαλευομένους κλάδους τῶν δένδρων.

Τὸ ὕδωρ, καθ' ὅσον εἰσέβαλεν εἰς τὰς καλύβας, ἐπίεζε τὴν ἐσωτερικὴν ἀτμόσφαιραν, ἧτις ἐνίοτε ἐξερρουγνύετο καὶ κατέστρεψε τὴν ἐξ ἀχύρων ὀρορῆν· εὐλυχεῖς δ' ἐκείνοι εἰς οὓς τὸ τοιοῦτο συνέβαινε, διότι εἶχον εἰς τὴν διάθεσιν των σχεδίαν μὴ βυθίζομένην. Πολλοὶ τῶν ἀλλοκότων τούτων καὶ αὐτοσχεδίων πορθμῶν διήλθον τὴν νύκτα περιπλανώμενοι τῆδε κακίᾳ καὶ ἀφίκοντο μέχρι τῆς Τσιτατόγγα.

Μέρος τῆς ἐπαρχίας Μπακεργκόγκ, τῆς εὐτυχῶς ὀλίγον κατοικημένης, κατεκλύσθη ὑπὸ τῶν ὑδάτων, ὧν τὸ ὕψος ἀπέβη ἀδύνατον νὰ βρισθῇ.

Ἡ ἀγγλοῖνδικὴ κυβέρνησις ἐσπευσε νὰ λάβῃ ἅπαντα τ' ἀναγκαῖα μέτρα πρὸς βοήθειαν τῶν ἐπιζησάντων, ὧν πολλοὶ ἐσώθη-

σαν γυμνοί, ἀπολέσσαντες καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰς τροφάς των· πρὸς τούτοις δὲ ἀμέσως ἐστειλεν εἰς τὰ μέρη τῆς καταστροφῆς πολλοὺς ἵνα θάψωσι τὰ πτώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζῶων. Τοῦτο ἦν ἀναγκασιότατον καὶ οὐδεμίαν ἐπεδέχετο ἀναβολήν, διότι ὑπὸ τὴν ἐπενεργεῖαν τοῦ θερμοῦ ἡλίου τῆς Ἰνδικῆς, ὅλα τὰ λείψανα ταῦτα ζῶων ἀμέσως σήπονται καὶ δηλητηριάζουσι τοὺς ζῶντας. Κατὰ τὸ 1864, τοῦλάχιστον εἰς τινὰ μέρη, ὁ λιμὸς ἔκαμε δεκάκις περισσότερα θύματα ἢ ἡ πλνμύρα, ἢ τότε δηλ. Ὁ γενικὸς διοικητὴς καὶ ἡ βασίλισσα Βικτωρία ἀμέσως ἐτηλεγράφησαν τῷ sir P. Τέμπλ ὅτι θὰ τῷ παράσχωσι βοήθηματα.

Ἡ καταστροφή αὕτη τοσοῦτον μάλιστα ἀποδεικνύεται φοβερώτερα, καθ' ὅσον μέγα μέρος τῶν προεδριῶν τῆς Βομβάης καὶ τῆς Μαδρᾶς κατατρώχεται ὑπὸ φοβερᾶς πείνης ἐνσκηψάσης ἐνεκὸν ἀπιστεύτου ξηρατίας.

Οἱ ἐτρεῖαι νοτιοανατολικοὶ ἄνεμοι παρῆλθον δίχως νὰ πέσῃ σταγὼν ὕδατος· ἐπειδὴ δὲ οἱ βορειοανατολικοὶ (ἐπίσης ἐτρεῖαι) ἤρχισαν νὰ πνέωσι τὸν Ὀκτώβριον, μόλις τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1877 δύνανται νὰ ἐλπίζωσι βροχὴν, ἅμα ὁ ἄνεμος πνεύσῃ ἐκ τῆς θαλάσσης. Φρίττει τις ἀναλογιζόμενος ὅποια ἔσονται τὰ δεινὰ λαοῦ ἐξ 80 ἑκατομμυρίων, ἐκτεθειμένου εἰς θάνατον σκληρότερον ἐκείνου ὃν ὑπέστησαν τὰ δυστυχεῖ θύματα τῆς νυκτὸς τῆς 19[31] Ὀκτωβρίου.

Παρατηρητέον ὅτι ὁ τυφὼν συνωδεύθη μὲ ὀλιγίστην βροχὴν, ὅπως καὶ κατὰ τὸ 1864. Πρὸς τούτοις δὲ (ἄλλο καὶ τοῦτο περιστατικὸν ἀξίον σημειώσεως) οὐδετέρω τῶν ἀτμοσφαιρικῶν τούτων ἀταξιῶν συνωδεύθη μὲ πολλοὺς κεραυνούς.

Τὴν παραμονὴν τὸ ἑσπέρας ἔπνεε σφοδρὸς βορειοανατολικὸς ἄνεμος· καὶ τοι δὲ ἡ νύξ ἦν φοβερά καὶ ἐν τῇ θαλάσῃ, τὰ ναυάγια ἦσαν ἐλάχιστα, σχετικῶς πρὸς τὴν φθορὰν ἧτις ἐγένετο ἐν τῇ ξηρᾷ.

Οἱ φυσιολόγοι τῆς Βεγγάλης πολλὰς ἐξέθηκον θεωρίας πρὸς ἐξήγησιν τοῦ τυφῶνος τούτου· ἀλλὰ ὀδύσκον ν' ἀποφανθῶμεν τίς ἢ ἐρροτέρα. Ἐφώντι· ὡς παρατηρεῖ ὁ

πλοίαρχος *Brault*, «δὲν βλέπομεν ὅτι αἱ ἰδέαι αὗται ἐξέφεραν περὶ τῶν αἰτίων τῶν τυφῶνων συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ ἐλαττωθῶσι κατὰ πολὺ τὰ θαλάσσια δυστυχήματα.» Ὁρροίλομεν ὅμως νὰ ἀναφέρωμεν τὴν γνώμην τοῦ ναυάρχου Φλεριῶ δὲ Λάγγλ, ἣν ὁ τυφὼν τῆς 19[31] Ὀκτωβρίου φαίνεται ὅτι δικαιολογεῖ. Ὁ σοφὸς οὗτος θαλασσοπόρος παρατηρεῖ ὅτι οἱ πλείστοι τῶν τυφῶνων τοῦ κόλπου τῆς Βεγγάλης ἐνσκηπτοῦσι τὸν Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον· προσθέτει δὲ ὅτι αἱ πιθανότατες μεγαλητέρας καταστροφῆς αὐξάνονται ὅταν ἦται πανσέληνος καὶ ὅταν ἡ σελήνη πλησιάζῃ εἰς τὸ περίγειον σημείον. Ταῦτα πάντα συνέβησαν ἀκριβῶς τὴν 19[31] Ὀκτωβρίου 1876.

Οὐδὲν ἴσως παράλιον μέρος ἐν τῇ Ἰνδικῇ, ἀπὸ τῆς Κεϋλάνης μέχρι τῆς Τσιταγκόγκας, ἔμεινεν ἀπληλαγμένον ἐκ τῶν τυφῶνων, οἵτινες τόσον κοινοὶ εἰσὶν ἐκεῖ· ἀλλ' ἀναμφιβόλως αἱ καταστροφαὶ εἰσὶ συχνότεραι εἰς τὸ δέλτα τοῦ Γάγγου· ἀπόδειξις δὲ ἡ ἐπομένη σημείωσις περὶ τῶν καταστροφῶν, ὅσαι ἐπῆλθον ἀπὸ τοῦ 1830.

Ἡ μεγαλητέρα θύελλα, ἐξ ὧν ἐνθυμοῦνται, ἦν ἡ ἐνσκήψασα τὴν 6 Ἰουνίου ἔ.ν. καὶ μαστίσασα ὅλα τὰ μέρη ὅπου ἐκβάλλει ὁ Γάγγης, πλὴν μόλις 100,000 ἀνθρώποι ἀπώλοντο· σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ χώρα ἦν τότε ὀλιγώτερον κατοικημένη ἢ νῦν.

Τὴν 19[31] Ὀκτωβρίου 1831 καὶ τὴν 7 Ὀκτωβρίου 1832 ἔ.ν. συνέβησαν πλημμύραι κατακλίσασαι 600 χωρία καὶ κατασφάσαι 20,000 ἀνθρώπους.

Τὴν 1 Μαΐου 1833 ἔ.ν. ἐγένοντο τρεῖς ἀλληλοδιαδόχως τυφῶνες, ἐξ ὧν καταστράφησαν 600 χωρία καὶ 5000 ἀνθρώποι.

Τὴν 9[21] Ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους λαίλαψ ἐνέσκηψεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Χώγγου ἐξαφανίσασα 40,000 Ἰνδοῦς.

Ἐπὶ ἐξ ἑτη αἱ θύελλαι ἐστράφησαν πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν, ἀλλὰ τὴν 9[21] Σεπτεμβρίου 1839 νέα πλημμύρα τοῦ Γάγγου κατέστρεψε 10,000 ἀνθρώπους.

Κατὰ τὴν θύελλαν τοῦ 1864, ἧς ἐμνή-

σθημεν, ἀπέβιωσαν 50,000 ἀνθρώποι καὶ 30,000 ἄλλοι ἐκ νόσων (πανώλους, χολέρας, εὐφλογίας, κτλ.) ἐνσκηψασῶν εὐθὺς κατόπιν. Ἡ πλημμύρα τότε ἐπῆλθε τὴν ἡμέραν καὶ ἐδυνήθησαν πολλοὶ νὰ σωθῶσιν, ἐνῶ πέρυσιν οἱ δυστυχεῖς ἐκοιμῶντο.

Τὴν 5 Νοεμβρίου 1865 ἔ.ν. ἐνέσκηψε θύελλα εἰς τὰ μέρη ὅπου ἐκβάλλει ὁ Μέγγας καὶ κατέστρεψε 35,000 ἀνθρώπους.

Τῷ 1867 κατεστράφησαν 30,000 καλύβαι εἰς τὰ πέριξ τῆς Καλκούτιτας· εὐτυχῶς ὅμως μόλις χίλιοι ἀνθρώποι ἀπώλοντο.

Αἰώνιον ἀντικείμενον ἐκπλήξεως διὰ τὸν φιλόσοφον εἶναι ἡ ἀφροντησία, μεθ' ἧς οἱ νέοι λαοὶ θὰ καταλάβωσι τὴν θέσιν τῶν ὑπὸ τῶν ὑδάτων καταστραφέντων, καὶ δι' ἐπιμόνου ἐργασίας θὰ γονιμοποιήσωσι τὴν εὐρυβώλακα ταύτην γῆν, τὴν τόσον ἐπικίνδυνον, μέχρι τῆς ἡμέρας καθ' ἣν καὶ αὐτοὶ, ὅπως οἱ πατέρες των, καταστρεφῶσιν ὑπὸ τῶν ὑδάτων.

A. Γ. Γ.

Ο ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΜΑΚΙΑΒΕΛΛΗΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ. (α)

Μακιαβέλλης ὁ ἐπιφανὴς φλωρεντίνος ἱστορικὸς ἐγένωσκε τὴν ἑλληνικὴν; Τοιαύτη

α) Ἡ προκειμένη διατριβὴ ἐστὶν ἔργον τοῦ πολυμαθοῦς Γαλάτου κ. *Queux de Saint-Hilaire*, τοῦ ἀεῖποτε προθυμομένου, ἵνα πλουτίσῃ τὴν ἱστορίαν τῆς ἡμετέρας νεοελληνικῆς φιλολογίας διὰ διατριβῶν ἐπισπουσῶν τὴν εὐγνωμοσύνην καὶ τὴν ἀγάπην παντὸς Ἑλλήνος. Αἱ περὶ τοῦ ἑλληνικοῦ τύπου (μετάφρασιν τούτου ἰδημοσιεύσαμεν ἐν τοῖς 45 — 47 φύλλ. τῆς ἐφημερίδος «Νέας Σμύρνης»), περὶ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, περὶ τῶν εἰς τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασεων καὶ πλείστα ἄλλα αὐτοῦ διατριβᾶι εἰσὶν ἀρκετὰ μαρτύρια τῶν ὧν λέγομεν, ἀνθ' ὧν ὡς ἀντάλλαγμα, ὡς εἴπομεν, ἔστω ἡ εὐγνωμοσύνη καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ ἔθνους, ἃς ἐλπίζομεν ὅτι εὐχαρίστως θέλει δεχθῆ ὁ προσφιλεῖς ἑλληνιστής. Ἡ προκειμένη δὲ διατριβὴ ἰδημοσιεύθη ἐν τῷ 9ῳ ἔτει τῆς Ἐπετηρίδος τοῦ ἐν Παρισίῳ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν Συλλόγου.

ἐστὶν ἡ ἐρώτησις, ἣν ἐσχάτως προέτεινεν Ἑλληνα πεπαιδευμένος ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τὰς διατριβὰς ἐν Ἰταλίᾳ ποιούμενος, ἐρώτησις πρὸς ἣν ἀπήντησε καταφατικῶς, στριζὼν τὴν γνώμην αὐτοῦ ἐπὶ πραγμάτων θετικῶν καὶ ἐξάγων τὰς ἀποδείξεις αὐτοῦ ἐξ αὐτῶν τῶν ἔργων τοῦ Μακιαβέλλη. Τὸ πρᾶγμα τοῦτο, ἄγνωστον μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν πολυκρίθμων βιογράφων τοῦ Μακιαβέλλη, ἐστὶν ἀρκετὰ σπουδαῖον, ὅπως ἐπασχολήσῃ ἐπὶ τινι στιγμῇ τὴν προσωχὴν πάντων τῶν ἐνδιαφερομένων περὶ τῶν ζητημάτων τῆς φιλολογικῆς ἱστορίας.

Ἴδου πῶς ὁ συγγραφεὺς Ἰταλικοῦ φυλλαδίου, οὗ τινος παρατιθέμεθα τὸν τίτλον (α), ὁ κ. Κωνσταντῖνος Τριανταφύλλης, Ἑλληνα τὴν καταγωγὴν, καθηγητὴς τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας ἐν τῇ ἐμπορικῇ σχολῇ τῆς Βενετίας καὶ μέλος τοῦ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ἑλληνικῶν σπουδῶν συλλόγου, προήχθη εἰς τὸ νὰ ποιήσῃ τὴν περίεργον ταύτην ἀνακάλυψιν, ἧτις ὑπῆρξεν ἡ ἀφροσύνη τῆς μελέτης αὐτοῦ.

Ἐν τῷ δευτέρῳ τόμῳ τῶν Ἀπάντων τοῦ Μακιαβέλλη, τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ ὑπὸ Λεμοννιᾶ ἐκδοθέντων, εὐρηται συγγραμμάτιόν τι ἐπιγραφόμενον «περὶ ὀργῆς καὶ τῶν μέσων τῆς ἱατρείας αὐτῆς» — *Dell' Ira e dei modi di curarla*. — Εἶναι μικρὰ τις πραγματεία ἐν εἴδει διαλόγου, οὗ τὰ διαλεγόμενα πρόσωπα φέρουσιν ἰταλικά ὀνόματα, ὀνόματα συνήθη τοῦ Φλωρεντίνου ἄστεως καὶ ἄπερ ἀκριβῶς, ὡς παρετήρησεν ὁ Πογγιάλης, εἰσὶ τὰ τῶν γνωστῶν φίλων τοῦ Μακιαβέλλη. Προσεκτικὴ ἀνάγνωσις τοῦ ἔργου τούτου κατέπεισε τὸν κ. Τριανταφύλλην ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἀρκετὰ πιστὴ μετάφρασις τοῦ συγγραμμάτος τοῦ Πλουτάρχου «περὶ ὀργῆσις», ἐν ἣ μόνον μετέλλαξε τὰ πρόσωπα. Ἡ ἐκ τῆς ἑλληνικῆς ἰταλικὴ μετάφρασις

(α) *Niccolo Machiavelli e gli scrittori greci per Constantino Triantafilli. Venezia, tipografia del giornale «Il Tempo» 1875. in 8º, 1 volumetto d. 115 pagine.*

συγγράμματος, μὴ ὑπάρχοντος κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην (α) ἢ ἐν χειρογράφῳ καὶ οὐδὲν ἐγίνωσκε τις λατινικὴν μετάφρασιν προγενεστέρην τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος, γενομένη ὑπὸ ἀνδρῶν οὐ μικρᾶς ἀξίας, τοῦ Μακιαβέλλη, εἶναι ἤδη πρᾶγμα σπουδαῖον καὶ ἄξιον ἐνδιαφέροντος· λαμβάνει δ' ἐτι μείζονα ἀξίαν ὡς ἀναιρούσα τὴν ὑπὸ τινῶν ἰταλῶν κριτικῶν ὑποστηριχθεῖσαν γνώμην ὅτι ὁ Μακιαβέλλης δὲν ἐγίνωσκε τὴν ἑλληνικὴν.

Ὅτι ὁ Μακιαβέλλης ἐγνώριζε καὶ ἀνέγνωσε τοὺς ἑλληνας συγγραφεῖς, οὐδεὶς δύναται ν' ἀμφισβάλῃ· γνωστὸν ὅτι ἔλαβε τὴν πρόνοιαν νὰ τὸ εἶπῃ αὐτὸς οὗτος ἐν τῇ περιφήμῳ αὐτοῦ ἐπιστολῇ πρὸς τὸν φίλον του Βεττόρη (Vettori) ὅτι ἐξῆ μεταξὺ τῶν φιλοτάτων του καὶ σεβαστῶν ἀρχαίων διὰ τῆς καθαρᾶς τροφῆς τῶν ὑποίων ἐτρέφετο· ἀλλ' ἐπιστεύετο γενικῶς ὅτι δὲν ἀνέγνωσεν αὐτοὺς ἢ ἐν λατινικαῖς μεταφράσεσιν· ἐκ δὲ τῶν ἔρευνῶν τοῦ κ. Τριανταφύλλου φαίνεται ἐπόμενον ὅτι: ὁ Μακιαβέλλης ἐσπούδασε τὴν ἑλληνικὴν καὶ ὅτι ἐγίνωσκε τοῦλάχιστον ἀρκετὰ, ὥστε ν' ἀναγνώσῃ τοὺς συγγραφεῖς ἐν τῇ πρωτοτύπῳ αὐτῶν γλώσσῃ.

Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην δύο τινὰς ἐνστάσεις δύναται τις νὰ ποιήσῃ: Αἱ μικραὶ αὗται πραγματεῖαι, αἱ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μακιαβέλλη ἐκδοθεῖσαι, εἰσὶν ἔργα αὐτοῦ; Ἥως νὰ εἰσέλθῃ τις εἰς συζητήσιν, ἥτις φαίνεται νῦν πεπερατωμένη διὰ τῆς καταφατικῆς γενικῆς παραδοχῆς τῆς αὐθεντικότητος τῶν μικρῶν τούτων πραγματειῶν τῶν τῷ Μακιαβέλλῃ ἀποδομένων, δύναται εὐθαρσῶς καὶ οὐχὶ παρατόλμως, πιστεύομεν, νὰ κηρυχθῇ ὑπὲρ τοῦ μέρους τῶν ἀναγνωριζόντων ἀπολύτως ἐν αὐτοῖς

α) Ἡ πρώτη ἑλληνικὴ ἔκδοσις τοῦ «περὶ ἀνομιῶν» τοῦ Πλουτάρχου ἐγένετο τῷ 1523 εἰς Ῥώμην ἐν τῇ συλλογῇ τῶν συγγραμμάτων τοῦ συγγραφέως τούτου, τῶν ἐν Βασιλείᾳ (Bale) τυπωθέντων. Ἐτέρα δὲ τις ἰδιαιτέρα ἔκδοσις ἐφάνη ἐν Λουβαίνῃ (Louvain) τῷ 1531 ἀναλώμασι τοῦ Βαρβολομαίου Γραιβίου (Graevius). Βλ. Ὁφφμαν, Λεξικὸν βιβλιογραφικόν.

τὴν χεῖρα τοῦ τεχνίτου. Ἀλλὰ δύναται τις συνάμα νὰ ἐξηγήτῃ τὴν ἀμφισβολίαν, ἢ κριτικοὶ τινες ἐδύναντο νὰ ἐκφέρωσιν ἐπὶ τῆς αὐθεντικότητος τῶν ἔργων τούτων, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ὄντα λίαν πιθανῶς ἔργα τῆς νεότητος αὐτοῦ καὶ ἴσως μάλιστα ἀπλᾶ σχολικὰ γυμνάσματα. Οὐδὲν ἐμποδίζει ἔντως νὰ πιστεύσῃ τις, παραδείγματος χάριν, ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη τῆς «περὶ ἀνομιῶν» τοῦ Πλουτάρχου εἶναι γύμνασμα τῆς νεότητος τοῦ μεγάλου ἰταλοῦ συγγραφέως, ὅτε ἐμάνθανε τὴν ἑλληνικὴν περὶ τὸ 1494 παρὰ τοῦ παιδαγωγοῦ αὐτοῦ καὶ διδασκάλου, τοῦ λίαν ἐμπείρου ἐν τῇ σπουδῇ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ φιλολογίας, τοῦ Μαρκέλλου Βιργιλίου (Marcello di Virgilio), τοῦ σοφοῦ μεταφραστοῦ τοῦ Διοσκουρίδου.

Ἄλλ' ἐδύνατό τις νὰ ἐρωτήσῃ τότε διατὶ ὁ Μακιαβέλλης μετέλλαξε τὰ ὀνόματα τῶν τοῦ διαλόγου προσώπων, ῥωμαϊκὰ ὄντα ἐν τῷ πρωτοτύπῳ. Ἡ ἀπάντησις ἐστὶν ἡμῖν εὐχερής. Ὁ μεταφραστὴς ἠθέλησεν ἀναμφισβόλως νὰ ἐπιμεληθῇ, ἵνα ἐξισώσῃ τὸ ἔργον του πρὸς τὸ πρὸ αὐτοῦ πρωτότυπον καὶ οὐδὲ ν' ἀφήσῃ νὰ ὑστερήτῃ ἡ μετάφρασις του οὐδενὸς τῶν προτερημάτων πρωτοτύπου συγγράμματος· ἠθέλησε νὰ ποιήσῃ σύγγραμμα ἐντελὲς καθ' ὅλας τὰς ἐπόψεις τῆς τέχνης· ἠθέλησε νὰ προσφέρῃ εἰς τὸ ἰταλικὸν δημόσιον τὰς γνώμας τοῦ Πλουτάρχου ἐν εἰδεί, ὅπερ νὰ εὐκρεστήσῃ αὐτὸ ἐξ ὀλοκλήρου. Ἴδου ἡ ἀπάντησις, ἢν δύναται τις νὰ ποιήσῃ πρὸς τὴν ἐνστάσιν, τὴν μικροῦ λόγου ἀξίαν, κατὰ τὴν ἡμετέραν γνώμην, ὡς πρὸς τὴν μεταβολὴν τῶν ὀνομάτων ἐν τῇ μετάφρασι τοῦ συγγράμματος τούτου τοῦ Πλουτάρχου.

Ἡ ἑτέρα ἐνστάσις, σπουδαιοτέρα οὖσα, ἐστὶν ἡδε: Δεχόμενοι ὅτι ὁ Μακιαβέλλης ἦτον ὄντως ὁ συγγραφεὺς τῶν μικρῶν τούτων πραγματειῶν τῶν ὑπὸ τὸ ὄνομα του ἐκδοθεισῶν, εἶναι βέβαιον ὅτι ἐποίησε τὰς μεταφράσεις ταύτας ἐκ τῶν ἐπιανεκδότων ἑλληνικῶν πρωτοτύπων ἢ δὲν ἐδύνατο νὰ ποιήσῃ μᾶλλον αὐτὰς ἐκ τῶν ἐκδομένων

ἢ ἀνεκδότων λατινικῶν μεταφράσεων; Ὁ κ. Τριανταφύλλης φρονεῖ ὅχι καὶ ἰδοὺ ἐπὶ τίνος στηρίζει τὸν συλλογισμὸν αὐτοῦ.

Γνωστὸν ὅτι ὁ Μακιαβέλλης ἐγεννήθη ἐν Φλωρεντίᾳ τῇ 3 Μαΐου 1469 καὶ ὅτι ἀπέθανε τῇ 22 Ἰουνίου 1527. Στηριζόμενος τις οὖν ἐπὶ τῶν χρονολογιῶν τούτων, εἶναι εὐκόλον νὰ ποδείξῃ ὅτι ὁ Μακιαβέλλης δὲν ἐδυνήθη νὰ ὤψληθῇ ἐν ταῖς σπουδαῖς αὐτοῦ ἐκ τῶν λατινικῶν μεταφράσεων τῶν ἑλλήνων συγγραφέων, καθ' ὅτι ἐν τῶν ἔργων τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Πολυβίου καὶ τοῦ Ἰσοκράτους, ἐξ ὧν, ὡς ὀψόμεθα παρακατινέτες, ὁ Μακιαβέλλης ὤψληθῃ ὁμοίως ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ, δὲν μεταφράσθησαν λατινιστὶ ἢ πολλῶ ὕστερον μετὰ τὴν ἐκδοσιν τῶν ἔργων του· ἐν τῷ μάλιστα δὲν μεταφράσθησαν ἢ μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ.

Ἡ «περὶ ὀργῆς» μικρὰ αὕτη πραγματεία μεταφράσθη τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἑράσμου τῷ 1525. Ἐκ τῶν ἔρευνῶν τοῦ κ. Τριανταφύλλου φαίνεται ἐπόμενον ὅτι ὁ Μακιαβέλλης δὲν ἐδύνατο νὰ ὤψληθῇ ἐκ τῆς λατινικῆς μεταφράσεως τοῦ Ἑράσμου, ὅταν ἐποίησεν τὴν ἰταλικὴν. Πραγματικῶς ὁ Πογγιᾶλης ἐσημείωσεν ὅτι ὑπὸ τὸ ὄνομα ἐνὸς τῶν διαλεγόμενων προσώπων, τοῦ *Come*, πρέπει νὰ ἐννοῆται ὁ *Come Cuccelai*, αὐτὸς οὗτος εἰς τὸν ἀφιερῶθησαν οἱ ἐπὶ Τίτου Λιβίου λόγοι καὶ οὐδὲν ὁ Μακιαβέλλης θρηνεῖ τὸν πρόωγον θάνατον ἐν τῷ περὶ «πολεμικῆς τέχνης» διαλόγῳ αὐτοῦ, τῷ ἐκδοθέντι κατὰ τὸν Πασσερίνου (Paserini) τῷ 1520. Ἄρα ἢ τοῦ διαλόγου «περὶ ὀργῆς» μετάφρασις ἔπρεπε νὰ ἐποιήθη πολὺ πρότερον. Οὗτος εἶναι ὁ εἰς τῶν λόγων, οὗς προβάλλει ὁ κ. Τρ., ἵνα καταδείξῃ τοῦτο ὡς δοκίμιον τῆς νεότητος τοῦ περιφανοῦ ἰταλοῦ συγγραφέως· καθ' ὅτι ἡ μετάφρασις αὕτη τοῦ Μακιαβέλλη δὲν εἶναι κορίως φιλολογικὴ μετάφρασις τοῦ ἔργου τοῦ Πλουτάρχου, ἀλλὰ μᾶλλον ἐρμηνεία τῶν ἐνοιῶν καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ συγγραφέως. Ἐν τισὶ μάλιστα ἐστὶν ὀλίγον σκοτεινὴ, ὅπερ δύναται νὰ ἐξηγηθῇ διὰ τοῦ πρὸς τὴν συντομίαν τοῦ λό-

γου σφιδροῦ ἔρωτος τοῦ Φλωρεντινοῦ συγγραφέως.

Ἡ πρώτη αὕτη ἀνακάλυψις τῆς μεταφράσεως ἑλληνικῆς πραγματείας ἐν τοῖς συγγράμμασιν ἐνὸς τῶν μεγαλειτέρων συγγραφέων τῆς Ἰταλίας πρῶτον τὸν ἡμέτερον συγγραφέα νὰ ἀνερευνήτῃ τί ἐν τοῖς ἱστορικοῖς καὶ πολιτικοῖς αὐτοῦ ἔργοις ὁ Μακιαβέλλης ἐδανείσθη ἐκ τῶν ἑλλήνων ἱστορικῶν. Τῆς μελέτης ταύτης, τῆς ὅσον περιέργου τοσοῦτον καὶ ἀξιολόγου, ἀφετηρία ὑπῆρξε χωρὶον τι ἀρκετὰ μακρὸν ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου βιβλίου τῶν λόγων ἐπὶ τῶν δέκα βιβλίων τοῦ Τίτου Λιβίου ἀκριβῶς μεταπεφρασμένον ἐκ τοῦ ἑκτοῦ βιβλίου τῶν ἱστοριῶν τοῦ Πολυβίου· ἔνα παραθέσῃ δ' ὑπὸ τὰ ὄμματα τοῦ ἀναγνώστου αὐτὰς τὰς ἀναδιφῆταις του μετετύπωσε τὸ τε ἑλληνικὸν κείμενον τοῦ Πολυβίου καὶ τὸ τοῦ Μακιαβέλλη κεφάλαιον τὸ ἐπιγραφόμενον:

«*Di quante specie sono le repubbliche, e di quale fu la republica romana.*»

Δὲν εἶναι ἀνωφελὲς νὰ σημειώσωμεν ὅτι τὸ ἕκτον βιβλίον τῶν ἱστοριῶν τοῦ Πολυβίου ἐκδοθὲν ἐν Παρισίοις τῷ 1539 δὲν μεταφράσθη λατινιστὶ ἢ τῷ 1557, τοῦτ' ἐστὶ τριάνκοντα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μακιαβέλλη (α)· δύναται τις οὖν νὰ θεωρήσῃ ὡς ἀποδειχθεῖσαν διὰ τῶν παραδειγμάτων τούτων τὴν γνώμην ὅτι ὁ Μακιαβέλλης ἐποίησε τὰς μεταφράσεις αὐτοῦ ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἑλληνικοῦ κειμένου, ὅπερ ἐδύνατο νὰ ἐξηγῆτο πρὸ ὀφθαλμῶν ἐν χειρογράφοις καὶ ἐπομένως ὅτι ἐγίνωσκε τὴν ἑλληνικὴν (β). Τούτων παραδεχθέντων, δυνάμεθα εὐχερῶς νὰ πι-

α) Βλ. Ὁφφμαν, Λεξικὸν βιβλιογραφικόν.

β) Εἶναι ἀληθὲς ὅτι δὲσπιστοὶ τινες θὰ ἐξήτουν ἐτι τὴν ἐπομένην διασάφηναι: ὁ Μακιαβέλλης δὲν ἐγίνωσκε τὰς πραγματείας ταύτας τὰς ἀνεκδότους κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἢ ἐκ μεταφράσεων δι' αὐτὸν ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του γενομένων ἢ ὑπὸ τινος τῶν πολυαριθμῶν λογίων τῶν ἐν Φλωρεντίᾳ τότε διατριβόντων. Ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη δὲν θὰ ἦ ἢ ἀπλή ὑπόθεσις δυσκόλως μὲν ἀναιρουμένη ἀλλὰ καὶ δυσκόλως ὑποστηριζόμενη.

στεύσωμεν ὅτι ὁ Μακιαβέλλης ἐκ τῆς σπουδῆς καὶ γνώσεως τῶν δοκίμων ἐλλήνων συγγραφέων ἐδύνατο νὰ ἐμπνευσθῆ διὰ τινὰ τῶν ἔργων του καὶ πάραυτα εὐρίσκομεν ἀπόδειξιν τοσοῦτον περίεργον ὅσον καὶ ἀπροσδόκητον. Εἰς τῶν λόγων π. χ. τοῦ Ἰσοκράτους πραγματεύεται περὶ τῶν τοῦ ἡγεμόνος καθηκόντων καὶ ἑτεροῖς τις ἀπευθύνεται τῷ τῆς Μακεδονίας βασιλεῖ Φιλίππῳ, ἵνα παρακινήσῃ αὐτὸν πρὸς παῦσιν τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καὶ πρὸς εἰρήνευσιν τῶν ἐλληνίδων πόλεων τῶν πρὸς ἀλλήλας διασπαρραττομένων, τῶν Ἀθηνῶν, τ. ἔ., τῶν Θηβῶν, τοῦ Ἄργους καὶ τῆς Σπάρτης καὶ ἵνα τεθῆ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν τῆς Ἑλλάδος Ἀσίας αὐτονόμων ἐλληνίδων πόλεων, ἃς ἐμελλον οἱ Πέρσαι ἐκ νέου νὰ ὑποδουλώσωσι. Τίς γινώσκει, ἐὰν δὲν ᾖται ἡ ἀνάγνωσις τῶν λόγων τούτων ἢ παρορμήσασα τὸν Μακιαβέλλην νὰ συγγράψῃ τὸ περὶ ἡγεμόνος βιβλίον αὐτοῦ; — Ἡ γνώμη αὕτη δύναται κατ' ἀρχὰς νὰ φανῆ λίαν παράτολμος ἐν τούτοις ὅμως ἐὰν ἀναγνώσῃ τις μετὰ προσοχῆς τὴν ἐπιστολὴν δι' ἧς ὁ Μακιαβέλλης προσφέρει τὸ περὶ ἡγεμόνος βιβλίον αὐτοῦ Λαυρεντίῳ τῷ ἀπὸ Μεδίκων καὶ ἐὰν τις παραβάλλῃ αὐτὴν πρὸς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ λόγου τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς τὸν βασιλεῖα τῆς Σαλαμίνας ἀπευθυνθέντος, θὰ ἐκπλαγῆ ἐκ τῆς ὁμοιότητος, ἵνα μὴ τι ἄλλο εἶπω, ἥτις ἐνυπάρχει μετὰ τῶν δύο τούτων τεμαχίων καὶ δὲν δύναται τις νὰ ἐμποδισθῆ ἀπὸ τοῦ νὰ ἀναγνωρίσῃ τὸ ὑλάχιστον ὅτι ὁ Μακιαβέλλης, γράφων τὸ προοίμιον τοῦ βιβλίου του, εἶχεν ἐν τῇ μνήμῃ, ἂν οὐχὶ ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς, τὸν λόγον τοῦ Ἰσοκράτους, ἐξ οὗ ἐγίνωσκε νὰ ὠφεληθῆ. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς διαβεβαιώσεως ταύτης ἐπιτραπέϊω ἡμῖν νὰ παραθέσωμεν ὑπὸ τὰ ὄμματα τῶν ἡμετέρων ἀναγνωστῶν, ὡς ἐποίησεν ὁ κ. Τρ., τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μακιαβέλλης τὴν πρὸς τὸν Λαυρεντίον τῶν ἀπὸ Μεδίκων καὶ τὸ κείμενον τοῦ Ἰσοκράτους, ὅπερ ὁ συγγραφεὺς ἐν τῇ ἰταλικῇ ἐκδόσει παρέθεσεν ἐκ τῆς ὠραίας μεταφράσεως τοῦ Giacomo Leopardi.

Ἴδου κατὰ πρῶτον ἢ τοῦ Μακιαβέλλης ἐπιστολή:

Nicolò Machiavelli,
al Magnifico Lorenzo di Piero de' Medici.

Sogliono il più delle volte coloro che desiderano acquistare grazia appresso un principe farsegli innanzi con quelle cose che intra le loro abbino più care, e delle quali vegghino lui più dilettarsi: donde ci vede molte volte essere loro presentati cavalli, arme, drappi d' oro, pietre preziose, e simili ornamenti degni della grandezza di quelli. Desiderando io, adunque, offerirmi alla vostra Magnificenza con qualche testimone della servitù mia verso di quella, non ho trovato intrà la mia suppelletile cosa, quale io abbi più carra o tanto stimi quanto la cognizione delle azione degli uomini grandi, imparata da me con una lunga esperienza delle cose moderne, ed una continova lezione delle antiche: la quale avendo io con gran diligenza lungamente escogitata ed esaminata, ed ora in uno piccolo volume ridotta, mando alla Magnificenza Vostra.

Παραβάλλομεν νῦν τὴν ὠραίαν ταύτην ἐπιστολὴν καὶ πλήρη χάριτος ἀφιέρωσιν, ἥτις φαίνεται ὅπως νεωτέρα, πρὸς τὴν τοῦ Ἰσοκράτους ἐπιστολὴν, ἥτις ἐστὶν ἡδε:

«Οἱ μὲν εἰσθότες, ὦ Νικόκλειε, τοῖς βασιλεῦσιν ὑμῖν ἐσθῆτας ἄγειν ἢ χαλκὸν ἢ χρυσὸν εἰργασμένον ἢ τῶν ἄλλων τι τῶν τοιούτων κτημάτων, ὧν αὐτοὶ μὲν ἐνδεεῖς εἰσιν, ὑμεῖς δὲ πλουτεῖτε, λίαν ἐδοξαν εἶναι μοι καταφανεῖς οὐ δόσιν ἀλλ' ἐμπορίαν ποιούμενοι, καὶ πολὺ τεχνικώτερον αὐτὰ πωλοῦντες τῶν ὁμολογούντων καπηλεύειν ἢ ἡγησάμεν δ' ἂν γενέσθαι ταύτην κτλίστην δωρεάν καὶ χρησιμωτάτην καὶ μάλιστα πρέπουσαν ἐμοὶ τε δοῦναι καὶ σοὶ λαβεῖν, εἰ δυνηθεῖν ὁρῶσι ποίων ἐπιτηδευμάτων ὀρεγόμενος καὶ τίνων ἔργων ἀπεχόμενος ἄριστα ἂν καὶ τὴν πόλιν καὶ τὴν βασιλείαν διοικήσῃς.»

Ἡ μίμησις ἐστὶ προφανής.

Ἴνα θέσῃ δὲ τὸν ἰταλὸν ἀναγνώστην ἐν καταστάσει νὰ κρίνῃ ἐξ ἐαυτοῦ τὴν ἀξίαν τῆς μεταφράσεως τοῦ Μακιαβέλλης ὁ συγγραφεὺς μετετύπωσε κατ' ἀρχὰς τὸν διάλογον αὐτοῦ «Dell' Ira e dei modi di curarla,» τῆσις ἀπέναντι τὸ «περὶ ἀοργησίας» ἐλληνικὸν κείμενον τοῦ Πλουτάρχου, ὅπερ ἐσυνώδευσε διὰ τῆς ὠρχίας μεταφράσεως τοῦ Φραγκίσκου Ἀμβροσόλη (Ambrosoli), τοῦ σοφοῦ καὶ πολυποθῆτου καθηγητοῦ τῆς ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ τῆς Πατρὸς πανεπιστημίῳ, καὶ οὐ τινοὶ ἐν διαφέρουσιν βιογραφίαν ἐποίησεν ὁ Στέφανος Γρόσσο (Grosso), καθηγητῆς ἐπίσης τῆς ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς φιλολογίας ἐν τῷ τῆς Νοβίερκς πανεπιστημίῳ. (α)

Τὰ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας ταῦτα δάνεια τοῦ Μακιαβέλλης κατεδείχθησαν ἤδη ἐν συντόμῳ καὶ ἥττον ἀκριβῶς ἐν τινι σημειώσει τοῦ Ε'. τόμου τῆς ἱστορίας τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας τοῦ Σχοιλλίου (Schoell) ἐν τῷ ἐπιγραφόμενῳ ἄρθρῳ: Ἀποφθέγματα βασιλέων καὶ στρατηγῶν.

Λέγει γὰρ οὗτος ἐν σημειώσει:

«Εὐρίσκει τις (ἐν τῇ μικρᾷ ταύτῃ πραγματείᾳ) πλεῖστα ἐξοχα ἀποφθέγματα ἐν μέσῳ ἄλλων ἀσῆμων καὶ πληθῶν ἱστορικῶν πραγμάτων. Ὁ Μακιαβέλλης ὠφελήθη ἐκ τῆς συλλογῆς ταύτης ἐν τῷ *Castruccio Castracani* αὐτοῦ, τῆσις ἐν τῷ στόματι τῶν ἡρώων αὐτοῦ τὰς ἐν αὐτῇ ἐμπεριεχομένας ὠραιότατας φράσεις.»

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἐκ τῆς ἐλληνικῆς φιλολογίας ὑπὸ τοῦ Μακιαβέλλης γενόμενον δάνειον, ἢ σημειώσις ἐστὶν ὀρθή· δὲν εἶναι ὅμως τοιαύτη καὶ ὡς πρὸς τὸν συγγραφέα: γράφων τὴν βιογραφίαν ταύτην τοῦ Καστρούκιου Καστραχάνη, ἥτις ἄλλως ἐστὶ μᾶλλον μυθιστορία ἢ ἱστορία καὶ ἐνθα δὲν πρέπει τις νὰ ζητήσῃ οὐδεμίαν ἱστορικὴν

α) *Sugli studi di Francesco Ombrosoli, nelle lettere greche e latine ragionamento di Stefano Grosso Milano 1874 8ον in pagine 77.*

ἀλήθειαν, ὁ Μακιαβέλλης ἐδανείσθη ἐκ τῆς ἱστορίας Διοδώρου τοῦ Σικελιώτου πᾶν ὅ,τι ὁ ἱστορικὸς οὗτος ἀναφέρει περὶ τῆς καταγωγῆς καὶ ἀγωγῆς τοῦ Ἀγαθοκλέους, τυράννου τῶν Συρακουσῶν (β), καὶ ἀποδίδει ταῦτα τῷ Καστρούκιῳ τὰ μεγαλείτερα δὲ μέρη ἔλαβεν ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Διογένοους τοῦ Λαερτίου βίου τοῦ Ἀριστίππου τοιοῦτοτρόπως ὁ Μακιαβέλλης συνέγραψε τὴν βιογραφίαν τοῦ Ἀγαθοκλέους καὶ τοῦ Ἀριστίππου ἀντὶ τῆς τοῦ Καστρούκιου, ὡς τινοὶ ὅμως ἢ καταγωγῆ, οἱ γονεῖς καὶ ἡ οἰκογένεια ἦσαν γνωστὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ ὅστις ἐξ ἡ μάλιστα μίαν ἑκατονταετηρίδα πρὸ αὐτοῦ. Τοῦτο δ' οὐκ ἐστὶν τὸ ἥττον περίεργον τῶν ὄσων ἀνεφέραμεν.

Πρὸς ὅλας ταύτας τὰς ψευδαφῆδας ἀποδείξεις, ἃς ὁ κ. Τρ. συνήγαγε πρὸς ὑποστήριξιν τῶν ὄσων προβάλλει καὶ αἱ τινες φαίνονται ἰκαναί, ἵνα καταδείξωσιν ὅτι ὁ Μακιαβέλλης ἐγίνωσκε τὴν ἐλληνικὴν, δύναται τις, τὸ γνωρίζομεν, νὰ ποιήσῃ ἐνστασίαν τινα λίαν σπουδαίαν, ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ ἠθικοῦ νόμου προερχομένην. Ὁ Μακιαβέλλης δὲν εἶχε συνήθειαν νὰ ποικίλῃ ὅ,τι ἐγίνωσκεν· ἐκαυχᾶτο μάλιστα ἠγάπα πολὺ νὰ περιαιτολογῆ περὶ τε τῶν σπουδῶν αὐτοῦ καὶ περὶ τῶν ποικίλων γνώσεων του· ἐὰν ἐγίνωσκε τοίνυν τὴν ἐλληνικὴν, θὰ τὸ ἔλεγε βεβαίως· δὲν τὸ ἀνέφερον ὅμως οὐδαμοῦ ἄρα δὲν τὴν ἐγίνωσκεν. Ἡ ἐνστασίς ἐστὶ σπουδαία, δὲν τὸ ἀρνούμεθα· ἐν τούτοις ἐστὶν ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ὑποθέσωμεν ὅτι ὁ Μακιαβέλλης δὲν ὠμίλει περὶ τῆς γνώσεως, ἢ ὠφείλε νὰ ἔχῃ τῶν ἐλλήνων συγγραφέων, ἐν ἀποκόψῃ κάλλιον τὰ πολυάριθμα δάνεια, ἄπερ ἐξ αὐτῶν ἐποίησιν;

[Γ. Κ. Ἐπερίδης.

β) Ὁ Διοδωρος Σικελιώτης διηγῆται τὸν βίον τοῦ Ἀγαθοκλέους ἐν τῷ 19ῳ καὶ τῷ 20ῳ βιβλίῳ τῶν ἱστοριῶν του Ἀλλὰ κατὰ τὸν Σχοιλλίον τὰ βιβλία ταῦτα δὲν μετεφράσθησαν λατινιστὶ τῷ 1678 τοῦτ' ἐστὶ 51 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μακιαβέλλης.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΟΡΔΙΟΣ.

Μεταξὺ τῶν ἡμετέρων λογίων τοῦ ΙΗ'. αἰῶνος ἤμαζε καὶ ὁ Ἀναστάσιος Γόρδιος ὁ ἐκ Βραχνιανῶν τῆς Ἀκαρνανίας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔζη ἐν τῇ γεννητείᾳ τούτου κόμη Βυγένιος ὁ Αἰτωλὸς σπουδάζας ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν Ἀθήναις. Ἐκπαιδευθεὶς παρὰ τούτῳ πρότερον ὁ Ἀναστάσιος ἀπῆλθεν ὕστερον εἰς Ἰωάννινα καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἰταλίαν. Ἐν ὀλίγαις λέξεσιν ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Προκόπιος, βιογραφεῖ αὐτὸν οὕτως: 4) «Ἀναστάσιος Γόρδιος, ἱερομόναχος ἐξ Ἀκαρνανίας, ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ πολυμαθὴς, εἰδήμων τῆς ἐλληνικῆς καὶ λατινικῆς γλώσσης, πεπαιδευμένος τὴν τε ὑβράθεν παιδείαν, καὶ τὴν ἱερὰν θεολογίαν, ἱεροκλήρῳ. Ἡρώατο καὶ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ σοφῶν. Μελετᾷ καὶ ἀναγινώσκει τὰς θείας Γραφάς, βίον ἡσυχον καὶ ἀθρόμβον μετερχόμενος.» Κατὰ τὴν ἐπὶ τοῦ τάφου αὐτοῦ ὑπάρχουσαν ἐπιγραφὴν ὁ Γόρδιος ἀπέθανε τῷ 1729. 2) Ἄλλ' ὁ Ζαβίρας λέγει αὐτὸν ἀκμάζοντα τῷ 1730, παρενθέτων ὅτι «τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τοῦ ἐγχειριδίου ὁποῦ γράφει περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ ἀντιχρίστου.» 3)

Ὁ Γόρδιος κατέλιπε πολλὰ χειρόγραφα αὐτοῦ συγγράμματα ἐξ ὧν ὀλίγα μέχρι τοῦδε ἐξεδόθησαν. Ἐκ τῶν ἀνεκδότων δ' αὐτοῦ συγγραμμάτων εἶναι καὶ τὸ περὶ ἀντιχρίστου καὶ κατὰ Λατίνων, ὅπερ ἐστὶ λίαν περίεργον διὰ τὰς δοξασίας τοῦ ἀνδρός. Τοῦτο ὁ μὲν Βεντώτης ὀνομάζει «ἐγχειρίδιον καὶ συμπέρασμα ἐκ τῶν πράγματων περὶ τοῦ τί ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Μωάμεθ καὶ τίς ἐστὶν ὁ Ἀντίχριστος 4) ὁ δὲ Καισάριος Διπόντης ἀπλῶς «βιβλίον κατὰ Λα-

1) J. Fabricii, Bibliotheca Graeca, XI, σ. 802, § 95.

2) K. Sábza, Νεοελλ. Φιλολογία σ. 438.

3) Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς. ἔκδ. Γ. Κρέμου. σ. 435.

4) Βενδότη, προσθήκαι τῆς ἐκκλ. ἱστορίας Μελετίου. σ. 441, § 23.

τίνων.» 1) Ὁ δὲ Ζαβίρας «ἐγχειρίδιον καὶ συμπέρασμα ἐκ τῶν πραγμάτων περὶ τοῦ τίς ἐστὶν ἡ βασιλεία τοῦ Μωάμεθ καὶ τίς ἐστὶν ὁ ἀντίχριστος συντεθέν παρὰ τοῦ σοφολογιωτάτου καὶ ἐπιστημονικοτάτου Κυρίου Ἀναστασίου Γορδίου» 2) ὁ δὲ Σάθας «τίς ἡ βασιλεία τοῦ Μωάμεθ καὶ περὶ ἀντιχρίστου.» 3) Ἀντίγραφον δὲ τοῦ ἀνεκδότου τούτου συγγράμματος ὑπῆρχε παρὰ Διπόντες καὶ Ζαβίρα ὁρίζονται δὲ νῦν τοιαῦτα παρὰ τῶν ἐν Ἀθήναις κ. Σοφοκλεῖ Οἰκονόμῳ 4) καὶ ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τῶν Ἀθηνῶν, ὡς δηλοῦται ἐκ τοῦ παρουσιασθέντος καταλόγου τοῦ κ. Ι. Περθανόγλου τῷ 1868 τῇ πρυτανείᾳ τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου 5).

Πρὸς τοὺς γνωστοὺς τούτοις ἀντιγράφους προσθετέα ἤδη καὶ ἕτερα δύο φυλαττόμενα ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς. Ἐκ τούτων τὸ μὲν προῆλθεν ἐκ δωρεᾶς τοῦ ἐνταῦθα ἑλληνικοῦ Νοσοκομείου, τὸ δὲ ἐκ δωρεᾶς τοῦ ἐν Σεβδίκοι κ. Ἡλίας Χανιώτου. Καὶ τὸ μὲν πρῶτον εὑρηται ἀντιγεγραμμένον ἐν τεύχει περιέχον τι πρῶτον ἐκ τῶν τοῦ Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ἐπιστολῶν ἐξηγήσεις παρὰ Δανιὴλ Πατριῶν μοναχοῦ τοῦ Κεραμέως, δεῦτερον «τοῦ ἀγίου Γρηγορίου Ναζιανζήνου τοῦ θεολόγου ἀπολογητικὸν τοῦ εἰς τὸν Πόντον φυγῆς ἕνεκεν, καὶ αὐθις ἐπανόδου ἐκεῖθεν μετὰ τὴν τοῦ πρεσβυτέρου χειροτονίαν, ἐν ᾧ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπάγγελμα καὶ ὅποιον εἶναι δεῖ τὸν ἐπίσκοπον,» τρίτον ἑτέρους τοῦ αὐτοῦ λόγους ἐξηγημένους, τέταρτον ἀεζήγησιν Δημοσθένους ὀλυθιακῶν λόγων α. καὶ ἄλλους, πέμπτον «ἐξήγησιν τοῦ Ἰσοκράτους πρὸς Φίλιππον,» ἕκτον «Πλουτάρχου Χαιρωνέως περὶ παιδίων ἀγωγῆς,» ἕβδομον «τοῦ αὐτοῦ περὶ τοῦ ἀκούειν,» ὄγδοον «τοῦ αὐτοῦ περὶ πολυπραγμοσύνης»

1) Σάθας, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη Γ'. σ. 449.

2) Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς. σ. 435.

3) K. Sábza, Νεοελλ. Φιλολογία σ. 438.

4) Α. Δημητρακοπούλου, Προσθήκαι κτλ. σ. 73.

5) Θ. Ὀρφανίδου, λόγος ἐκφων. τῇ ΚΑ' Νοεμβρίου 1868. σ. 470.

καὶ τελευταῖον ἐν 48 φύλλοις τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σύγγραμμα τοῦ Γορδίου, ὅπερ κατὰ τὴν ἐν τέλει σημείωσιν, «Παναγιώτης Πελοποννήσιος ἀντέγραψεν ἐξ ἐτέρων.» Ἐπιγράφεται δὲ οὕτω: «Βιβλίον κατὰ Μωάμεθ καὶ κατὰ Λατίνων συντεθέν, ὡς βεβαιούσι οἱ εἰδότες, παρὰ τοῦ σοφωτάτου ἱεροδιδασκάλου Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων. Καὶ ἦν μέχρι τῆς ἐκείνου μακαρίας τελευτῆς πεφυλαγμένον ἐν ἀπορρήτοις, δι' αἰτίαν, ἣν ἡ μακαρία ἐκείνη οἶδε ψυχὴ ἐφανερῶθη δὲ καὶ ἐδόθη τοῖς αἰρουμένοις μεταγράψαι παρὰ τῶν προσκινῶντων ἐκείνῳ μετὰ τὴν εἰς Θεὸν ἐκδημίαν αὐτοῦ» περιέχει δὲ θαυμαστά τινα καὶ ἀξιομνημόνευτα φρικώδη τε καὶ δέος οὐ τὸ τυχὸν ἐμποιοῦντα, τοῖς ἐσκεμμένως ἐντυγχάνουσιν αὐτὰ τὰ τῆς καθ' ἡμᾶς ἐλευσίνης γενεᾶς θρηνώδη τὸ φῶς (γρ. τορῶς) διγυόμενον καὶ παριστῶν σαφέστατα ταύτας εἶναι τὰς τῆς ἀποστασίας ἡμέρας. Ἴσον ἀπαράλλακτον τῆς διαθήκης καὶ θεολογικῆς ὁμολογίας, τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀοιδήμου φωστῆρος, καὶ μεγάλου διδασκάλου κυροῦ Ἀναστασίου Γορδίου τοῦ ἐξ Ἀγράφων, ἐκ κώμης μεγάλων Βραχνιῶν ὅστις ἐξέλιπε τῆς παρουσίας ζωῆς ἐβδόμῃ τοῦ Ἰουνίου μηνὸς ἐν ἡμέρᾳ Σαββάτῳ, ὥρα πέμπτη, καὶ ἐτάφη ἐν τῇ γῇ τὸ ἱερὸν καὶ καθαρῶτατον αὐτοῦ σῶμα τῇ ἐνάτῃ ὥρᾳ τῆς κυριακῆς ἐν τῇ μονῇ τῆς ἀγίας ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς, τῇ καὶ σχολῇ αὐτοῦ τῇ κειμένῃ εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς ρηθείσης κώμης ἐν τῷ νάρθηκι ἐν τῷ μνημείῳ τοῦ μακαριωτάτου (γρ. μακαρίτου) καὶ γέροντος αὐτοῦ κυρίου Εὐγενίου πολλῶν πατέρων καὶ ἱερέων καὶ πλήθος χριστιανῶν ἀναδραμόντων, καὶ πάντων ὄδυρομένων τὴν ἀποδημίαν καὶ στέρνησιν τοῦ καλοῦ πατρὸς καὶ φωστῆρος, ὅτι πάντων προΐτατο εὐεργετῶν, καὶ νοουθετῶν ὁ ἀειμνηστος ὡς ἄλλος οὐδεὶς τῶν κατὰ καιρὸν τούτων, ἦν δὲ ὡς ἐτῶν ἐβδομήκοντα πέντε.»

Τὸ δεῦτερον ἀντίγραφον εὑρηται ἐν τεύχει, συγκειμένῳ ἐκ φύλλων 87, ὧν καὶ τινα ἄγραφα. Προτάσσονται δὲ παρὰ τοῦ ἀντι-

γράφου τοῦ χειρογράφου οἱ ἐπόμενοι στίχοι μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Βιβλίον Κυρίου Ἀναστασίου Γορδίου, τὸ ὅποιον ἀντιγράφεται εἰς τοὺς 1756, αψψ'. ἐν νήσῳ Κυθῆρων εἰς χώραν Μυλοποτάμου.»

«Κατ' ἀλφάβητον τὸ παρὸν.»

Ἄπας εὐσεβὴς, καὶ ὀρθόδοξος τίνων βλέπειτω καλῶς, τὴν δε. Γορδίου βιβλίον. Γόρδιος γὰρ ἦν, ὁμιλῶν ἐκ τῆς βίβλου. Δεῦρο τὸ λοιπὸν, καὶ ἀνάγνωσον τάχος, Ἐπαρον εὐθύς, τὴν βίβλον ἐπὶ χειρᾶς Ζήτησον ὀρθῶς, καὶ θέλεις καταλάθης Ἡ συνέχεια, λέγει τῆς ἱστορίας

Θέλεις θαυμάσεις, τῇ ἀληθείᾳ φίλε. Ἴδου τοῦ σοῦπα, καὶ στοχάζου γὰ φρίξης Κακίαν ἐχθροῦ, καὶ βροτοκτόνου πάλαι. Ακτίνους ἄμα, μετὸν ἐκείνοις πάπαν Μωαμεθιτῆς, παραστένει ἐνταῦθα, Νέους τυράννους, πρόσσωπον Ἀντιχρίστου Ξίφος κοπτερόν, ἀπειλοῦν ὀρθοδόξους. Ὁ εἰς ὤρμησεν ἐκ τῆς Αἰθιοπίας Πάπας δὲ πάλιν, ἀπὸ τῆς Ἰταλίας Ρώμης ὁ δεινός, Ἀντίχριστος δ' οὖν πάπας, Σῶσαι θέλοντες πάντας τοὺς ὀρθοδόξους. Τύραννοι δεινοὶ, ἐχθροὶ τῆς ἐκκλησίας, Ὑφαίνουσι δεινὰ, δόγματα ἀσεβείας, Φανεροὶ ἐχθροὶ, τοῦ θεανθρώπου λόγου, Χύνοντες αἷμα, τῶν ἀθλίων Ρωμαίων Ψευδόχριστοὶ τε, οἱ δύο ἀποστάται, Ὡ εἰς Θεοῦ, λύτρωσαι μας ἐκ τούτων.

Μετὰ ἐξ φύλλα κενὰ ἔπεται τὸ σύγγραμμα, ἀρχόμενον ἀπὸ ἴσον ἀπαράλλακτον κτλ.» ὡς ἡ σημείωσις τοῦ ἀνωτέρου ἀντιγράφου. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ σημείωσις αὕτη διαφέρει ὀλίγον τῆς τοῦ ἐτέρου χειρογράφου. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ κείμενον ἀμφοτέρων τῶν ἀντιγράφων πολὺ διαφέρει ἐν δὲ τῷ τέλει τοῦ πρώτου ὑπάρχουσι καὶ τινα ἀποσπάσματα ἐκ συγγραμμάτων θεολόγων οἶον «τοῦ Χρυσοστόμου περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου ἐκ τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς,» «Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος ἐκ τοῦ λόγου τοῦ κατὰ Ἰουδαίων πρὸς τὸν Τρύφωνα περὶ τοῦ Ἀντιχρίστου τοῦ προφήτου Δανιὴλ.» Ἐκ τοῦ βίου τῆς ἀγίας Γολινδοῦχ τῆς μετονομαθείσης

Μακαρίας, ἥτις ἤθλησεν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ Χουρού» ἐκ τῶν τοῦ κυρ Διονυσίου πατριάρχου συγγραμμάτων· «Γεωργίου τοῦ Κορσεσίου ἐκ τῆς εἰς τὴν Ἰωάννου τοῦ θεολόγου ἀποκαλύψεως ἐρμηνείαν» «Ἐφραίμ τοῦ Σύρου» καὶ «Γελλίου τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης εἰς τὸ βῆτον τῆς ἀποκαλύψεως ἐν κεφ. δευτέρῳ.»

Ἐν τῷ τεύχει τούτῳ ὑπάρχουσι καὶ τὰ ἐξῆς. Πρῶτον ἐν ἑπτὰ φύλλοις «τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου τοῦ καὶ ἐπιστηθίου, ἐξήγησις εἰς τὸ δέκατον τρίτον κεφάλαιον τῆς ἀποκαλύψεως παρὰ τοῦ σοφωτάτου διδασκάλου Πανταζῆ, τοῦ Λαρισσαίου, κατὰ τὸ χιλιοστὸν ἑπτακοσιοστὸν ὀγδοηκοστὸν ἔνατον ἔτος. Ἀντιγράφεται δὲ νῦν κατὰ τὸ χιλιοστὸν δεκακοσιοστὸν δέκατον ἔτος, ἐν τῇ νήσῳ Κυθῆρων 1840 ωί.» Δεύτερον ἐν πέντε φύλλοις «Χρησμὸς τοῦ ἀγίου Ταρασίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως.» Τρίτον ἐν πέντε σελίσιν «ἕτερος χρησμὸς Στεφάνου Ἀλεξανδρείας τοῦ καὶ οἰκουμηνικοῦ διδασκάλου, ἐν ἔτει ἑπτακοσιοστῷ πεντακοστῷ, ἐπὶ βασιλείας Ἡρακλείου.» Καὶ τέταρτον ἐν τρισὶ σελίσιν «ἕτερος χρησμὸς τοῦ σοφωτάτου βασιλέως Λέοντος.» Περὶ ὧν τούτων γενήσεται λόγος προσεχῶς ἐν ἰδιαιτέρῳ διατριβῇ.

Ἐπὶ τέλους ἵνα ἐννοήσῃ ὁ ἀναγνώστης τὸ πνεῦμα τῆς ἀνωτέρω ἀνεκδότου συγγραφῆς τοῦ Γορδίου, παρατίθηται ἐνταῦθα τὸν ὄπισθεν αὐτῆς ἐπίλογον κατὰ τὸ προσεχθὲν ἀντίγραφον τοῦ κ' Ἡλία Χανιώτου· «Ἐγὼ ἔκαμα εἰς τούτα ὅπου ἔγραψα, ὡσάν κάποια σκυλάκια ὅπου τὰ ἔχουν εἰς τὰς αὐλάς, καὶ ὅταν πέρνουν ὀτμὴν λύκου ἢ ἀρκούδας ἢ ἄλλου τινὸς θηρίου, ἀπὸ τὸν φόβον τοὺς κρύπτονται μέσα, καὶ ἀπὸ μίαν τρύπαν ἢ παράθυρον, ἢ καὶ αὐτοῦ βολέση ἀναβαίνει ἐπάνω εἰς τοὺς κεράμους, καὶ ἀπ' ἐκεῖ βάλλει τὴν ὑλακὴν ὅσον δύναται καὶ μάλιστα σὺρνει τὴν καταπληκτικῶς καὶ λυπητερῶς ὅσον ὅπου γνωρίζουν οἱ ἀκούοντες πῶς θηρίον μεγάλον εἶναι σιμά. Τοιοῦτόν τι πέπονθα καὶ ἐγὼ ὡσάν ἐπεθύμουν νὰ μάθω τίποτε περὶ τοῦ ἐθνικοῦ, καὶ χῦρα

ἐκεῖνα ὅπου ἔγραψα πρῶτον διὰ τὰ ψηφία τῆς βούλας, καὶ δεύτερον περὶ τοῦ ἐκ τῆς θαλάσσης ἀναβαίνοντος ἐπτακεφάλου καὶ δεκακεράτου θηρίου, καὶ πῶς ἤρμυζαν ὅλα εἰς τὸν ἐθνικὸν μαζῇ μὲ τὰ ἄλλα ὅλα ὅπου ἐσημαδεύσαμεν. Καὶ πάλιν ἀκολούθως ἐστοχάσθηκα ἀπὸ τὴν τῆς γῆς ἀνάβασιν τοῦ δεκακεράτου θηρίου πῶς ἀρμόζει ὅπως δι' ὅλου εἰς τὸν λατίνον, καὶ μάλιστα ὅπου κἀμναί καὶ τὸ ἐθνικὸν του ὄνομα λατινὸς χῆς'. Φόβος μὲ ἔλαβε διὰ τοῦτο δὲν ἐδυνήθηκα νὰ σιωπήσω, ἀλλὰ ἐβάλλθηκα (ἂν καὶ παντελῶς ἀμαθῆς) καὶ ἔγραψα ὅσα ἔγραψα διὰ νὰ δώσω μικρὰν εἰδήσιν εἰς ὁσους ἀγαποῦν νὰ μάθουν τέτοια πράγματα, τὰ ὅποια εἶναι ἀξία φόβου καὶ φρίκης. Μὰ οἱ πολλοὶ τὰ θαρροῦν διὰ παραμύθια, καὶ λέγουν, ἀρὰ γε ἔχουν νὰ γίνουιν καμμίαν ἡμέραν καὶ αὐτά; Ἄλλα ἐνεργήθησαν, καὶ ἄλλα ἐνεργοῦνται σήμερον, καὶ ἄλλα ἔχουν νὰ ἐνεργηθοῦν κατὰ τὴν ἀκολουθίαν τοὺς, καὶ ἡμεῖς ἤμυσθεν εἰς τὸ μέσον καὶ δὲν τὸ γνωρίζομεν. Ὅμως ἐγὼ ἔγραψα ὀλίγα ὅσον νὰ δώσω ἀφορμὴν τοῖς σοφοῖς, τοὺς ὁποίους παρακαλῶ γονυκλιτῶς νὰ μεῦ συγχωρήσουν τὴν τόλμην, διατὶ καλλίτερα δὲν ἤξευρα, καὶ ἀνίσως καὶ προαιροῦνται ἄς γράψουν καθὼς πρέπει καλλίτερα καὶ τακτικώτερα, διατὶ ἐγὼ τὰ ἔγραψα ἀγοικώτερα ὡσάν ἀμαθῆς, καὶ ἄς ἔχω συγχώρησιν παρακαλῶ διὰ τὸν Κύριον.»

Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ ΚΕΡΑΜΕΥΣ.

Η ΣΥΖΥΓΟΣ ΤΟΥ ΡΕΔΙΦΗ. (α)

Ὁ Χουσεὴν βέης εἶχε δύο θυγατέρας, ὧν ἡ μὲν πρεσβυτέρα συνεζεύχθη μετὰ τοῦ Κ... πασσᾶ, ἡ δὲ νεωτέρα ἤρξτο πτωχοῦ νέου,

(α) Παρὰ τὴν συνήθειαν ἡμῶν, καταχωρίζομεν τὸ μυθιστόρημα τοῦτο, ὅπερ ἐγράφη τουρκικῶς καὶ ἀνεδημοσιεύθη γαλλιστὶ ὑπὸ τῆς Βρετανικῆς Ἐπιθεωρητικῆς εἰς τὸ ἔτος 1840 καὶ τὰς ἰδέας ἀξίων λόγου ἀνάγνωσμα διὰ τὰς παρούσας μάλιστα περιστάσεις.

διατελέσαντος ἀμπελοφύλακος τοῦ βῆκα καὶ καλουμένου Σαήτ Ὁ... Ἡ νέα παρέστησε πρὸς τὸν πατέρα τὸν ἐρωτά τῆς· ἀλλ' ὁ πατήρ τὴν ἀπέβαλε μετὰ περιφρονησεως· ἤθελε δὲ νὰ συζεύξῃ αὐτὴν πρὸς τὸν Γιαγιά ἐφέντην, μουαθίνην (βοηθὸν) τοῦ πασσᾶ τῆς Β... Ὁ ἔρωσ εἶναι ὄπλον θεῖον· οὗτος δὲ ἐπεισε τὴν Νετζιλὲ νὰ καταλίπῃ τὴν πατρικὴν στέγην. Ἡ νέα ἀφίκετο εἰς Ὁ... καὶ μετέβη κατ' εὐθείαν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Σαήτ.

«Εἶμαι ἀπίθλητος, εἶπε, καὶ παρακούσασα τὸν πατέρα μου ἦλθον πρὸς σέ. Συζεύχθητι ἢ φόνευσόν με.»

Ὁ Σαήτ συνεζεύχθη αὐτὴν, ὁ δὲ πατήρ τὴν ἀπεκήρυξε καὶ πολυειδῶς ἔβλαψε τὸν Σαήτ. Οὕτω δὲν φέρονται οἱ καλοὶ μουσουλμάνοι· ἀλλ' ὁ βέης ὠμίλει γαλλικᾶ.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ βέης ἀπεβίωσεν, ἡ δὲ τοῦ αὐθέντου θυγάτηρ ἐγένετο χωρική. Ἐζόμενον τὸν ἄρτον καὶ ἐβοτάνιζε τὸν ἀραβόσιτον τόσον καλῶς, ὡς ἂν ἐγεννήθη εἰς τὸ χωρίον· πλὴν ἡγάπα καὶ ἄμα τις ἀγαπᾷ ὁ μέλας ἄρτος φαίνεται χρυσοῦς.

Ἡμέραν τινὰ διατάχθη νεοσυλλεξία καὶ ὁ Σαήτ ἐγένετο στρατιώτης.

— Δύναται νὰ ἐξαγοράσῃ ἑαυτὸν, εἶπεν ὁ χότζας.

Ὁ Σαήτ ἐπώλησε βόας καὶ πρόβατα, ὡς καὶ ἐν βραχιόνιον τῆς Νετζιλὲ, καὶ συνήγαγεν ἑκατὸν εἰκοσὶν ὀθωμανικᾶς λίρας, ἄς ὄφριε νὰ πληρώσῃ ἵνα μὴ γίνῃ στρατιώτης.

Ἐδεῖ νὰ ἐργασθῶσι περισσότερον· ἀλλὰ δὲν ἦσαν τάχα νέοι;

Ὁ θεὸς ἔδωκε καλὴν εἰσοδίαν, οἱ κίτρινοι στάχυς ἦσαν βαρεῖς ὡς νὰ συνίσταντο ἐκ χρυσοῦ, οἱ δὲ τέττιγες ἐψάλλον εἰς τὸ δάσος, ὅπερ ἐφαίνετο θερμαινόμενον ἐν τῷ δύνοντι ἡλίῳ. Ὁ εὐτραφὴς ὄρυξ ἔκλωζεν εἰς τοὺς λειμῶνας. Ὁ Σαήτ καὶ ἡ Νετζιλὲ ἐπέστρεπον εἰς τὴν οἰκίαν των.

Ὁ δύνων ἡλιος ἐχρῶσεν τὰς εὐτυχεῖς μορφάς των. Τὰ δρέπανα ἔλαμπον ἐπὶ τῶν ὠμων των ὡς μηναιοδῆς σελήνη· ἀλλ' ὑπερί-

πτατο γύψ, ὄρνιθος ὡς ἀπαισία εἰρημμένη.

Οἱ εὐτυχεῖς δὲν βλέπουσι τὴν δυστυχίαν ὁσάκις ἐπέρχεται· αὐτὴ δὲ ὁμοιάζει πρὸς πάνθηρα κρύπτοντα τοὺς δονυχᾶς του μέχρι τῆς στιγμῆς καθ' ἣν κρίνει εὐθετον τὸν καιρὸν ἵνα ἐπιπέσῃ κατὰ τοῦ θύματός του.

Ἐφθασαν εἰς τὸ χωρίον. Ἀπέναντι τοῦ τζαμίου παῖς περιήγαγε τρεῖς ἵππους, οὔτινες ἐκ τοῦ ἐπιστάγματος ἐφαίνοντο ἀνήκοντες εἰς σεϊμέριδες (χωροφύλακας), τὴν μάλιστα ταύτην τῆς χώρας.

Ὁ χότζας συνήντησε τὸν Σαήτ.

— Τέκνον μου, τῷ εἶπεν, οἱ γκλαουραὶ τῆς Κρήτης ἐπανέστησαν· διὸ καλεῖται εἰς τὰ ὄπλα ἡ ἐφεδρεία, ἥς ἀποτελεῖς μέρος.

Ἡ Νετζιλὲ ἠσθάνθη πλησσομένην τὴν καρδίαν τῆς. Ὁ Σαήτ ἦν μὲν γαλήνιος, ἀλλὰ τὸ μέτωπόν του ἦν συνεστασμένον.

— Τί θέλουσιν οἱ γκλαουραὶ οὗτοι, εἶπεν; αὐτοὶ ὀλιγώτερον ἡμῶν πάσχουσι· δὲν δίδουσι στρατιώτας.

— Ἐάν, ἀπήντησεν ὁ χότζας, ζητῶσι πράγματα ἄδικα ὁ θεὸς θὰ τοὺς τιμωρήσῃ· ἀλλ' ὁ παδισάχ καλεῖ εἰς τὰ ὄπλα τοὺς ἐφείδρους καὶ πρέπει ν' ἀπέλθῃς, Σαήτ.

Ἀθήμερὸν ἐρρίφθησαν εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ προξενικοῦ πράκτορος τῆς Αὐστρίας δὲ Β... ὅσα κειμήλια εἶχον ἀπολειφθῆ τῇ Νετζιλὲ· ἤξιζον εἰκοσὶ χιλιάδας γροσιῶν, ἀλλ' ὁ πράκτωρ προσέφερε πέντε χιλιάδας.

— Ἄν ὁμως θέλῃς νὰ μὲ ἐναγκαλισθῆς... προσέθηκε.

Ἡ Νετζιλὲ ἐρρίψε πρὸς αὐτὸν βλέμμα ἀγανακτικῆς καὶ ἀπῆλθεν.

Ἀπέβη ἀδύνατον νὰ πορισθῶσι τ' ἀναγκαῖα χρήματα ὅπως εὐρωσιν ἀντικαταστάτην· παρουσιάσθη μὲν εἰς γείτων, ἀλλὰ τὸν ἀπέρριψαν· ἐδέησεν ὁθεν ν' ἀναχωρήσῃ ὁ Σαήτ.

Ὅκτώ μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἡμέρας παρουσιάσθη εἰς τὴν γυναῖκα δανειστής, ζητῶν τὰ ὀφειλόμενα αὐτῷ, ἄτινα, ἔνεκεν τῆς ἀπουσίας τοῦ συζύγου, ἀνεβίβασεν εἰς τὸ δεκαπλοῦν. Ἄπασα ἡ εἰσοδία, ἡ ὑπομειδισκῶς ἐκεῖνη ὠραία καὶ χρυσεῖ εἰσοδία, ἡ εὐ-

τυχία τῶν πτωχῶν, ἐπλήρωσε τοῦ τοκογλύφου τὰς ἀποθήκας.

Οἱ χωρικοὶ ἀπετάθησαν πρὸς τὸν πατσάν, οὗτος δὲ ἀπήντησεν ὅτι ὑπάρχουσι νόμοι· ἀλλὰ τοὺς νόμους τοῦτους ἠρμήνευσεν τοκογλύφοι χριστιανοί!

Ἐπῆλθεν ὁ χειμῶν, οἱ δὲ χωρικοὶ δι' ἐράνου καὶ κρυαίως ἐπλήρωσαν τὸν σιτοβολῶνα τῆς Νετζιλέ, ἥτις οὕτως ἔσχεν ἄρτον· ἡ καρδία τῆς ὄμως ἐμαραίνεται, καὶ ὅταν ἡ καρδία πεινᾷ, τὸ σῶμα φθίνει.

Ἦλθε τὸ ἔαρ καὶ τὰ πτηνὰ ἐκθύμως ἐψαλλον, ἐνῶ γυνὴ ὠχρὰ, ὠχρότερα τοῦ γραισμάκιου τῆς, ἐφύτευεν ἀραβόσιτον καὶ πέποννας διὰ τὸν Σαήτ τῆς· καὶ ἡ ἐργασία αὐτῆ ἦν ἡδέια, τοῦλάχιστον θ' ἀπεδεικνύετο ἡδέια ἂν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀπαντήσωσιν εἰς τὴν ἐξῆς ἐρώτησιν: Θὰ ἐπιστρέψῃ ἄρα γε;

Καὶ ἄλλα χρήματα ὄφειλον· ἠθέλησαν δὲ νὰ λάβωσι τὰ τιμαλφῆ κοσμήματα, ἅτινα εἶχον ἀφήσει εἰς τοῦ Αὐστριακοῦ προξενικοῦ πράκτορος. Οὗτος οὐδὲ λεπτόν ἀπέναντι αὐτῶν εἶχε δώσει, ἀλλ' ἡ Νετζιλέ εἶχε λησμονήσει νὰ τ' ἀποσύρῃ. Ὁ πρόξενος εὗρεν εἴκοσι χριστιανούς μάρτυρας, ἐτοιμούς· νὰ ὀρκισθῶσιν ὅτι οὐδέποτε εἶδε τὴν γυναῖκα. Τῆς μαρτυρίας τῶν χριστιανῶν γενομένης δεκτῆς, ἡ Νετζιλέ ἀπώλεσε τὰ κειμήλιά τῆς.

Ἐπῆλθε τὸ θέρος. Ἡ γλῶττῃ εἶχε κιτρινίσει καὶ μετ' αὐτῆς ἐμαραίνεται ἡ Νετζιλέ.

Ἐπῆλθεν ἡ ἐποχὴ τῆς σπορᾶς τῆς μαύρης γῆς καὶ ἡ Νετζιλέ εἶχεν ἀποξηρανθῆ.

Τέλος ἐσπέραν τινὰ ὁ χότζας ἐμαθεν ὅτι ἡ Νετζιλέ ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν ἦν νῆστις· ἠσχύνετο νὰ ζητήσῃ ἄρτον.

Ὁ γέρον προσεκάλεσεν αὐτὴν εἰς τὴν οἰκίαν, ἔθηκε πρὸ αὐτῆς πινάκιον χαλκοῦν με ἀφθονα ἐδέσματα καὶ παρεκάλεσεν, ἐν ὀνόματι τοῦ Ἀλλάχ, νὰ φάγῃ, ἵνα μὴ ἀποθάνῃ.

Ἡ δυστυχὴς ἔμελλε νὰ φάγῃ ὅτε ὁ Κάλφα Τσορμπατζή (α), ὁ τοκογλύφος τοῦ χω-

(α) Γραικὸς βαγιᾶς ἢ Βούλγαρος.

ρίου, καὶ ὁ ἀρχαῖος ἐραστής τῆς Νετζιλέ προσήλθον ὁμοῦ παρὰ τῷ χότζα.

Ἡ Νετζιλέ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον.

— Ἐ! εἶπεν ὁ Κάλφα Τσορμπατζή, ὁ δυστυχὴς Σαήτ ἐφρονεύθη.

— Οἱ Κρήτες τὸν ἐξεντέρισαν, προσέθηκε μετὰ γάρῃς ὁ Γιαγιά ἐφέντης.

Ἡ Νετζιλέ ἐξῆλθε.

Τὸ ἐσπέρας οὐδεὶς εἶδεν αὐτήν.

Τὴν ἐπιοῦσαν εὗρον πλησίον τῆς κρήνης τοῦ Γαζή-Ὀσμάν-Λικιντζή τὸ πτώμα τῆς Νετζιλέ. Εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶχεν ἀποχαιρετίσει τὸν Σαήτ, ἐκεῖ ἐπερίμενε τὸν θάνατον.

Καὶ κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ὁ Σαήτ μόλις ἀπέχευε τοῦ χωρίου μίαν ὥραν.

Εἶχον ἄρα ψευστῆ· ἀλλ' εἰς βαγιᾶς ἡ ὀθωμανὸς ὑπάλληλος εἶπον ποτὲ ἀλήθειαν; Τί μέλλει αὐτοῖς διὰ τὴν ζωὴν μουσουμάννας. Καὶ πόσαι ἄρα γε Νετζιλέ δὲν ὑπάρχουσι ἐν Τουρκίᾳ κατὰ τὴν στιγμὴν ταύτην.

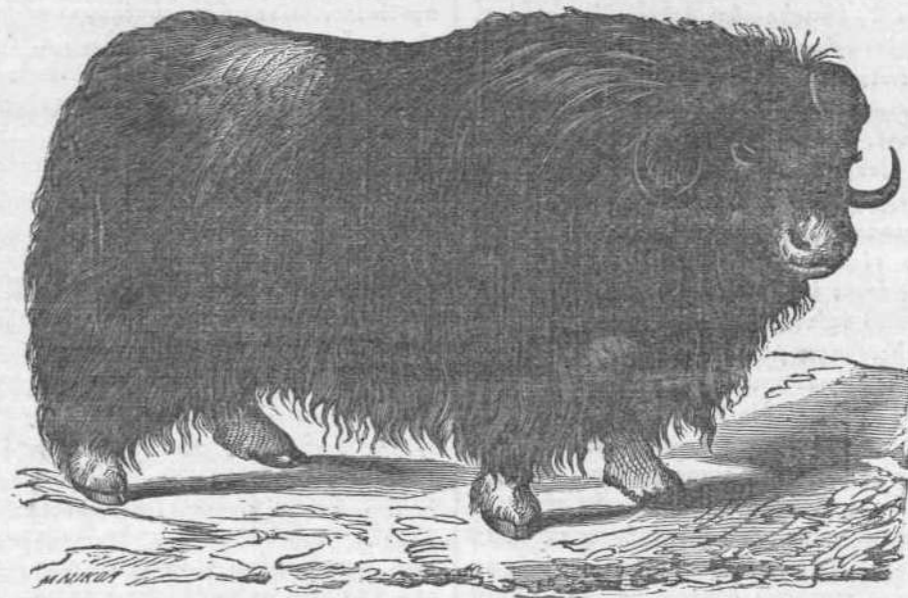
Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Σαήτ, ἰδοὺ τί ἐγένετο. Μετὰ ὀκτὼ ἔτη ἐφρονεύθη εἰς Ἀβράτ Ἀλλάν, ἐνῶ προσεπάθει νὰ ἐμπόσισῃ τοὺς Ῥώσους πράκτορας καὶ ἄλλους Σλαβούς ἀπὸ τὸ νὰ φονεύωσι δυστυχεῖς Βουλγάρας νέας πρὶν καὶ οὗτοι φονεύθωσιν ὑπὸ τῶν Τούρκων, οὓς δὲν ἐτόλμων νὰ προσβάλωσιν.

Ε.Α.Ι.

ΒΟΥΣ Ο ΜΟΣΧΟΦΟΡΟΣ.

Τὸ ζῶον τοῦτο, οὐ παραθέτομεν τὴν εἰκόνα, ζῆ κατ' ἀγέλας ἐξ ὀγδοήκοντα ἢ ἑκατὸν ἀτόμων, ἐν οἷς μόλις δύο ἢ τρία ἄρρενα ὑπάρχουσι. Κατὰ τὸν Αὐγουστον οἱ τελευταῖοι οὗτοι, ἐκ ζηλίας ὀρμώμενοι, μάχονται πρὸς ἀλλήλους μέχρι θανάτου, ὁ δὲ νικητὴς καταφεύγει εἰς τὰ δάση μετὰ τὰς κατὰ τῆς του.

Ὁ μοσχοφόρος βοῦς εἶναι μικρότερος τοῦ κοινοῦ βοῦς καὶ ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς πελώριον πρόβατον· μετέχει δὲ συγχρόνως τοῦ

ΒΟΥΣ Ο ΜΟΣΧΟΦΟΡΟΣ.

βοῦς, τῆς αἰγῆς καὶ τοῦ προβάτου καὶ κοινοῦ εἰς τὰ περὶ τὸν βόρειον πόλον μέρη.

Τὸ κρέας καὶ τὸ λίπος τοῦ ἀναδίδουσιν ἰσχυρὰν ὀσμὴν μόσχου, ἀναλόγως πρὸς τὴν ἡλικίαν τοῦ ζῴου· τρώγεται δὲ εὐχαρίστως ὑπὸ τῶν Ἑσκιμῶν. Ἐν γένει ὁ μοσχοφόρος βοῦς ὁμοιάζει μᾶλλον πρὸς πρόβατον· ἴσον δὲν ἔχει ὑποδερμίδα κάτω τοῦ λαιμοῦ, ὅπως ὁ βοῦς, ὁ βόνασσος καὶ ὁ βούβαλος· ἴσον δὲν ἔχει βύγχοι, οἱ δὲ βόθωνες ἔχουσιν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν χεῖλος τρίχας, ὡς καὶ τὸ ὑπόλοιπον τῆς βινός καὶ τὸ μεσαῖον χεῖλος· ἴσον ἔχει δύο μόνον μαστοὺς· ἴσον δὲν εἶναι μακρὰ ἡ οὐρὰ, μόλις μετρώσα τρεῖς δακτύλους καὶ κρυπτομένη ἐντελῶς ὑπὸ μακρῶν τριχῶν τῶν ἰσχυῶν· ἴσον δὲν ἔχει συμμετρίαν εἰς τοὺς πόδας, οἵτινες εἶναι στρογγύλοι ἐξ ἐνὸς μέρους καὶ ὀξεῖς ἐξ ἄλλου. Τὸ μόνον ὅπερ ἔχει κοινὸν πρὸς τὸν βοῦν εἶναι ἡ κυρφορία, οὓσα ἐννεάμηνος.

Ν.Ο.Σ.

(ΟΜΗΡΟΣ ΦΥΛ. Β)

ΕΘΝΟΛΟΓΙΑ

ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΠΟΛΥΝΗΣΙΩΝ.

Πρὸς τὰ νοτιοδυτικὰ τῶν νήσων τῆς Ἑταιρίας ἀπαντᾶται σύμπλεγμα νήσων γνωστών ὑπὸ τὸ ὄνομα Χέρβου ἢ Χάρβου (*Hervey other Harvey*), αἵτινες γεωγραφικῶς μὲν οὐδεμίαν ἔχουσιν ἀξίαν, ἀλλὰ διὰ τὰς ἀσχολουμένους εἰς τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν ἐθνογραφίαν πολὺ παρέχουσι τὸ ἐνδιαφέρον. Εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἀνήκει ἡ νῆσος Μαγκάια, ἣν εἶχεν ἀνακαλύψει ὁ πλοίαρχος Κούκ ἐνῶ ἔπλεεν ἀπὸ Νέαν Ζηλανδίαν εἰς Ταίτη (τὴν 17)29 Μαρτίου 1777). Ὁ διάσκιμος θαλασσοπόρος ἠθέλησε νὰ ἀποβιβασθῆ, ἀλλ' ἐμπαδίσθη ὑπὸ τῆς τρικυμίας· περιβάλλεται δὲ ἡ νῆσος ἐξ ἔρκους βράχων ἐκ κοραλίων ἐχόντων ὕψος 20

μέχρι 60 ποδῶν καὶ παρεχόντων τρεῖς μικρὰς εἰσόδους. Ὁ Κοῦκ εἶδεν ἰθαγενεῖς τινὰς καὶ ἐπέσθη ὅτι διήγον βίον μονήρη, μηδεμίαν διατηροῦντες σχέσιν πρὸς τοὺς ὁμογενεῖς τῶν τῶν νήσων τῆς Ἑταιρείας. Οἱ ἄνθρωποι ἐκείνοι οὔτε χοῖρον εἶχον ἰδεῖ ποτὲ, οὔτε κύνια, ζῶα ἅτινα πρὸ πολλοῦ εἶχον εἰσαχθῆ εἰς Ταίτην. Ὁ ἐπὶ τοῦ πλοίου ἐλθὼν ἀρχηγός, ἰδὼν αἶγα ἐπὶ τοῦ καταστρώματος, ἠρώτησε μετὰ μεγίστης περιεργείας τί πτηνὸν ἦτο (α). Ἐπὶ πολλὰ ἔτη οὐδεὶς ξένος ἐπεσεκέρθη τὴν νῆσον, κατὰ δὲ τὸ 1823 ἀφίκετο ὁ ἐξαπόστολος Τζῶν Οὐίλλιαμς, ὅστις μετὰ μεγίστου ζήλου εἰσήγαγε τὸν χριστιανισμόν. Καὶ τῶν ἐγκαίρως ἀφίκετο. Αἱ δύο μάστιγες τῆς Πολυνησίας, ἡ ὠμότης ἐν καιρῷ πολέμου καὶ ἡ κραιπάλη ἐν εἰρήνῃ, εἶχον ἐρημώσει τὸν τόπον, ὡς εἰ ἐπρόκειτο ν' ἀποδειχθῆ εἰς τοὺς οἰκονομολόγους ὅτι λαὸς νοήμων καὶ δραστήριος, ζῶν εἰς κλίμα ἄριστον καὶ ἔχων ἀφθονίαν τροφίμων δύναται νὰ παρακμάσῃ καὶ σχεδὸν νὰ ἐξαλειφθῆ δι' ἑλλειψίν ἠθικῆς ἐξελέγξας. Ὅτε ὁ κ. Οὐίλλιαμς ἀπεβιάσθη εἰς τὴν νῆσον Χέρβου, ἐξ ἧς ἐπωνομάσθη ὅλον τὸ σύμπλεγμα, μόλις εὗρεν ἐξήκοντα ἀνθρώπους, ἐνῶ ὅτε διέβη ὁ Κοῦκ οἱ ἐγγύριοι ἦσαν πολυάριθμοι, ἀλλ' ἤρηνθησαν ἐκ τῶν ἐμφυλίων πολέμων. Μετὰ ἐξ ἡ ἑπτὰ ἔτη, ἐνεκεν νέων πολέμων, μόλις ὑπῆρχον πέντε ἄνδρες, τρεῖς γυναῖκες καὶ τι-

α) Ὁ Λαρομικέρ εἰς τὰ Μαθηματα Φιλοσοφίας λέγει τάδε. «Εἶναι δυνατόν νὰ φαντασθῆ τις ὅτι ἡ ἀμάθεια μέχρι τσοῦτου προέβη, ὥστε νὰ συγχέσῃ τὸ πρόβατον πρὸς πτηνόν; Καὶ ὅμως τοῦτο συνέβη εἰς τοὺς νησιώτας τῆς Νοτίου θαλάσσης. Ὁ Κοῦκ διηγείται ὅτι ἰδόντες πρόβατον ἐξέλαβον αὐτὸ ὡς πτηνόν. Τοιαύτην παράδοξον ἀπάτην δὲν ἐννοοῦμεν εὐθὺς, ἀλλ' ὀφείλομεν ν' ἀναλογισθῶμεν ὅτι ἡ νῆσος εἶχε τρία μόνον εἶδη τετραπόδων, τὸν χοῖρον, τὸν κύνια καὶ τὸν μῦν· τὰ τρία ταῦτα εἶδη μόνον ἐγνώριζον, ὡς καὶ τὰ πτηνά. Ἡξευρον ὅτι πολλὰ εἶδη πτηνῶν ὑπῆρχον, διότι ἐνίστε ἵπταντο εἰς τὴν νῆσον πτηνὰ μὴ φανέντα ἄλλοτε· ἰδοὺ δὲ πῶς ἐσυλλογίζοντο· τὸ ζῶον ὑπερβλέπομεν οὔτε χοῖρος εἶναι, οὔτε κύνια, οὔτε μῦν· ἄρα εἶναι πτηνόν.»

να παιδία' ἐξηκολούθουν δὲ νὰ μάχωνται ἵνα ἴδωσι τίς ἔσται ὁ βασιλεύς. Τοῦ χρόνου προϊόντος, οἱ νησιῶται ὑπέκυψαν ἐκθύμως εἰς τὸν ζυγὸν τῶν ἐξαποστόλων, οἵτινες ἔφερον τὴν εἰρήνην εἰς ἀνθρώπους οἵτινες εἶχον βαρυνθῆ τὰς σφαγὰς καὶ τὰς ἀντεδικήσεις. Ὁ χριστιανισμὸς ἐνεφανίζετο ἐν ὅλῃ αὐτοῦ τῇ δόξῃ, πολλοὶ δὲ λόγοι συνετέλεσαν εἰς τὴν διάδοσιν αὐτοῦ, καὶ αὐτὴ ἔτι ἡ μεταπροσόνη γυναικὸς ἀρχηγοῦ τινος. Αὕτη ἠθέλησε νὰ γίνῃ χριστιανὴ, διότι ἠσχύνετο νὰ ἴναι ἀγροίκως ἐνδεδυμένη, ἐνῶ αἱ χριστιανῆς ἐφόρουσαν πύλους καὶ ὠραίας λευκὰς ἐσθῆτας. Ἀπαξ τῆς ἀρχῆς γενομένης, οἱ νησιῶται ἐφαινοντο πρόθυμοι, οὐ μόνον τὴν θρησκείαν νὰ παραδεχθῶσιν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐξουσίαν τῶν σοφῶν ὁρομετοῦσα, ὅπως ἐκάλουν τοὺς ἐξαποστόλους. Οἱ ἰθαγενεῖς εἶχον ἀληθὲς σύστημα θεολογίας καὶ ἐπίστευον τυφλῶς εἰς τὴν ἐπιροὴν τῶν θεοτήτων αὐτῶν. Συνειθισμένοι δ' ὄντες εἰς τὴν αὐστηρὰν ἀπαγόρευσιν τοῦ ταποῦ, παρεδέχθησαν εὐκόλως τὴν τήρησιν τῆς Κυριακῆς ὡς ἡμέρας καθιερωμένης (ταποῦ), καθ' ἣν ἀπαγορεύεται ἡ ἐργασία. Ἐδόξαζον περὶ τοῦ προορισμοῦ τῶν ψυχῶν ὅτι οἱ ἐν πολέμῳ θανόντες μεταβαίνουν εἰς τὸν παράδεισον τῶν πολεμιστῶν, ἄνω τοῦ οὐρανοῦ, ἐνῶ οἱ λοιποὶ ἐψήνοντο καὶ ἠτθίνοντο ὑπὸ τοῦ φοβεροῦ θεοῦ τοῦ θανάτου. Ἰδίως οἱ κάτοικοι τῆς Πολυνησίας ἦσαν προπαρασκευασμένοι νὰ ὑποκύψωσι πολιτικῶς καὶ κοινωνικῶς εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐξαποστόλων, διότι εἶχον αὐξήθη ὑπὸ θεοκρατίαν ἧτις ἐταπεινῶν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἀρχηγῶν καὶ ὑπήγαγεν αὐτὴν ὑπὸ τοὺς ἱερεῖς. Ἀπλοῦν ἔθιμον, ἐπικρατοῦν ἐν Μαγκάιχα, ἐπικυροῦ τὸ πρᾶγμα. Αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ, δασκίς ἐδίψων, ἐξερμύζων τὸ γάλα τῶν κοκκοφοινίκων τῶν, οἱ δὲ ἱερεῖς ἐκοπτον πάντοτε τὴν ἄκραν τοῦ καρῦου, ἵνα δείξωσι συμβολικῶς τὸ δικαίωμα ὅπερ ἐκέκτηντο τοῦ ν' ἀποκόψωσι τὴν κεφαλὴν τοῦ τυχόντος. Οἱ ἱεραπόστολοι, τοιοῦτους ἀντικαταστήσαντες ἱερεῖς, ἐδύνατο νὰ μεταρρυθμίσωσι βίζην τὰ ἔθνη τῶν νησιωτῶν· δασκίς δὲ δὲν ἀντενήργησαν κακοῦθεις ναυ-

ται, αἰσχροκερδεῖς ἔμποροι καὶ ἄλλοι ἀπαταιῶνες, αἱ ὑπὸ τῶν ἐξαποστόλων οἰκηθεῖσαι νῆσοι εὐτύχησαν.

Ἡ μεταρρύθμισις αὕτη οὐδὲν παρέχει ἐνδιαφέρον εἰς τὸν φιλόσοφον τὸν μελετῶντα τὴν ἀνθρώπινον φύσιν. Αἱ νέαι γενεαὶ τῶν Μαγκάινων, λ. χ. αἱ μορφωθεῖσαι ὑπὸ τῶν ἐξαποστόλων, δὲν διεγείρουσι τὴν περιέργειαν, ὅπως οἱ ἄγριοι προκατόχοι τῶν, οἵτινες ἀπεπειρώθησαν νὰ ἐξελιάσωσι τὰς θεοτήτας τῶν ἀνθρωπίνων θυσῶν, ἐπίστευον εἰς τὴν ὑπαρξίν στερεώματος ἔχοντος σχῆμα στερεοῦ θόλου καὶ ἦσαν πεπεισμένοι ὅτι τὰ φάσματα τῶν ὄνειρων τῶν ἦσαν πνεύματα. Ἡ ἔρευνα ἐπιπέτων ἠθῶν, ἐθίμων καὶ τεχνῶν τῶν Πολυνησίων δύναται νὰ παράσῃ ἰδέαν τῆς καταστάσεως τῶν προγόνων ἡμῶν κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους· ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀφεθῶσιν οἱ βάρβαροι ἐν τῇ βαρβαρότητι ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς ἀνθρωπολόγους, τὸ καλλίτερον εἶναι νὰ χαραχῆ τις καὶ διατηρήσῃ εἰκόνα πιστὴν τοῦ ἀρχαίου βίου τῶν ἐνῶ ὑπάρχει εἰσέτι καιρὸς πρὸς τεῦτο. Ἡ πολιτικὴ τῶν πρώτων ἐξαποστόλων ἔτεινε πολλάκις οὐ μόνον εἰς τὸ νὰ σώσῃ τοὺς ἀνθρώπους ἀπὸ τοῦς ἐνυχίας τῆς εἰδωλολατρίας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ νὰ ἐξαφανίσῃ πᾶν ἔχθος τῶν προλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν τῶν· σήμερον ὅμως οἱ ἐξαπόστολοι, ἀφοσιωμένοι σύμμαχοι τῆς ἐπιστήμης, ἀσχολοῦνται εἰς τὸ νὰ συλλέγωσι πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς ἀρχεγόνους ἰδέας καὶ τὰ ἔθνη. Ὁ σεβασμὸς κ. Gil, διατρίψας εἰκοσιν ἔτη εἰς Μαγκάιν, ἐξέδωκεν ἄρτι σπουδαῖον βιβλίον περιέχον τοὺς μύθους καὶ τὰς παραδόσεις τῶν ἰθαγενῶν, οἵτινες πιστεύουσιν ὅτι ὁ κόσμος εἶναι πελώριον κάρυον κοκκοφίνικος καὶ ὅν οἱ ἥρωες ἀνέρχονται εἰς τὸν οὐρανὸν διὰ καλάθου. Τὴν βίβλον ἀνέθηκεν ὁ συγγραφεὺς εἰς τὸν διάσημον καθηγητὴν Μάξ Μούλλερ, ὅστις ἔγραψε καὶ τὸ προοίμιον.

Ὁ κ. Gil ἀναφέρει τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰάγκ καὶ τῆς Πάπα, τουτέστι τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς, πατὴρ καὶ μητὴρ τοῦ

παντός, ὡς καὶ τοῦ Μαοῦ, ὅστις ἀνείλκυσε τὴν ξηρὰν ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ Ὀκεανοῦ καὶ κατέβη εἰς τὸν Ἄδην ἵνα λάβῃ τὸ πῦρ. Αἱ παραδόσεις αὗται εἰσὶ κοιναὶ ἐν τῇ Πολυνησίᾳ, καὶ τοὶ διάφοροι ἐκτίθενται ἐν ἐκάστη νήσῳ τὰς πληροφορίας του δὲ ὁ συγγραφεὺς ἠρύσθη ἐξ ἀσφαλῶν πηγῶν, ἦτοι ἐκ τῶν τῶς εἰδωλολατρῶν ἱερέων.

Βεβαίως οἱ ἀναγνώσται ἡμῶν ἐπαρνήθησαν καὶ ἤκουσαν κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην τὸ Γειά σου (α). Τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι ἀρχαιοτάτον. Ἐν τῇ ἐκδρομῇ του εἰς Φλωρίδα, ὁ Στότ ἐπαρνήθη ἡμέραν τινὰ ἐνώπιον ἐγγχωρίου ἀρχηγοῦ καὶ τῆς συνουσίας του· ἄπαντες ἀπετέλεσαν συναυλίαν εὐχῶν καὶ εὐλογιῶν, ὁ δὲ Ἰσπανὸς στραφεὶς πρὸς τοὺς συνοδοιπόρους εἶπεν ὀρθῶς: «Βλέπετε ὅτι ὁ κόσμος πανταχοῦ εἶναι ὁ αὐτός.» Ὁ πρῶτος εὐστόχως ἐξηγήσας τὸ ἔθιμον εἶναι ὁ διδάκτωρ Καλλαουαί, ἡδὴ ἐπίσκοπος τῆς ἀνεξαρτήτου Καφφερίας· τὴν δὲ ἐξηγήσιν ὄφειλεν εἰς τοὺς Ζουλοῦ, οἵτινες πιστεύουσιν ὅτι ὁ παρμὸς προκαλεῖται ὑπὸ πνεύματος, καθ' ὅσον τὰ πνεύματα ἢ αἰσικαὶ τῶν προγόνων τῶν περιπλανῶνται συνεχῶς περὶ τῶν, ἐμφανίζονται καθ' ὕπνον, μεταδίδουσιν αὐτοῖς ἀσθενείας ἢ τοὺς θεραπεύουσιν. Ὅταν Ζουλοῦ παρνησθῆ, ἐπιφέρει: «Εἶμι εὐλογημένος! Τὸ ἰδ.λοζῆ (τὸ πνεῦμα τοῦ προπάτορος) εἶναι μετ' ἐμοῦ, ἦλθεν ἐν ἐμοί. Ἄς αἰνέσω ὅθεν αὐτὸ, διότι μοὶ ἐπέφερε τὸν παρμὸν.» . . . Ἐάν παρνησθῆ παῖς, λέγουσι: Μεγαλύνθητι. Εἶναι δὲ σκμεῖον ὑγείας. Ὁ παρνηζόμενος μαῦρος πιστεύει ὅτι ὁ Ἰτόμης εἰσῆλθε καὶ κατοικεῖ ἐν αὐτῷ. Οἱ ἱερεῖς τῶν Χονδῶν, δασκίς, ἀνερχόμενοι εἰς τοὺς λόφους, παρνήνεται, νομίζουσιν ὅτι κατελήφθησαν ὑπὸ θείας ἐμπνεύσεως καὶ δμιλοῦσιν ὡς θεόπνευστοι. Ὁ κ. Gil ἐξηγεῖ διατὶ οἱ ἄγριοι οὗτοι ἐφαντάσθησαν σχέσιν μεταξὺ τοῦ παρμῶν καὶ τῆς εἰσελεύσεως πνεύματος· λέγει δὲ τάδε:

α) Οἱ Ἀγγλοὶ καὶ οἱ Γάλλοι, ἐννοεῖται ὁ λαός, συνεθίζουσι νὰ λέγωσιν: Ὁ Θεὸς νὰ εὐλογῆσῃ.

Κατὰ τὴν περὶ παρμῶν θεωρίαν των, τὸ πνεῦμα ἔδοιπορεῖ λ.χ. ἀπῆλθε πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν οἰκιῶν ἢ τῶν προγόνων. Ἡ ἐπιστροφή εἰς ζῶν πρόσωπον παρέχει δυσχερείαν τινα, διότι τὸ σῶμα ὅλον καταλαμβάνεται ὑπὸ ἐρεθισμοῦ καὶ μυρμηκιάσεως· ἐντεῦθεν δὲ οἱ ἐν ταῖς νήσοις διάφοροι ἐν χρήσει τύποι ὁσάκις παρνίζηται τις. Εἰς Ραροτόγκαν, ὅταν παρνισθῆ τις οἱ παρευρισκόμενοι ἀναβῶσιν, ὡς εἰ ἀπετείνοντο πρὸς τὸ πνεῦμα: «Ἄχ! κούα θαι μάη κόε!» («ὦ! ἐπέστρεψες!») Εἰς Μανιχίμι καὶ εἰς Ρακαάγκαν, ἀποικίας τῆς Ραροτόγκας, λέγουσιν εἰς τὸ πνεῦμα: «Ἄερε κὸς κῆ Ραροτόγκα.» («Ἀπελθε εἰς Ραροτόγκαν»). Εἰς Μαγκαϊάν ὁ τύπος εἶναι: «Οὐά νανάθε κόε.» (Ἴδου ὅτι νῦχαριστήθηκε).

Ἡ ἐπιτοπίως σχηματισθεῖσα αὕτη γνώμη εἶναι ἀπόδειξις ὅτι αἱ περὶ τοῦ ζητήματος ἰδέαι τῶν βαρβάρων εἰσὶν ἀπόρροια ἀγροῦκου φυσιολογίας, καθ' ἣν ἡ ἀσθένεια, τὸ πάθημα, ὁ ἐρεθισμὸς, ἐνὶ λόγῳ ἀπασαί αἱ ἀλλοιώσεις καὶ διαθέσεις τῆς διανοίας ἢ τῆς ὕλης προξενουῦνται ὑπὸ τοῦ πνεύματος, εἰσερχομένου ἐν τῷ σώματι καὶ ἐνεργοῦντος.

Ὁ κ. Gill ἀναφέρει ὡς ἐξῆς τὴν περὶ ἡγούους παράδοσιν. Ὅταν ὁ Ράγκι, ὁ πρῶτος ἄνθρωπος, ἀνείλκυσε τὴν γῆν ἐκ τοῦ τάρταρου, ἤρχισε νὰ ἐρευνᾷ ὅλα τὰ μέρη καὶ τὰς γωνίας αὐτῆς ἵνα ἴδῃ μὴ ὑπῆρχον ἄλλοι κάτοικοι εἰς τὸ κτῆμά του. Μετ' οὐ πολὺ δὲ, ἐνῶ ἐπλησίαζεν εἰς σωρείαν βράχων ἐχόντων σπήλαια καὶ κειμένων ἄνω βαθείας φάρακος, ἐκραξέ, κατὰ τὴν συνήθειάν του: «ὦ ὦ!» Πρὸς μεγάλην του ἐκπληξιν ἤκουσε φωνὴν ἐξερχομένην τῶν βράχων καὶ ἐπαναλαμβάνουσαν «ὦ ὦ!» Τότε ἠρώτητος: Πῶς καλεῖσαι; ἢ δὲ δοθεῖσα ἀπάντησις ἦν αὐτῇ ἡ ἐρώτησις. Τοῦτο ἐθεώρησαν ὕβριν, ἐχολώθη, ἐπήδησεν ἀπὸ βράχου εἰς βράχου μέχρι τοῦ ὑψηλοτέρου μέρους, εἰσῆλθεν εἰς σπήλαιον, οὗ οἱ σταλακτίται ὠμοιάζον πρὸς ζεῦγος πελωρίων γνάθων καὶ εἶπε τὴν Τουμουτεανία, τὴν λαλοῦσαν νύμφην τοῦ σπηλαίου. Οἱ Μαγκαϊ-

ανοὶ πιστεύουσι τὸν μῦθον, διότι σπουδαίως ἐρωτῶσιν ἐὰν ὁ Ράγκι πρόπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ὁ πρῶτος τῆς χώρας κάτοικος ἀφοῦ εὔρε τὴν Ἠγῶ κατέχουσαν τοὺς βράχους καὶ τὰ σπήλαια. Εἰς τὰς Μαρκησίας νήσους καὶ νῦν ἐτι ἀποδίδουσι θείας τιμὰς τῇ Ἠγῶ, ἥτις διατρέφει τοὺς κατοίκους καὶ ὁμιλεῖ αὐτοῖς ἐκ τοῦ βάρους τῶν σπηλαίων.

Αἱ περὶ Ἠγῶς παραδόσεις αὗται εὐδῶως ὁμοιάζουσι πρὸς τὰς τῆς ἑλληνικῆς μυθολογίας, πρὸς τὴν Ἠγῶ τοῦ Ὀβιδίου, ἥτις διὰ τῶν φλοαίων τῆς ἀπασχολεῖ τὴν Ἠραν καὶ ἐμποδίζει αὐτὴν νὰ μὴ ἀνακαλύψῃ τοὺς ἔρωτας τοῦ Διδε καὶ τῶν νυμφῶν, ἥτις μαραινεται ἐνεκεν τοῦ Ναρκίσου καὶ, ἐπειδὴ οὗτος τὴν περιφρονεῖ, καταντὰ σκελετὸς, διατηροῦσα μόνον τὰ ὀστά καὶ τὴν φωνήν. (α)

Αἱ δοξασίαι τῶν νησιωτῶν περὶ τοῦ ἡλίου δὲν εἶναι ἡττον παράδοξοι. Πῶς τὸ φωτεινὸν τοῦτο σῶμα δύναται νύκτα καὶ ἡμέραν νὰ εἰσέρχεται καὶ ἐξέρχεται ἐκ τοῦ οὐρανοῦ; — Προδήλως δι' ὀπῶν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ὁ ἄνεμος ἔρχεται ἐκ διαφόρων μερῶν, βεβαίως ὑπάρχουσι πέριξ τοῦ ὀρίζοντος θύραι τινὲς καὶ ἅμα μία τούτων ἀνοιχθῆ, ὁ ἄνεμος πνέει ἐκεῖθεν. Ὁ βάρβαρος συλλογίζεται ἀπλῶς περὶ ἀέρων ὅπως καὶ περὶ τῶν ρευμάτων τοῦ ἀέρος ἄτινα διὰ τῶν βράχων εἰσδύουσι εἰς τὴν καλύβην του. Ποῦ μεταβαίνει ὁ ἥλιος ὅταν δύῃ; — Εἰς μέρος κατώτερον τοῦ ὀρίζοντος, ὅπου εἶναι ἡμέρα, ἐνῶ παρ' ἡμῶν εἶναι νύξ, ἢ, ὡς λέγει ἐγγῶριος παροιμία· «Ἐνταῦθα ἡμέρα, εἰς Ἀβαίικ σκότος.» Ταῦτα πάντα εἶναι ἡ παιδικὴ ἡλικία τῆς ἐπιστήμης ἢ ἡ ἀρχὴ μύθου, ἀλλ' ὁ μῦθος δὲν ἀπέχει πολὺ. Πῶς ὁ οὐρανὸς ἀνέβη ἐκεῖ ἐπάνω; Διατί ὁ οὐράνιος θόλος εἶναι τόσο ὀμαλὸς καὶ τόσο ὠρατος; Ταῦτα ὀφείλονται εἰς τοὺς θεοὺς, οἱ δὲ Μαγ-

α) Ἴδου τί λέγει ὁ Ὀβιδίος: «Μόνον ἡ φωνὴ καὶ τὰ ὀστά μένουσιν αὐτῇ. Ἡ φωνὴ διατηρήθη· τὰ ὀστά λέγεται ὅτι ἔλαβον μορφήν βράχου.» Ἐκτοτε οἰκεῖ εἰς τὰ ὀστά. Δὲν φαίνεται πλέον ἐπὶ τῶν ὀρέων· ἅπαντες ὅμως οἱ καλοῦντες ἀκούουσιν αὐτὴν· μόνον ἦχος τῆ ἔμεινε.»

καῖνοι λέγουσιν ὅτι τὰ ἀρχαῖα καὶ ἰσχυρὰ ὄντα Μαοῦη καὶ Ροῦ μετὰ θαυμασίους ἀγῶνας ἤγειραν καὶ ὑψώσαν τὸν οὐρανὸν εἰς τὴν νῦν θέσιν του. Ἐπειδὴ οἱ κυανοὶ λίθοι, δι' ὧν ὠκοδομήθη, ἦσαν ἀκατέργαστοι καὶ ἀνισοί, ἔλαβεν ἑκάτερος ὁμάλυντρον καὶ ἐργασθέντες ἐκαθάρισαν καὶ κατέστησαν ἑμαλὸν τὸν οὐράνιον θόλον. Ἐν τῷ μεγάλῳ ἐπικῷ ποιήματι τῆς Φιλλανδίας, τῷ καλουμένῳ *Kalibála*, ὑπάρχει ἀνάλογον ἐπεισόδιον. Ὁ σιδιρουργὸς Ἰλμαρυνὲν σφυρηλατεῖ τόσο λεπτῶς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ὄροφὴν τῶν ἀνέμων, ὥστε οὐδὲν ἔχνος φαίνεται τῆς σφύρας. Ἡ παράδοσις τῶν Μαγκαϊανῶν δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν ἀνεγερσιν τοῦ στερεώματος, ἀλλ' ἀναφέρει ὅτι ὁ Μαοῦη, θεὸς τὴν κεφαλὴν εἰς τὰ σκέλη τοῦ γηραιοῦ πατρὸς του Ροῦκ, κώρῳσε νὰ ὑψώσῃ τὸν πατέρα του καὶ τὸν οὐρανὸν τόσο πολὺ, ὥστε ὁ Ροῦ εὔρεθῃ περιπεπλεγμένως ἐκ τῶν ὠμων εἰς τοὺς ἀστέρας καὶ ἔμεινε κρεμασμένος· ἐπὶ τέλος δὲ τὸ σῶμά του ἔπεσεν εἰς τὴν γῆν κατὰ τεμάχια καὶ τὰ ὀστά του διεσκορπίσθησαν. Ἡ παράδοξις αὕτη ἱστορία δὲν ἀμοιρεῖ ἐννοίας, ὅσον φαίνεται· πρὸς ἐπικύρωσιν δὲ τῆς ἀληθείας οἱ ἰθαγενεῖς ἔφεραν εἰς τοὺς ἐξαποστόλους τεμάχια ἀπεξηρημένων ὀστέων τοῦ Ροῦ. Ταῦτα ἦσαν τεμάχια κισήρεως, ὁμοιάζοντα πρὸς τεμάχια ἀπεξηρημένα ὀστέων, ἢ δὲ ἀφθονία τούτων ἐγέννησε τὸν μῦθον.

Οἱ κατοικοῦντες τὰς νήσους τῆς Νοτίου θαλάσσης πιστεύουσι ὅτι ἡ σελήνη εἶναι μορφή γυναικεία. Εἰς Σαμόα ἡ γυνὴ καλεῖται *Sina*· διηγούνται δὲ ὅτι ἡρπάγη ὑπὸ τῆς σελήνης ἐνῶ ἐξήγαγε φλοιὸν διὰ οὗ ἔμελλε νὰ ὑπάνῃ ὑφασμα. Οἱ Μαγκαϊανοὶ λέγουσιν ὅτι ἡ Ἴνα, ἥτις εἶναι σύζυγος τῆς σελήνης, ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφαίνη τὸ λαμπρὸν ὑφασμα, ἐξ οὗ γίνονται τὰ *λευκὰ νέφη*, καὶ ὅτι ἐκτείνει αὐτὸ εἰς τὸν κυανοῦν οὐρανὸν ἵνα τὸ ξηρᾶν καὶ καταστήσῃ λευκὸν καὶ θέτει εἰς τὰς ἄκρας, ὡς στηρίγματα, μεγάλους λίθους. Ὅταν τὸ ὑφασμα ἐνταθῆ, ῥίπτει τοὺς λίθους καὶ τὸν ἐκ τῆς πτώσε-

ως αὐτῶν κρότον οἱ ὀνητοὶ καλοῦσι βραντῆν.

Τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ Μαοῦη, τοῦ Ἡρακλέους τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ, παρέχουσι ἀφορμὴν εἰς ἀπειρίαν μύθων θαυμασίων· μέγιστον δὲ τῶν ἄθλων αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἀνείλκυσε τὴν ξηρὰν ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ ὠκεανοῦ. Οἱ Μαόρειοι διηγούνται ὅτι ὁ θεὸς οὗτος ἀποπλεύσας ἐπὶ λέμβου μετὰ τῶν ἀδελφῶν του ἔρριψεν εἰς τὴν θάλασσαν τὸ μαγευμένον ἄγκιστρον του, οὗ ἡ αἰχμὴ εἶχε κατασκευασθῆ ἐκ τεμαχίου τῆς σιαγόνης τῆς μάμμης του, τῆς κυρίας τῶν ὑπογείων βασιλείων, καὶ ἀνείλκυσε τὴν βόρειον νῆσον τῆς Νέας Ζηλανδίας, ἥτις καὶ νῦν καλεῖται *Ἰχθὺς τοῦ Μαοῦη* (τὸ Ἴκα ἀ Μαοῦη). Τὸ ἄγκιστρον φαίνεται καὶ νῦν ἐν σχήματι ἐλικοειδοῦς ἀκρωτηρίου· προσθέτουσι δὲ ὅτι ὁ Ἰχθὺς θὰ ἦτο ὀμαλὸς ἂν οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Μαοῦη, ὑπὸ λαίμαργίας ὠθοῦμενοι, δὲν ἔτεμνον αὐτὸν πρὸ τοῦ τέλους τῶν δεήσεων καὶ θυσιῶν· διότι ὁ Ἰχθὺς, βληθεὶς πρὸ τῆς ὥρας, ἐταράχθη καὶ τούτου ἐνεκεν ἡ Νέα Ζηλανδία καὶ νῦν ἐτι εἶναι ἀνώμαλος, ἔχουσα λόφους καὶ κοιλάδας. Φυσικῶ τῷ λόγῳ καὶ εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ Εἰρηνικοῦ ὠκεανοῦ εἰς τὴν αὐτὴν ἀρχὴν ἀποδίδεται ἡ τῶν νήσων ὑπαρξις. Εἰς Σαμόαν ἡ ἀνέλκυσις τῆς νήσου ἀποδίδεται εἰς τὸν Ταγκαλόαν, θεὸν τοῦ οὐρανοῦ. Οἱ Μαγκαϊανοὶ λέγουσιν ὅτι τὴν νῆσον Τογκαρέβαν ἀνείλκυσε ὁ Βατέα, ἡ Ἡμέρα (ἡ μεσημβρία), καὶ ὅτι ἐν τῷ οὐρανῷ φαίνεται εἰσέτι τὸ ἄγκιστρον του, ὅπερ εἶναι ἡ κόμη τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Σκορπίου. Ἄλλη παράδοσις, καθαρωτέρα αὕτη, φέρει ὅτι ἡ Ἡμέρα (Ράγκι) ἀνείλκυσε τὴν Μαγκαϊάν ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ Ἀβαίικ ἢ τοῦ σκότους. Ἡ ἀπλὴ αὕτη παραδοσις, ἢ ὄντως παιδαριώδης, περὶ τοῦ ἔργου ὅπερ ἡ Ἡμέρα ἐκτελεῖ κατὰ τὰς εἰκοσι καὶ τέσσαρας ὥρας, ἐπαναφέρουσα τὸν κόσμον εἰς τὸ φῶς, εἶναι, καθ' ὅλα τὰ φαινόμενα, τὸ σπέρμα ὅπερ ἐνέπνευσε τὸν ποικίλον καὶ θαυμασίον περὶ ἀλιείας τῆς νήσου μῦθον. Ἐν ἐτέρῳ ἐπεισοδίῳ ὁ Μαοῦη ἐμφανίζεται ὡς κυνηγὸς, θέλων νὰ πατάξῃ τὸν ἥλιον διὰ τὸν λόγον

ὅτι δύοι ταχέως καὶ οὕτω δὲν παρέχει τῷ ἀνθρώπῳ ἱκανὸν πρὸς ἐργασίαν χρόνον· προσλαμβάνει δὲ βοήθην τὸν ἀδελφὸν του καὶ ἀμφότεροι στήνουσι παγίδα διὰ σχοινίων ὅπως συλλάβωσι τὸν ἥλιον, ὅστις τῶν ὄντι, ἐξελθὼν τῆς κοίτης του πρὸς ἀνατολὰς, εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶχε στηθῆ ἡ παγίς, συλλαμβάνεται ἐκ τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ σώματος. Οἱ ἀδελφοὶ Μαούη σπρίγγουσι τὰ σχοινία, ὃ δὲ μεγαλύτερος, ὠπλισμένος διὰ τῆς μεμαγευμένης σιαγόνος του, ὁρᾷ κατὰ τοῦ ἡλίου, κτυπᾷ αὐτὸν, σχεδὸν φονεύει καὶ ἔκτοτε ὁ ἀστὴρ τῆς ἡμέρας προβαίνει βραδέως. Ὅμοιοι παραδόσεις ὑπάρχουν καὶ παρὰ τοῖς Ἰνδοῖς τῆς Βορείου Ἀμερικῆς οἵτινες διηγούνται ὅτι ἤρως τις συνέλαθε τὸν ἥλιον στήτας παγίδα πρὸς ἀνατολὰς, καὶ παρ' ἄλλοις λαοῖς. Ὅτε ὁ Κούκ ἐπλευσεν εἰς Ταίτην τῷ διηγῆσαν ὅτι ὁ Μαούη, ἔχων ἀνάγκη μακρᾶς ἡμέρας ἵνα κτίσῃ τὸ μέγα μορῆν, ἔδωσε τὸν ἥλιον ἐκ τῶν ἀκτίνων του εἰς δένδρον. Ἐκτελεσθέντος δὲ τοῦ ἔργου, ὁ Μαούη ἐπέτρεψε τῷ Ρά (ἡλίῳ) νὰ ἐξακολουθήσῃ τὴν πορείαν του, ἀλλὰ, φρονίμως ποιῶν, δὲν ἀφῆρεσε τὰ σχοινία, διότι ἤθελε νὰ διατηρῆ αὐτὸν ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ φόβου· χάρις δὲ εἰς τὰ σχοινία αὐτὰ κατέρχεται ἡμέρα εἰς τὸ Ἀβαίκι (εἰς τὰ καταχθόνια) καὶ τὴν πρωτὴν διὰ τῶν αὐτῶν σχοινίων ἀνέλκεται ἐκ τῆς ἐν τῷ σκότει διαμονῆς. Κατὰ τὸν Ἀγγλον περιηγητὴν Οὐίλλιαμς οἱ Λακεμῶνες ὁσάκις διέρχονται διὰ τοῦ λόφου, ὅστις ὑπάρχει ἐν τῇ χώρᾳ των καὶ ὅστις βρῦει καλάμων, δένουσι τοὺς καλάμους ἵνα ἐμποδίσωσι τὸν ἥλιον νὰ δύσῃ πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ μέρος των.

Οἱ Μαγκαϊανοὶ ἀναφέρουσι διὰ μακρῶν πῶς ὁ Μαούη, ὁ Προμηθεύς των, κατέβη εἰς τὸν ἄδην καὶ ἔμαθε τὸ μυστήριον τοῦ ἄπτειν πῦρ διὰ τῆς προστριβῆς δύο ξύλων· κατὰ τινὰ δὲ παράδοσιν των ὁ Μαούη, ἅμα ἀρπάσας τὸ πῦρ, ἔπεσεν εἰς τὴν θάλασσαν· τότε ἔδωσε, πρῶτον ἤδη, ὁ ἥλιος καὶ σκότος ἐκάλυψε τὴν γῆν· ἀλλ' ὁ Μαούη κατεδίωξεν αὐτὸν καὶ ἐπανέφερε τὴν πρωτὴν τῆς

ἐπιούσης. Εἰς τὰς νήσους Τόγκα διατείνονται ὅτι ὁ θεὸς τοῦ πυρός, ἐξ οὗ ὁ Μαούη ἔκλεψε τὸ πῦρ, εἶναι καὶ ὁ θεὸς τῶν σεισμῶν· αἶρει δὲ ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν γῆν καὶ ὁσάκις μετακινεῖ, χάριν ἀνακουφίσεως, τὸ βάρος του, ἡ γῆ σειεῖται, καὶ ἐντεῦθεν οἱ σεισμοί.

Ἡ θρησκεία τῶν νησιωτῶν τῆς Νοτίου θαλάσσης, τῶν ἤδη ἀσπασθέντων τὸν χριστιανισμὸν, ἐθεοζίζετο ἐπὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ὅταν οἱ θεοὶ θέλωσι νὰ γνωστοποιήσωσι τὸ θέλημά των, εἰσέρχονται ἐπὶ τινὰ χρόνον εἰς τὴν ψυχὴν τῶν ἱερέων, οἵτινες μαντεύουσιν, ἀποῦ πρῶτον ἐμπνευσθῶσιν ἐκ τινος μεθυστικοῦ ποτοῦ, κάβα καλούμενου. Οἱ ἱερεῖς καλοῦνται *πία ἀτοῦα* (δοχεῖα τῶν θεῶν), ὡς ἐκ τῆς μεγάλης δὲ λαυμαργίας των ὑπάρχει παροιμία *Τρώγεις ὡς θεός*. Κατὰ τὰς ιδέας τῶν Μαγκαϊανῶν τὸ σύμπαν ἦν ἀληθῆς μυρμηκία πνευμάτων, ὃ δὲ ὁρατὸς κόσμος εἶναι δευτέρα ἐκδοσις, ἀγροίκος ὅμως, τοῦ κόσμου τῶν πνευμάτων. Τὸ πῦρ καίει, διότι τὸ πνεῦμα τοῦ πυρός, ὅπερ κατοικεῖ τὸν Ἄδην, ἔρριψε λάθρα εἰς τὸ δάσος φλόγα· ὁ πέλεκυς κόπτει καὶ τὸ ἐκ τοῦ σκληροξύλου ῥόπαλον πατάσσει τὸ θῦμα, διότι ἐμπνέονται ὑπὸ τῆς παρουσίας ἀοράτων δαιμόνων. Οἱ Μαγκαϊανοὶ ἔλεγον λίαν εὐπίστως ὅτι αἱ νῆσοι των ἦσαν ἀπλῶς τόματα ἢ ἐξωτερικὰ μορφαὶ ἰδανικῶν νήσων τοῦ κάτω κόσμου, τοῦ Ἀβαίκι, ὃ δὲ κ. Gill ἐσχεδιογράφησε τὸ κοσμογονικὸν σύστημά των. Ἡ εἰκὼν παριστᾷ τὸ ἥμισυ ἀπείρου καρῦου κοκοφοίνικος· καὶ εἰς μὲν τὸ ἄνω μέρος, τὸ καὶ πλατύτερον, εἶναι ἡ γῆ, ἣς τὸ ἐσωτερικὸν κατέχει ὁ Ἀβαίκι ἢ Ἄδης· εἰς δὲ τὸ βάθος τὸ στέλεχος ἐκτείνεται καὶ ἀπολήγει εἰς ἄκρον, ὅπερ εἶναι πνεῦμα ἢ δαίμων ὠρισμένης μορφῆς, *Πίχης πάσης ὑπάρξεως*. Ἄνω εὐρηται ὃν καλούμενον Ἀναπρὸν ἢ Ζωὴ, καὶ ἀνωτέρω ἢ Μακρὰ Ζωὴ, τρίτον καὶ τελευταῖον προκαταρκτικὸν πνεῦμα, ἀμετακίνητον καὶ αἰσθητικόν, ὅπερ μετὰ τῶν δύο ἄλλων εἶναι ἡ βάσις καὶ τὸ ἐχέγγυον τῆς διαρκείας καὶ τῆς εὐημερίας τοῦ

λοιποῦ κόσμου. Ἀληθῶς ἐκπλήσσαι τις ἀπαντῶν παρὰ τοῖς νησιώταις τούτοις τοῖς αὐταῖς ιδέαις. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ κοσμογονικοῦ καρῦου ὑπάρχουσι τὰ διάφορα μέρη, ἅτινα ἀποτελοῦσι τὸν κάτω κόσμον ἢ Ἀβαίκι· εἰς δὲ τὸ κατώτερον, ἢ τὰ ἔσχατα, ζῆ θῆλυς δαίμων περιωρισμένος εἰς στενὸν μέρος, ὥστε τὰ γόνατα ἐγγίξουσι τὴν σιαγὸνά του. Τὸ ὄνομα τούτου εἶναι *Πρῶτη Ἀρχή*.

Αἱ ψυχαὶ, αἱ προσφάτως ἀποσπασθεῖσαι τοῦ σώματος πλανῶνται εἰς τὰς πρὸς δυσμὰς ἀκτὰς, ἐπὶ βράχων ὀξέων, ἐξ ὧν πληγόνονται οἱ πόδες των, πλύνουσι καὶ λευκαίνουσι τὴν σκιάν τοῦ ὑφάσματος· ἐξ οὗ εἶναι ἐνδεδυμένοι, χορεύουσι χάριν διασκεδάσεως, ἐπανερχονται εἰς τὰ περίε τῶν καλυβῶν τῶν δένδρα, ῥίπτουσι ἐνίοτε ἐν βλέμμα εἰς αὐτὰς ἵνα ἴδωσι πῶς ἔχουσιν αἱ σύζυγοι καὶ τὰ τέκνα των καὶ περιμένουσιν ὀλοκλήρους μῆνας ἕως οὗ ἀποθιώσῃ μέγας ἀρχηγὸς ὅπως ὀδηγήσῃ αὐτὰς εἰς τὰς ὑποχθόνιους ἀκτὰς. Τέλος αἱ διεσπαρμένοι σικαὶ συνέρχονται, ἀκολουθοῦσιν ὄλην τὴν ἡμέραν τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου διὰ τῆς νήσου καὶ ἐπιψάβουσαι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὠκεανοῦ, κατόπιν τοῦ ἡλίου, βυθίζονται μετὰ τούτου εἰς τὸν Ἀβαίκι, πλὴν δὲν ἐπανερχονται τὴν ἐπιούσαν μετ' αὐτοῦ. Ἐκάστη νῆσος ἔχει εἰς τὰ δυτικὰ παράλια τῆς τῶν *ρεῖγκα βαερούα*, ἢ μέρος τῶν ψυχῶν, αἵτινες ἐκείθεν ἀπέρχονται ἵνα διαβῶσι τὸν ὠκεανὸν μέχρι τοῦ μέρους, ὅπου ὁ ἥλιος δύει.

Ἀμα ἀσθενήσῃ τις, φαντάζονται ὅτι τὸ πνεῦμα ἢ ὁ θεὸς τοῦ ἀσθενοῦς ἀδιαθετεῖ ἢ νόσος καταναλίσκει τὸ σῶμα· προσκαλοῦσι δὲ τὸν ἱατρὸν τῶν ψυχῶν, ὅστις μετὰ μουσικῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν (παίζουσιν αὐλοῦς) προσπαθεῖ ν' ἀνακαλέσῃ τὸ πλανώμενον πνεῦμα εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ· μάτην ὅμως, ἐκτὸς ἂν ἄλλο ἀγαθοποιὸν πνεῦμα εὐαρεστηθῇ ν' ἀνακαλέσῃ εἰς τὴν ζωὴν τὸ εἰσέτι ἀναπνέον σῶμα. Ἐὸν δὲν ἐπέμβῃ, ὡς εἴπομεν, ἀγαθοεργὸν πνεῦμα, ἡ ψυχὴ ἀναρριχᾶται εἰς τὸ γιγαντιαῖον δένδρον τοῦ

θανάτου, δένδρον δὲ καὶ ψυχὴ κατέρχονται εἰς τὰ καταχθόνια. Ἐκεῖ ἡ ψυχὴ, ἡμιθεθυσιμένη εἰς τὴν λίμνην τοῦ θανάτου καὶ τρέμουσα εὐρίσκεται ἐνώπιον τῆς θεᾶς τοῦ θανάτου, τῆς Μιροῦ, ἣτις εἶναι ἡρωστριασμένη, ἀπαισία, καὶ ἣς ἡ ὄψις φωτίζεται ὑπὸ τῆς φλογὸς τοῦ αἰωνίου πυρός προσφέρει δὲ εἰς τὸν ἀπηλπισμένον ζῆνον τῆς τὴν τροφὴν τῶν νεκρῶν, ἥτοι σκόληκας ἔρποντας καὶ μέλανα ἔντομα, σύμβολα τῆς νυκτὸς καὶ τοῦ μηδενός, μετ' ὃ αἱ θυγατέρες τῆς Μιροῦ παρατκευάζουσι τὸ ποτήριον τοῦ μεθυστικοῦ κάβα, ἢ δὲ ψυχὴ, καταβλήθεισα ἐκ τοῦ ποτοῦ τούτου, ῥίπτεται εἰς τὴν ἐστίαν, βράζεται καὶ τρώγεται. Τοιαῦτη ἡ ἀναπόφευκτος εἰμαρμένη τῶν ἀπειθησκόντων κοινὸν θάνατον, δηλ. τῶν γυναικῶν, τῶν παιδῶν καὶ τῶν ἀνάδρων· πίπτουσιν εἰς τὸ χάος—ἐκμηδενίζονται. Τινὲς τῶν Πολυνησίων ἠρώων κατῆλθον εἰς τὸν ἄδην ζῶντες καὶ ἀνῆθον εἰς τὴν γῆν ἵνα ἐξαγγείλωσι τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐκεῖ. Οὗτοι δὲν ἔπιον τὸ βρωμερὸν ποτήριον.

Οἱ Μαγκαϊανοὶ πολεμισταί, οἱ πεσόντες εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἔχουσιν ἄλλον προορισμὸν. Πλανῶνται μὲν χρόνον τινὰ εἰς τὴν δυτικὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ μετ' οὗ πολὺ ὁ πρῶτος φρονεθεὶς συνάζει τοὺς ὀπαδοὺς του. Αἱ σικαὶ αὐτῶν τὸν Ἰούνιον φαίνονται εἰς τὴν οὐρανὸν ἐν εἰδει μαύρων νεφῶν, τὸν δὲ Ἀύγουστον τὰ νέφη γίνονται λευκὰ καὶ λεῖα, φεύγουσιν εἰς τὰ ὑψηλότερα οὐράνια δώματα καὶ χάνονται· τοῦτο δὲ εἶναι σημεῖον ὅτι τὰ πνεύματα τῶν ἀνδρείων πολεμιστῶν ἀφίκοντο εἰς τὸ τέρμα τῆς πορείας καὶ ὅτι ἀνῆλθον τὸ οὐράνιον ὄρος καταπατήσαντες τὰ ἀκόντια καὶ τὰ ῥόπαλα, δι' ὧν ἐφρονεῦθησαν. Ἀμα φθάσωσιν εἰς τὸ μέρος τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, ἀπέρχονται εἰς τὸν κυανόλευκον οὐρανὸν καὶ μεταβαίνουσιν εἰς τὸν ἐν τοῖς δέκα ὁμοκέντροις οὐρανοῖς παράδεισον, ἐνθα ὁ βίος αἰώνιος, ἐνθα τὰ πάντα θάλουσι καὶ ἐνθα ὀρχοῦνται τὸν πυρρίχιον, γελῶντες διὰ τὴν ἐλεεινὴν μορφήν τῶν ἀθλίων οὗς βλέπουσι σφαδάζοντας ἐν τῷ βορβόρῳ τοῦ Ἀβαίκι. Καὶ τοὶ ἡ θρησκεία

τῶν Πολυνησίων δὲν περιέχει διδάγματα ἠθικά, οὐχ ἤττον διὰ τῶν παραδόσεων αὐτῶν συντελεῖ εἰς τὸ νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ αὐτοὺς τοὺς γέροντας τοὺς μόλις δυναμένους νὰ φέρωσι λόγην, διότι ἐπιθυμοῦσι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὸν παράδεισον τῶν πολυμιστῶν.

Ταῦτα ἐν περιλήψει περὶ τῶν μύθων τῶν Πολυνησίων.

Γ. Ε. Ρ.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ.

Δημοσιεύσαντες ἀνωτέρω τὴν περὶ τῆς ὀλκῆς τῶν σμυρναϊκῶν σταθμῶν πραγματείαν τοῦ κ. Παπαδοπούλου, ἀναγκαῖον ἐκρίναμεν νὰ περαιοθῇ ὑπ' ὄψιν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ὁμήρου» καὶ ἡ ἐπομένη κρίσις τοῦ σοφοῦ ἀρχαιολόγου κ. *Albert Dumont* δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ ἐν Παρισίοις ἐκδιδομένῃ *Revue critique d'histoire et de littérature* περὶ τοῦ ἐξῆς ἀρχαιολογικοῦ ἔργου τοῦ ἐπιμελητοῦ τοῦ Μουσείου τῆς Σμύρνης.

«Τὰ ἀρχαῖα σμυρναϊκὰ σταθμὰ τοῦ Μουσείου τῆς Εὐαγγελικῆς Σχολῆς ὑπὸ Παπαδοπούλου. Σμύρνη, 1875.

«Διὰ τῆς πραγματείας ταύτης γνωστοποιῶνται ἀνέκδοτα σταθμὰ ἄτινα μετ' ἐπιμελείας περιγράφει ὁ συγγραφεὺς· ἀπέχει δὲ παντὸς ὑποθετικοῦ σχολίου· δὲν δημοσιεύει δὲ αὐτὰ ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦ νὰ ἐπαναλάβῃ, πλήθος ἀνωφελῶν γενικοτήτων.

«Ἡ ἐν Σμύρνη Εὐαγγελικὴ Σχολὴ ἱδρυσεν ἐν Μουσείον ὅπερ κατέχει 157 σταθμὰ, ἐξ ὧν τριάκοντα καὶ ἐξ εἰσὶ σμυρναϊκὰ τῆς αὐτῆς δὲ πόλεως εἰσὶ καὶ ὀκτώ βυζαντινὰ.

«Ὁ ἀνωτέρω περιγραφικὸς αὐτῶν κατάλογος παρωθεῖ εἰς πολλὰς ἀξιολόγους σημειώσεις.

«Εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ τύπος ἀγορανόμος καὶ ἀγορανομοῦντος δὲν ἀπαντᾷ ἀδιακρίτως εἰς ὅλας τὰς χώρας ἐπὶ τῶν μετρολο-

γικῶν ἀντικειμένων. Ἐν Ἀττικῇ λ.χ. ἡ συχνότερα ἐπὶ τῶν σταθμῶν ἐπιγραφὴ εἶναι ἡ λέξις *δημόσιον*. Ἐν τινὶ δὲ πραγματείᾳ μου περὶ τινος ἐν Βαβυλωνί εὐρεθέντος ἑλληνικοῦ σταθμοῦ δημοσιευθεῖσα ἐν Παρισίοις τῷ 1870, ἀνέγραψα ὅσα ἔως τότε σταθμὰ ἐγνώριζα φέροντα τὴν λέξιν ἀγορανόμος ἢ ἀγορανομοῦντος· ἠρίθμησα λοιπὸν ἐννέα· ἀλλ' εἰς τὸν κατάλογον τοῦτον πρόκειται νὰ προσθέσωμεν καὶ τὰ ἐξῆς τέσσαρα σταθμὰ τῆς ἐν Σμύρνη Εὐαγγελικῆς Σχολῆς.

Ἄρθ. 62. Αὐρηλίου Περπέρου ἀγορανόμου.

Ἄρθ. 87. Ἀγορανόμου Θεσέου Σμυρ(ναίων) τὸ Β'.

Ἄρθ. 175. Τὸ ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ τούτου ὄνομα τοῦ ἀγορανόμου εἶναι ἀβέβαιον, ἴσως δὲ Μ[ητρο]πίου [ἀγο]ρανό[μου] (*)

«Τέταρτος δὲ τις σταθμὸς (ἀρθ. 95) φέρει ἐν τρισὶ σειραῖς τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν

ΑΓΟΡΑΝ
ΔΙΜΟΣ
ΣΜΥΡΝΥ

«Τὰ γράμματα τοῦ πρώτου στίχου συμπληρῶ εἰς ἀγοραν(όμων) ἤτοι ὑπὸ τῆν ἐξέλεγχεν τῶν ἀγορανόμων, ἄνευ δηλαδὴ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν, ὡς ἐπὶ τινος ἡμιμναίου τοῦ Μουσείου τῆς ἐν Ἀθήναις ἀρχαιολογικῆς ἐταιρίας, φέροντος τὴν ἐπιγραφὴν ΑΓΟΡΑΝΟΜΟΝ· μολύβδινος δὲ τις σταθμὸς ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ *Prokesh—Osten* φέρει τὴν ἐπιγραφὴν ΗΜΙ — ΑΓΟΡΑΝΟ. Ὁρα *Schillbach, de ponderibus Romae*, 1865· ἀριθ. 78 καὶ 35.

«Ἐν τῷ φύλλῳ τῆς 23 Αὐγούστου 1875 τῆς ἐν Σμύρνη ἐκδιδομένης *Ἰωνίας* ὁ κ. Παπαδόπουλος ἐδημοσίευσεν καὶ δύο ἄλλα σταθμὰ φέροντα τὸν τύπον ἀγορανόμος.

«Ἐπὶ τοῦ πρώτου ὁ κ. Π. ἀναγινώσκει ἐν τρισὶ σειραῖς ἀφ' ἐνὸς μὲν Μ(ἀρχου) Αὐρ(ῆλου) Μητρόχου, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἐν τρισὶ ν

*) Περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ σταθμοῦ τούτου ἐπιγραφῆς ὅρα ἀνωτ. σ. 6. καὶ 53· Σ.Μ.

ἐπίσης σειραῖς ἀγορανόμου. Ζυγ. γραμμ. 383.

«Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐτέρου ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀναγινώσκειται Αὐρ(ῆλου) Διονυσίου, ἀφ' ἐτέρου δὲ ἀγορανόμου. Ὑπ' αὐτὴν δὲ τὴν λέξιν τετραγωνικὸς τύπος φέρει ἐν τέσσαρις σειραῖς τὴν ἐπιγραφὴν Αὐρ(ῆλου) Διονυσίου ἀγορανόμου. Ζυγ. γραμμ. 319.

«Ὡς παρατηρεῖται ὁ κ. Παπαδόπουλος ἐπλούτισε μὲ ἐξ νέα παραδείγματα τὴν σειράν τῶν σταθμῶν τῶν φερόντων τὸν τύπον ἀγορανόμος. Ἄντι τῶν ἐννέα λοιπῶν σταθμῶν ἅτινα εἶχον ἀναφέρει πρόκειται νὰ ἀριθμῶμεν δέκα μὲντε τοῦλάχιστον.

«Εἶχον σκεφθῆ ὅτι ὁ ἐπὶ τῶν μετρολογικῶν ἀντικειμένων ἀπαντώμενος τύπος ἀγορανόμος ἔπρεπε νὰ ἀποδοθῇ κυρίως εἰς τὰς πόλεις τῆς Συρίας καὶ τῆς Προποντίδος· ἀλλὰ τώρα ἐφείλομεν νὰ προσθέσωμεν «καὶ εἰς τὴν Σμύρνην.»

«Ὁ σταθμὸς ὅστις φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Περπέρου διατηρεῖ μονόγραμμά τι ἐν τῷ ὀπίω διακρίνονται τὰ γράμματα Π, Ε, Ρ, Ο, Υ, ἅτινα ἀναμφιβόλως ἀναγινώσκονται Περπέρου. Πρόδηλον ἄρα ὅτι τὰ ἐπὶ τῶν σταθμῶν μονογράμματα δεικνύουσιν ἐνίοτε τὸ ὄνομα τοῦ ἀγορανόμου. Ἡ σημείωσις αὕτη δὲν εἶναι ἀνωφελής. Εἶναι δὲ περιεργὸν ὅτι ἐπὶ τῶν ἀντικειμένων τούτων ὁ ἀρχαῖος ἐγγράφει πολλάκις τὸ ὄνομα τοῦ τοῦ' ὅπερ ἀποδεικνύεται ἐν τῇ παρούσῃ περιστάσει, ὡς καὶ ἐκ τινος βυζαντινοῦ σταθμοῦ τοῦ Ἰακώβου ἐνθα οὗτος ἐγγραφᾶς ὀλόκληρον τὸ ὄνομα τοῦ προσέθηκε καὶ εἰς τὰς τέσσαρας γωνίας τὰ γράμματα Ι, Α, Κ, Ω. Ἐπὶ τινος δὲ σταθμοῦ ἀνωτέρω μνημονευθέντος ὁ Διονύσιος δις ἐπίσης ἐσημείωσε τὸ ὄνομα του.

«Ὁ ὑπ' ἀρθ. 76 φέρει τέσσαρας ὁμοίους τύπους ἐν οἷς ὁ κ. Π. διακρίνει τὰ γράμματα ΔΠ. ὁ ὑπ' ἀριθ. 78 φέρει πολλοὺς τύπους ἐν οἷς διακρίνεται ΑΒ. Οὗτοι δὲ εἰσὶ οἱ τῆς σφραγίδος τοῦ ἀγορανόμου, ὡς ἐν μεγαλητέρῳ σχήματι ὁ τοῦ Διονυσίου.

«Ὁ κ. Παπαδόπουλος ἐζύγισε μὲ γραμμάρια τὰ σταθμὰ ἅτινα περιέγραψεν. Ἐξ-

τὸς τούτου, ἐπὶ τῇ αἰτήσει μου, εὐπρεστέθη νὰ μοὶ ἀποστείλῃ σημείωσιν περὶ τῆς διατηρήσεως ἐκάστου αὐτῶν. Τὰ ἐπόμενα λοιπὸν ἐσημειώθησάν μοι ὡς λίαν καλῶς διατηρημένα, περὶ ὧν καὶ μόνον δύναμαι ἡδὴ νὰ ἐνασχοληθῶ. Ἄρθ. 76 γρ. 161, ἀρθ. 78 γρ. 151, ἀρθ. 94 καὶ 215 γρ. 107, ἀρθ. 177 γρ. 53, ἀρθ. 132 γρ. 51, ἀρθ. 104 γρ. 47, 2 καὶ ἀρθ. 62 γρ. 474. Ἄπαντα τὰ σταθμὰ ταῦτα εἰσὶ ῥωμαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐὰν δὲ ἀφίσωμεν κατὰ μέρος τὸν ὑπ' ἀρθ. 62 ὅστις φαίνεται ὅτι ἀνήκει εἰς ἐν ἰδιαιτερον σύστημα, εὐκόλον εἶναι νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ παρὰ τῶν ἐπτὰ ἐτέρων σταθμῶν δοθέντες ἀριθμοὶ ἀνήκουσιν εἰς ἐν καὶ τὸ αὐτὸ σύστημα. Ὁ ὑπ' ἀρθ. 76 ἔλκει ἐξ οὐγγίας· τὸ κεκανονισμένον δὲ αὐτῶν βάρος εἶναι 163 γραμμ. ἀντὶ 161. Ὁ ὑπ' ἀρθ. 94 ὡς καὶ ὁ ὑπ' ἀρθ. 215 ἔλκει 4 οὐγγίας· τὸ κεκανονισμένον δὲ αὐτοῦ βάρος ἐστὶ γραμμ. 109 ἀντὶ 107. Ὁ ὑπ' ἀρθ. 177 ἐστὶ διούγγιον, οὗ τὸ κεκανονισμένον βάρος γρ. 54 ἀντὶ 53. Διούγγιον ἐπίσης εἶναι καὶ ὁ ὑπ' ἀρθ. 132. Ὁ ὑπ' ἀρθ. 104 φαίνεται ὅτι εἶναι ἑλλειπέστατον διούγγιον. Ὅσον δὲ περὶ τοῦ βάρους τῶν 474 γρ. τοῦ ὑπ' ἀρθ. 62 παρατηρῶ ὅτι εἶναι σταθμὸς ἐτέρου συστήματος καὶ πιθανῶς μὲν ἰταλικῆ ἢ πτολεμαϊκῆ, ἢς τὸ κεκανονισμένον βάρος ἐστὶ γραμμ. 490· ἀλλ' εὐρίσκονται σταθμὰ ἑλκοντα γρ. 470 καὶ 460.

«Εὐκταῖον ὅπως ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον του, παραθέσῃ εἰκόνας σταθμῶν καὶ μονογραμμάτων καὶ σημειῶν τὴν ἀκριβῆ αὐτῶν ὀλκὴν καὶ τὴν κατάστασιν τῆς διατηρήσεως τῶν δυνηθῆ νὰ ἀποδείξῃ καὶ μᾶς γνωστοποίησῃ κάλλιον παντὸς ἄλλου τὸ σύστημα τῶν σταθμῶν ἅτινα ἦσαν ἐν χρήσει ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Σμύρνη.

«Καλὸν δὲ νομίζομεν νὰ ἐνθαρρύνωνται οἱ Ἕλληνες καθηγηταὶ ὅπως συντάττωσι μονογραφίας οἷαν ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Παπαδόπουλος.

DUMONT.

ΑΙ ΦΥΛΑΚΑΙ ΤΗΣ ΙΣΠΑΝΙΑΣ.

Ὁ Ἴσπανός δὲ περιηγούμενος τὴν Ἀγγλίαν, πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ σπουδάσῃ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου, οὐδεμίαν θὰ λάβῃ πληροφορίαν περὶ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἂν ἐπισκεφθῇ πρότυπον φυλακῆν· θὰ ἴδῃ μόνον τὴν ἄκραν τάξιν καὶ τὴν ἰσχὺν, τὸν ἀγροτικὸν χωρικὸν, τὸν δεξιὸν ἐργάτην καὶ τὸν νοήμονα ἐμπορευόμενον καταστάντας μηχανᾶς, ποιούντας πύον ἐκ καλαιῶν σχοινίων ἢ ἄλλως ἐργαζομένους ἀσκόπως· θὰ ἴδῃ τὸν ἐργάτην καλούμενον πρῶτον ἤδη ἐπὶ ζωῆς του ἀριθμὸν 1, τὸν κομψὸν *τζέρτ.λεμάρ* ἀρ. 2, ἐνῶ ἡ βράναυος στολὴ τῆς φυλακῆς, ἦν πάντες φέρουσιν, οὐδεμίαν θὰ τῷ δεῖξωσι διαφορὰν τῶν διαφόρων τάξεων τῆς κοινωνίας.

Εἰς Ἴσπανίαν, ὅπου πρὸς τὴν ἀγρία δπωσοῦν ἐλευθερία καὶ τῷ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους σεβασμῷ ὑφίσταται καὶ τυραννία υπερβολικῆ, τὸ πρᾶγμα ἔχει ἄλλως. Ἐν τῇ ἰσπανικῇ φυλακῇ ἕκαστος φυλακισμένος φέρει τὸ ἔνδυμα ὅπερ εἶχεν εἰσερχόμενος καὶ ὅπερ ἐν γένει δεικνύει τὴν ἐπαρχίαν, ἐξ ἧς κατὰγεται, καὶ βεβαίως τὴν κοινωνικὴν του τάξιν· καλεῖται δὲ μὲ τὸ σύνθημα ὄνομα του καὶ δύναται νὰ πράξῃ ὅ,τι θέλει — νὰ ἐργασθῇ, νὰ παίξῃ ἢ νὰ κοιμηθῇ.

Τρία εἶδη φυλακῶν ὑπάρχουσιν ἐν Ἴσπανίᾳ· 1ον ἡ μικρὰ τῶν κρατουμένων φυλακῆ· 2ον ἡ συνήθης φυλακῆ, ἐν ἧς κρατοῦνται οἱ εἰς βραχυπροθέσμους ποινὰς καταδικασμένοι· 3ον ἡ μεγάλη φυλακῆ, ἡ δεσμωτήριον ἐν ᾧ στενωδὸς φυλάσσονται καὶ ἐπιτηροῦνται οἱ εἰς μεγάλας καταδικασθέντες ποινὰς. Εἰς τὴν τελευταίαν οἱ δεσμῶται ἐργάζονται ἔχοντες ἀλύσεις καὶ ἀσχολοῦνται εἰς τὴν κατασκευὴν ὁδῶν καὶ φρουρίων. Τινὲς εἰσὶ καταδικασμένοι εἰς δεκαπενταετῆ δεσμά.

Εἰς τὸ δεσμωτήριον ἡ πειθαρχία εἶναι αὐστηροτέρα· τὰ ἐνδύματα εἰσὶ τὰ τῆς φυλακῆς καὶ οἱ εἰς καταναγκαστικά ἔργα καὶ ἴσπν μερίδα τροφῆς καταδικασμένοι ἀποβάλλουσι μέγα μέρος τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆ-

ρός τῶν· διὸ ἐνταῦθα πρῶτον περὶ τῆς κοινῆς φυλακῆς θ' ἀναφέρωμεν.

Ἡ φυλακῆ, ἧτις ἄλλοτε ἦν μοναστήριον, εἶναι μεγάλη τετράγωνος καὶ λίθινος οἰκοδομῆ μὲ τρεῖς ὀροφάς, ἔχουσα εὐρύχωρον προαύλιον, οὗ ὁ μικρὸς σύγκιος κῆπος χρησιμεύει ὡς περίπατος. Δύο στρατιῶται τοῦ πεζικοῦ, διεσταυρωμένους ἔχοντες τὰς λόγχας, φυλάττουσιν ἔξω καὶ δύο ἄλλοι εἰς τὸ ἐσωτερικόν. Πλησίον τῆς θύρας καὶ ἐντὸς αὐτῆς τῆς φυλακῆς ὑπάρχει φυλακεῖον ἐν ᾧ πέντε στρατιῶται καὶ εἰς λοχίας περιφέρονται ἀργοὶ ἢ γράφουσιν ἐπὶ πρηνῶν τραπέζων, χρησιμευουσῶν συγχρόνως ὡς κλινῶν καὶ γραφείων εἰς τοὺς Ἴσπανοὺς στρατιώτας.

Εἰσελθόντες εἰς τὸ προαύλιον, ὅπου εἰτέδυσεν ὁ ἥλιος, εἶδομεν περὶ τοὺς τριάκοντα νέους καθαρῶς ἐνδεδυμένους καὶ μειδιῶντας, φέροντας δὲ τὰ συνήθη φορέματά των. Τινὲς περιεπάτουσιν τῆδε κακίσει, καπνίζοντες, ἄλλοι δὲ, ἐστηριγμένοι ἐπὶ τοῦ τοίχου, συνωμίλουσιν ἐκθύμως. Ἐκεῖ ὑπῆρχεν ὁ χωρικὸς ἀγρότης, οὗ τὸ κεχρωματισμένον καὶ περὶ τὴν κεφαλὴν δεδεμένον μανδύλιον, εἰδείκνυσεν ὅτι εἶναι ἐκ Βαλεντίας ἢ Μάγχι, ὁ εὐπάροφος τεχνίτης, μὲ τὴν βραδωτὴν *γιακέταν* καὶ τὸ βραδωτὸν βρακίον, ἐνῶ ἄλλοι, τοῦ καύσανος ὄντος πνιγροῦ, ἔφερον μόνον ἓνα ἐκ φλανέλλας ἐπενδύτην καὶ λευκὸν βρακίον.

Τὴν αὐτὴν σχεδὸν στιγμὴν ἠνεψόχη θύρα καὶ δύο «*bastoneros*» — δεσμῶται οἵτινες ἐνεκεν τῆς καλῆς διαγωγῆς καὶ τῆς φυσικῆς ἰσχύος των ἀπολαμβάνουσι μικρὰ τινα προνόμια ἐπὶ τῷ ὄρω νὰ ὑπηρετήσωσιν ὡς κλητῆρες ἢ φύλακες εἰς δημόσιον σχολεῖον καὶ νὰ διατηρῶσιν εἶδος πειθαρχίας μεταξὺ τῶν συμπεφυλακισμένων — εἰσῆλθον φέροντες πελώριον λέβητα περιέχοντα ζωμὸν, καὶ ἔθηκαν κατὰ γῆς· ἄνευ δὲ σπουδῆς ἢ συγχύσεως ἕκαστος τῶν πεφυλακισμένων ἔτεινε τὸ ξύλινον πινάκιόν του ἵνα λάβῃ τὴν μερίδα του, οὖσαν ἀρετὰ ἀφθονον. Ὁ Ἴσπανός τῆς κατωτέρας τάξεως ἔχει καλὴν ὄρεξιν· πίνει μόνον ὕδωρ, ἀλλ' ἢ

ποσότης τῶν ὑπ' αὐτοῦ καταναλισκομένων λαχανικῶν, ὀσπρίων καὶ εὐχύμων ὀπωρικῶν εἶναι ὀπωσοῦν καταπληκτικῆ. Ἡμίσεια λίτρα ἄρτου, πινάκιον ζωμοῦ καὶ μία ἢ δύο λίτραι σταφυλῶν ἀποτελοῦσι γεῦμα κοινότατον.

Ἡ ποιότης τοῦ διανεμομένου ζωμοῦ ἦν ἀρίστη· συνέκειτο δὲ ἀπὸ κοκκινολόκκων, ἄλευρον, ἐρεβίνθους, τομάτας καὶ τεμάχια χοιρέιου λίπους, ὅλα ὁμοῦ ἐβρασμένα. Ὅταν δὲ ἐνεπλήσθησαν ἅπαντα τὰ πινάκια, εἰς τῶν *bastoneros* ἔφερε παροψίδα ἔχουσαν μικρὰ τεμάχια χοιρέιου λίπους καὶ διένειμεν εἰς ἕκαστον. Τὸ ἔθιμον τοῦτο εἶναι ἐν χρήσει ἐν τοῖς χωρίοις. Ἐγευάτισα συνεχῶς μὲ οἰκογένειαν ἀλιείως ἢ γεωργῶν καὶ μετὰ τὸν ζωμὸν ὁ οἰκοδεσπότης ἠγείρετο σοβαρῶς, ἔφερε τὴν καπνίζουσαν χύτραν, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὕρισκοντο μικρὰ τεμάχια χοιρέιου λίπους ἢ ἀλλάντων, καὶ διένειμεν εὐσυνειδῶτως ἴσπν μερίδα εἰς ἕκαστον ἡμῶν, ἀρχῆς γινομένης ἀπὸ τῆς συζύγου καὶ τῆς θυγατρὸς του. Ἡ οἰκογένεια θεωρεῖ ἑαυτὴν προσβεβλημένην ἔαν, μετὰ τὸν ζωμὸν, ἀπορρίπτῃς τὰ μικρὰ τεμάχια τοῦ λίπους.

Ἴδου ὅποια τοῖς πεφυλακισμένοις παρέχεται τροφή.

Τὴν πρῶτην (εἰς τὰς 11) ὁ εἰρημένος ζωμὸς μὲ ὀρύζιον ἢ *φιδὲ*, ἐναλλάξ, ἐξ οὗ ὁ πεφυλακισμένος λαμβάνει περισσότερον ἢ ὅσον ἔχει ἀνάγκην· 18 οὐγκία (144 δράμια) καλοῦ ἄρτου καὶ ὕδωρ ὅσον θέλει. Τὸ ἑσπέρας (εἰς τὰς 5) *σαλάταν* συγκεμιμένην ἀπὸ θρίδακας (μαρούλια), *τομάτας*, τεμάχια ἄρτου καὶ ὠμῶν κρομμύων καὶ ἐμβεβημένην διὰ πολλοῦ ἐλαίου, ὄξους καὶ ὕδατος.

Οἱ οἰκογένειαι τῶν καταδικασμένων ἔχουσι τὸ δικαίωμα νὰ φέρωσι τούτοις οἰκνοδῆποτε τροφήν· διὸ συνεχῶς βλέπει τις νέας ὠραίας φερούσας εἰς τὸν δυστυχεῖ ἔραστην τῶν σταφυλᾶς, πέπονας καὶ σῦκκα ἢ γραίας καὶ περιλόπους μητέρας κομιζούσας εἰς τὸ ἀποπλανηθὲν ἀρνίον τοῦ ποιμνίου ὀπώρας, ἄρτον, κτλ. Ὡστε οἱ πλείστοι τῶν

ἐν τῇ φυλακῇ ταύτῃ, καὶ τοὶ κατὰ μέγα μέρος πτωχοὶ, ἔχουσιν ὀπώρας καὶ σιγᾶρα — τουλάχιστον τέσσαρες ἐπὶ πέντε.

Κατόπιν ἐπεσκεψθῆμεν τὰ ὑψηλὰ μέρη.

Ἐκάστη αἴθουσα, ἐν ἧς κατακλίνονται οἱ πεφυλακισμένοι, ἔχει ὕψος ποδῶν 12, πλάτος 14 καὶ μῆκος 24, τὸ δὲ φῶς εἰσέρχεται ἐν αὐτῇ διὰ κίγκλιδωτοῦ παραθύρου, ὅπερ ὁμοῦ δὲν εἶχεν ὕελους. Τὸ ἔδαφος ἦν ἐστρωμένον μὲ πλίνθους, οἱ δὲ τοῖχοι ἦσαν ἀβεστωμένοι. Ἐκαστος δεσμῶτης ὀφείλει νὰ φέρῃ τὸ στρώμα καὶ τὸ ἐφάπλωμά του, ἅμα δὲ τις ἀπαχθῇ εἰς τὴν φυλακὴν πρῶτον τῆς οἰκογενείας ἔργον εἶναι νὰ τῷ στείλῃ ταῦτα. Αἱ αἴθουσαι καλοῦνται κοιτῶνες· διαιτῶνται δ' ἐν ἐκάστῃ αὐτῶν δέκα κατάδικοι, οἵτινες τὴν πρῶτην τυλίσσοσι τὸ χαμαὶ ἠπλωμένον στρώμα των, ὅπερ τὴν ἡμέραν χρησιμεύει ὡς ἔδρα, διότι οὐδὲν κάθισμα, οὐδὲν ἄλλο ἐπιπλὸν ἐπιτρέπεται, ἐκτὸς τῶν ξυλίνων πινάκιων καὶ κοχλιαρίων. Πολλοὶ τῶν πεφυλακισμένων μεταφέρουσι τὸ γεῦμά των εἰς τὸν κοιτῶνα καὶ ἐκεῖ τρώγουσι· πολλοὶ δ' ἔχουσιν ἀνηρητημένην εἰκόνα μικρᾶν ἄνω τοῦ μέρους, ὅπου εἶναι τὸ στρώμα των.

Οἱ Ἴσπανοὶ δεσμῶται μετὰ κόπου ἀποχωρίζονται τῶν ἐγχειριδίων των· καὶ τοὶ δ' ἐνεργοῦσιν ἔρευναν ἐπ' αὐτῶν, ὁσάκις ὑποπτεύονται ὅτι ἔχουσι τοιοῦτον ὄπλον, συνεχῶς κατορθοῦσι νὰ πορισθῶσιν.

Ἡ ἐν ταῖς φυλακαῖς καθαριότης εἶναι καλὴ.

Οἱ κατάδικοι εἰσὶ κατετεταγμένοι ὡς ἑξῆς:

Εἰς μίαν αἴθουσαν εἰσὶ καθειργμένοι δέκα φονεῖς καὶ εἰς ἄλλην δέκα ξένοι, ἧτοι δεσμῶται μεταβαίνοντες εἰς τὴν μεγάλην εἰρκτὴν καὶ διανυκτερεύοντες εἰς τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως, εἰς ἣν ἀφίκοντο ὑπὸ συνοδίαν χωροφυλάκων· οὗτοι τὴν ἐπιούσαν ἀναχωροῦσι διὰ τὴν εἰρκτὴν, φέροντες ἐπὶ τῶν ὤμων τὴν κλίνην των.

Ὅλοι οἱ κατάδικοι ἔχουσι τὴν ἄδειαν νὰ περιπατῶσιν εἰς τὰ πρόστα τῶν ὀροφῶν, εἰς [2] κατοικοῦσι, καὶ ἐνίοτε, τοῦτέστι τὰς

ἡμέρας καθ' ἃς βλέπουν τοὺς δικηγόρους των, συναντῶνται ὅλοι εἰς τὸν κήπον. Ἡ φυλακὴ δὲν δίδει φορέματα. Τὰ ἐπὶ τῶν φυλακίζομένων εὐρισκόμενα χρήματα παραδίδονται εἰς τὸν διοικητὴν τῆς φυλακῆς, ὅστις ἐγγράφει το ποσὸν εἰς ἐπὶ τούτῳ βιβλίον, ὃ δὲ κατάδικος δύναται νὰ λαμβάνῃ 4 φράγκον τὴν ἡμέραν ἕως οὐ ἐξαντληθῇ τὸ ποσόν.

Εἰς τὸν δυνάμενον νὰ διατρέφεται ἐξ ἰδίων, παραχωρεῖται, ἐπὶ τῇ αἰτήσει του, ἰδιαιτέρον δωμάτιον, ὅπερ εἶναι καλλίτερον καὶ μάλλον εὐάερον τῶν κοινῶν. Ἡ ἐλευθερία αὕτη δικαιολογεῖ ἀρχαίῳ τι λόγιον: «Εἷς νόμος διὰ τὸν πλούσιον καὶ ἄλλος διὰ τὸν πτωχόν.» Καὶ ὅμως φρίττει τις ἀναλογιζόμενος τὰς βαναυσολογίας, βλασφημίας, ὕβρεις καὶ αἰσχροτήτας, αἵτινες πλήττουσι τὰ ὅλα ἀνθρώπου συνεισμένου εἰς χρηστούς λόγους, καὶ αἵτινες τόσον συνεχῶς ἀκούονται ἐν Ἰσπανίᾳ.

Οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ φέρῃ οἶνον ἢ πνευματώδη ποτὰ, ἐκτὸς ἂν διατάξῃ ὁ ἱατρός.

Τὸ νοσοκομεῖον τῆς φυλακῆς, ἦν ἐπισκέφθημεν, καὶ τοὶ σκοτεινὸν καὶ ἥττον ἀναπαυτικόν, περιεῖχεν ἑξ καλὰς κλινῶν. Ἡ αἴθουσα ἐφαίνετο καθαρὰ καὶ εὐάερος, οἱ δὲ δύο νοσοκόμοι φιλόφρονες καὶ νοήμονες. Εἷς μόνον ὑπῆρχεν ἀσθενὴς, ὠραῖος καὶ μελανοπώγων ἀνὴρ, πάσχων ἐκ φλεγμονῆς τοῦ στήθους· οὗτος πύχαισθη ἐκ τῆς ἐπισκέψεώς μας καὶ ἐγερεῖς ὀλίγον, ὅτε πύχθη αὐτῷ περαστικά, εὐχαριστῶ, εἶπεν· εἶθε δὲ νὰ μὴ ἐνοχλήσῃ ἐφ' ὑμᾶς κακόν.

Ὁ ἱατρός λαμβάνει 125 φράγκα τὸν μῆνα καὶ ἐπισκέπτεται καθ' ἑκάστην τὴν φυλακὴν. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι, τοιαύτης γλίσχρου οὔσης τῆς ἀμοιβῆς του, τὰ ἱατρικὰ δὲν δίδει αὐτὸς, ἀλλ' ἢ κυβέρνησις.

Ὁ διοικητὴς ἢ ἀρχιδεσμοφύλαξ πληροῦνται 1500 φράγκα ἐτησίως καὶ κατοικεῖ μετὰ τῆς οἰκογενείας του εἰς οἰκίαν κειμένην εἰς τὸν περίβολον τῆς φυλακῆς. Οἱ ἑξ ἢ ὀκτὼ κλειδοῦχοι πληρόνονται ἀνὰ 1200 φράγκα καὶ ἔχουσιν οἴκημα. Εἰσῆλθομεν εἰς

τὴν κατοικίαν ἐνὸς τούτων· ἦν δὲ, ὡς καὶ ἡ σύζυγός του, κάλλιστος ἄνθρωπος. Ὁ ἱερεὺς ἔρχεται τακτικῶς ἅπαξ τῆς ἐβδομάδος, σπανίως ὅμως κηρύσσει τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ. Ἐξομολογεῖ τοὺς βουλομένους, ἀλλ' ὀλίγοι τῶν πεφυλακισμένων ἐξομολογοῦνται, καὶ τοὶ εἰς τὸ στόμα τοῦ Ἰσπανοῦ χωρικοῦ, τοῦ ἐξ ἐνστίκτου πιστοῦ εἰς τὰς παραδόσεις τῶν προγόνων του, ἢ λέξις «Ἀνθρώπος ὅστις δὲν ἐξομολογεῖται» εἶναι μομφή. Καθ' ὠρισμένας ἐποχὰς ὁ ἱερεὺς μεταδίδει τὰ ἄχραντα μυστήρια, ἀλλ' ὀλίγοι μεταλαμβάνουσιν. Ἐν Ἰσπανίᾳ ἢ Ἐκκλησία διατάσσει αὐστηρῶς τὴν ἐξομολογήσιν καὶ μετάληψιν τοῦλάχιστον ἅπαξ τοῦ ἔτους καὶ ἐπιβάλλει εἰς τοὺς οἰκοδεσπότας νὰ προσέχουσιν ὅπως οἱ ὑπηρεταὶ τῶν ἐκτελῶσι πιστῶς τὰ θρησκευτικὰ τῶν ταῦτα καθήκοντα· ἀλλ' ἐν τῇ φυλακῇ οὐδεὶς ἐξαναγκάζεται νὰ ἐξομολογηθῇ.

Ἐπισκέφθημεν καὶ τὸ μαγειρεῖον, τὸ δωμάτιον τοῦ δικαστοῦ, τοῦ ἀνακρίνοντος τοὺς πεφυλακισμένους, καὶ τὸν κοιτῶνα, ὅπου ἐφυλάσσοντο οἱ τέσσαρες βαρυποινῖται. Ὁ τὰς κλειδὰς τούτου κρατῶν μοὶ εἶπε: «Θὰ ἴδῃτε ἡδὴ τέσσαρας ἀνθρώπους, ὧν ἡ δουλειὰ εἶναι βρώμια, διότι ἐφόνευσαν.»

Ἐπερίμενον νὰ ἴδω τὸν ἀγενῆ τύπον τοῦ κακούργου, τὸν τόσον κοινὸν ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τῶν διαπραττόντων τοιαῦτα κακούργηματα· διὸ ἐξεπλάγην ἰδὼν, ἅμα εἰσῆλθον, τέσσαρας νέους, ἔχοντας φαιδρὸν πρόσωπον καὶ ὄντας καθαρῶς ἐνδεδυμένους· οὗτοι μ' ἐχαιρέτισαν ἐρασιμῶς μειδιῶντες καὶ ἔλαβον ἐπιχαρίτως τὰ σιγάρα, ἅπερ τοῖς προσέφερα· μ' ἠρώτησαν δὲ ἂν θέλω νὰ συγγευματίσω. Εἷς τούτων εἶχε φρονεῦσαι, νομίζω, ἀστυνομικὸν κλητῆρα· ὁ ἕτερος ἐφόνευσε μετ' ἄκρας ἀταραξίας τὸν σύντροφόν του· ὁ τρίτος, προσβληθεὶς ὑπὸ τεσσάρων ἀνθρώπων, ἐφόνευσε τὸν ἕνα ἀμυνόμενος. Ὁρεξαν ἡμῖν τὴν χεῖρα ὅτε ἀνεχωροῦμεν καὶ εἶπον ὅτι εἶναι εὐχαριστημένοι ἐκ τῆς ἐν τῇ φυλακῇ διαίτης.

Τέλος ἐπισκέφθημεν τὴν φυλακὴν τῶν γυναικῶν ἧς ἡ διάταξις ἦν ἀκριβῶς ὅπως

καὶ τῶν ἀνδρῶν. Πέντε νέαι, κοσμίως, ἀλλὰ πενιχρῶς ἐνδεδυμέναι, ἦσαν καθειργμέναι· μία τούτων, ὠραία Ἀνδalousianῆ, ἧτις ἐφαίνετο μόλις δεκαεννέα ἐτῶν, εἶχε πρὸ τῶν ποδῶν τῆς βρέφος· κατηγορεῖτο δὲ ἐπὶ συνενοχῇ εἰς ζωοκλοπὴν καὶ ἐπειδὴ, ὡς γνησία Ἰσπανή, ἠρνεῖτο νὰ προδώσῃ τοὺς συντρόφους τῆς, ὤφειλε νὰ ὑποστῇ ποινὴν μεγάλην.

Κατὰ τὸν Ἰσπανικὸν νόμον ἢ μάλλον κατ' ἔθιμον, ἰσχύον ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ περισσότερο τοῦ νόμου, μία μήτηρ δύναται νὰ ἔχῃ τὸ νεογνόν τῆς παρ' αὐτῇ.

Αἱ πέντε αὗται γυναῖκες ἠσχολοῦντο εἰς τὸ βράπτειν. Οἱ ἄνδρες οὐδὲν ἀπολύτως ἔπραττον, ἐκτὸς τεσσάρων ἢ πέντε ἀναγινωσκόντων ἐφημερίδα ἀσήμαντον καὶ ἄλλων τινῶν πλεόντων περιπέδια.

Μία τῶν γυναικῶν ἐπλεκε γονατόδεσμον, εἶδος πολυτελείας ὠφελίμου ἐν Ἰσπανίᾳ, ὅπου ἡ μάχαιρα, ὅταν φέρῃ αὐτὴν γυνή, τίθεται πάντοτε εἰς τὸν γονατόδεσμον. Ὁ μέσος δ' ὄρος τῆς ἡλικίας τῶν πεφυλακισμένων ἀνδρῶν ἦν μετὰ 21 καὶ 31 ἐτῶν· οἱ πλείστοι δ' ἐκρατήθησαν διὰ κλοπὰς καὶ μαχαιρώματα, 4 δι' ἀπαγωγῆν, 15 ἢ 20 διὰ δημόσια σκάνδαλα καὶ ἄλλαι τόσοι διὰ μέθην.

Παραθέτομεν ἐνταῦθα τινὰ τῶν περιεργωτέρων ἡθῶν τῶν ἐπικρατούντων ἐν ταῖς φυλακαῖς ταύταις.

Ἐὰν ἡνίοχος ἰδιώτου φυλακισθῇ διὰ πταῖσμα, μέθην, λ. χ., καὶ ὁ κύριός του ἔχῃ ἀνάγκην νὰ μεταβῇ μετὰ τῆς οἰκονομίας του εἰς τὴν ἐξοχὴν, ἐπετρέπεται τῷ ἀμαξηλάτῃ νὰ ἐξέλθῃ τὴν ἡμέραν· ἀλλ' ὁ κύριός του εἶναι ὑπεύθυνος διὰ τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἡνίοχου.

Τὴν μεγάλην Πέμπτην καὶ τὴν μεγάλην Παρασκευὴν τίθεται ἐν τῇ ὁδοῦ, ὑπὸ τὰ παράθυρα τῆς φυλακῆς, τράπεζα, οἱ δὲ διαβάται καταθέτουσι τὸ τῆς προαιρέσεως αὐτῶν καὶ τὰ χρήματα διανέμονται μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου ἐξίσου εἰς ὅλους τοὺς πεφυλακισμένους.

Εἷς τινὰ μέρη οἱ ζωόμενοι τελοῦσι φό-

ρον τινὰ, ὅστις διὰ τοὺς κρεσπώλας συνίσταται εἰς τὸ νὰ δίδουσι τὰς κεφαλὰς τῶν φονευομένων ζώων νὰ βρασθῶσιν ὑπὲρ τῶν πεφυλακισμένων.

Παρατήρησα ὅτι ἐπὶ τῶν ἑκατὸν πεφυλακισμένων μόνον δεκαοκτὼ ἤξευρον ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν. Τὰ ἐξόδα τῆς διατηρήσεως ἑκάστου ἀνέρχονται καθ' ἑκάστην εἰς 10 ἑκατοστὰ τοῦ φράγκου.

Ἐν ἑκάστῃ φυλακῇ ὑπάρχει δωμάτιον διὰ τὸν δῆμιον. Ὁ εἰς θάνατον καταδικαζόμενος δὲν ἀπαγχονίζεται, ὅπως ἄλλοτε, ἀλλὰ στραγγαλίζεται διὰ μηχανῆς, συνισταμένης εἰς ἰσχυρότατον σιδηρῶν κρίκων, προσαρμοζόμενον εἰς τὸν λαιμὸν καὶ ἔχοντα ὀπίσω ἔλικα, οὗ ἡ δύναμις τῆς συμπίεσεως εἶναι μεγίστη· μία στροφή συντρίβει τὴν σπονδυλικὴν στήλην καὶ ἐπιφέρει τὸν θάνατον ἐν ἰκκαί. Ὁ εἰς θάνατον καταδικασμένος δένεται δι' ἀλύσεως, ἧτις περιβάλλει τὸ σῶμά του, καὶ μεταφέρεται εἰς τὸν ναὸν, ὅπου μένει μίαν ἡμέραν προσευχόμενος· ἐπισκέπτεται δ' αὐτὸν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἱερεὺς, μεθ' ὃ μεταφέρεται εἰς τὸ μέρος ὅπου διέπραξε τὸ κακούργημα καὶ ἐκεῖ στραγγαλίζεται· συνοδεύεται δὲ ὑπὸ ἱερέως, συμπροσευχομένου καὶ ἐκλιπαροῦντος νὰ ἐξομολογηθῇ καὶ εἶπῃ ὅλην τὴν ἀλήθειαν. Ὁ κατάδικος εἰς τὰς δεδεμένας χεῖρας κρατεῖ σταυρόν· ἅμα δ' ἀφιχθῶσιν εἰς τὸ μέρος τῆς καταδίκης, τίθεται εἰς ξυλίνην ἔδραν, μεθ' ὃ προσαρμόζουσι τὸν κρίκον εἰς τὸν λαιμὸν, ὃ ἔλιξ στρέφεται καὶ αὐθαρῆς ὁ αὐχὴν, συμπίεσθεις, μεταβάλλεται εἰς σάρκα ἐπιμήκη· ἡ γλώσσα καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξέρχονται τῆς κεφαλῆς. Ἐν τούτοις σπανίως ἐκδίδονται θανατικαὶ ἀποφάσεις, ἐῴ οἱ φόνοι τόσον συνεχεῖς εἰσιν ἐν Ἰσπανίᾳ.

Δίδομεν τέλος εἰς τὸ παρὸν σκιαγράφημα διὰ τῶν ἐπομένων δύο ἱστοριῶν, ὧν ἡ μὲν ἦτο εἰς τὰ στόματα ὄλων πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν, ἡ δὲ εἶναι πρόσφατος.

Πρὸ τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀπήγαγον ἐν Σεβίλλῃ εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης κακούργον τινὰ, οὗ προηγεῖτο ἱερεὺς, οὐσιαστώ,

τὴν ψυχὴν τοῦ φονέως εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ. Ὁ καταδίκος ἐκράτει εἰς χεῖρας σταυρὸν γαλκοῦν, ὅτε δὲ ἐπλησίασαν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης εἶπε τῷ ἱερεῖ :

α' Ἐγὼ νὰ ἐξομολογηθῶ ἀκόμη.»

Ὁ ἱερεὺς ἐστράφη καὶ θείσ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν τοῦ καταδίκου τὰ ἄμφιά του ἐπλησίασε τὸ οὖς εἰς τὰ χεῖλη τοῦ δολοφόνου, ὅστις, ἐγείρας εὐθὺς τὸν σταυρὸν, κατέφερε πληγὴν, ἣτις διέρρηξε τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀθώου ἐξομολογητοῦ. Τὸ τέρας διὰ τοῦ φρικτοῦ τούτου μέσου ἐκέρδησε μίαν ἡμέραν ἀναβολῆς, εἰπὼν *Καὶ μίᾱ ἡμέρα εἶναι ζωή.*

Ἡ ἄλλη ἱστορία εἶναι ἡ ἐξῆς :

Πτό τινων ἡμερῶν ἐν τινι πόλει τῆς Καταλωνίας δύο ἄνθρωποι ἤχθησαν εἰς τὸν τόπον τῆς καταδίκης· εἶχον φονεύσει πιθανῶς φύλακα ἢ ἀστυνομικὸν κλητῆρα, ἔγκλημα τιμωρούμενον καὶ νῦν ἔτι ἐν Ἰσπανίᾳ διὰ θανάτου. Ὁ δῆμιος εἶχεν ἤδη στραγγαλίσει τὸν ἕνα καὶ ἠτοιμάζετο νὰ προσαρμόσῃ τὸν κρίκον εἰς τὸν λαιμὸν τοῦ ἄλλου· ἀλλ' ἐνῶ ἐδοκίμαζε τὸν ἕλικα παρετήρησεν ὅτι ἕνεκεν κυριώσεως τοῦ λαιμοῦ τὸ ὄργανον δὲν ἐνήργει. Ὁ καταδίκος ἐπὶ τρία λεπτά ὑπέστη φρικτὴν ἀγωνίαν, καὶ ὅμως ἡ μηχανὴ δὲν ἐνήργει καὶ ἐδέησε νὰ σταλῇ πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν. Ἐζητήθησαν τηλεγραφικῶς ὁδηγίαι ἐκ Μαδρίτης, ὃ δὲ φιλόανθρωπος βασιλεὺς Ἀλφόνσος ἐτηλεγράφησεν ὅτι ἀπονέμει χάριν.

(Μετάφρασις).

Ο. Γ. Ι.

ΜΟΥΣΕΙΟΝ

ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ.

Ἐπιγραφαὶ ἀνευρεθεῖσαι παρὰ τὴν ἀρχαίαν Μητρόπολιν.

Ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου, πλ. 0,56, πάχ. 0,44, σωζομένου ὑψ. 0,22, ἐκτισμένου ἐπὶ τῆς ἐν Γενίκιοι καλύβης τοῦ Ἀθανάση Τσομπάνη.

εἰ δὲ τις θελήσει πω-
λῆσαι, δώσει τῇ Μη-
τροπολεϊτῶν βο-
υλῇ X φ'. Ζῶσιν.

Σημ. Γενίκιοι, χωρίον ὀθωμανικὸν ἐκ 15 καλυβῶν, μίαν ὥραν ἀπέχον δυτικῶς τοῦ Τουρμπαλίου.

Τὸ μάρμαρον κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἰδιοκτήτου ἐξεχώσθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου προπύδων τοῦ λόφου, ἐφ' οὗ ἡ Ἀκρόπολις τῆς Μητροπόλεως, εἰς 8 μέρος ὑπάρχουν πέντε-εἴς ἐλαιόδενδρα.

Τὰ 4 τῆς ἐπιγραφῆς Σ εἶναι κεχαραγμένα ἀντιστρόφως, οὕτω Σ.

Ἐπὶ τεμαχίου μαρμάρου, ὑψ. 0,28 σωζομένου πλ. 0,22, ἐντετοιχισμένου ἐπὶ τῆς αὐτῆς καλύβης.

. . . . Οὐήρω
. . . . ενου
. . . . ανου
. . . . ω τῶ ἀ-
. . . . τέκνων
. . . . ἐγγό]ων.

Ἐπὶ λευκοῦ μαρμάρου, φαινομένου μέρους ὑψ. 0,66, πλ. 0,50, πάχ. 0,40, ἐκτισμένου ἐπὶ τῆς κρήνης τοῦ ἰδίου χωρίου παρὰ τὸ μνησθὲν ὄθωμ. τέμενος.

Περίγενοσ [Ἀ]λάμου
Κλεόδημοσ Περιγένου
Διάκλῆσ Περιγένου
Ζεὺξίεσ Περιγένου.

Ἐπὶ πλακῆσ, ὑψ. 0,20, πλ. 0,40, ἐκτισμένησ ἐντὸς τῆς ἐν Γενίκιοι καλύβης τοῦ Παυλῆ Τσομπάνη.

ΝΙΗΙΔΕ.
ΛΥΚΛΑ. ΤΟΝΝΕΟΝΗΑΙΚ. . . .
ΤΙΣΓΑΡΕΓΩΠΟΔΕΜΑΡΧΟΣΟΔ.
ΣΜΟΡΟΣΩΙΤΑ. ΛΛΑΙΣΤΡΗΣ
ΗΜΕΡΑΜΟΥΝΩ. ΕΜΟΙΒΑΡΒΑΡΕ
ΤΥΞΕΤΥΧΗΟΥΓΑΡΕΜΕΣΤΥ
ΓΕΡΗΝΟΣΟΣ. . . . ΑΝΕΝΑΛΛΕ.
. . . ΘΛΟΙΣΔΗΡΙΣΥΠΕΡΝΙΚΗΣΩ
. . . . ΠΑΝΚΡΑΤ.ΟΥΕΙΚΟΣΤΟΝ
. ΟΝΟΣΕΙ

Τοῦ ἐπιγράμματος τούτου ἐλήφθη καὶ χάρτινον ἐκτύπωμα, ἔχει δὲ κατὰ τὴν ἐμὴν ἀνάγνωσιν ὡς ἐξῆς.

Πολύκλασ τὸν νέον ἡλικίη·
Τίε γὰρ ἐγὼ; Πολέμαρχοε ὃ δύσμοροε ὦ
τὰ παλαίετρηε
ἡμερα μούνωι ἐμοὶ βάρβαρ' ἔτευξε τύχη·
Οὐ γὰρ ἐμὲ στυγερὴ νόσοε ἔκτανεν ἀλλ' ἐν
ἀέθλοισ
δῆριε ὑπὲρ νίκηε ὡσεὶ με πανκρατίου·
Εἰκοστών

Ἐπὶ στήληε, ὑψ. 0,50, διαμέτρου, 0,26, πρὸε τὴν βάειν, 0,22 πρὸε τὰ ἄνω, ἀκραιάε μὲν, μικράν δ' ὑποστάεε βλάβην, εὐρισκομένηε ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ ἐν Γενίκιοι Ζαήτ.

Ἀγαθὴ Τύχη
Αὐτοκράτορι
Καίσαρι Τραϊανῶ
Ἀδριανῶ, Δι', Ὀλυμ-
πίω, Σωτήρι καὶ
κτίετη.

Ἐπὶ μαρμάρου, ὑψ. 0,68, πλ. 0,48, πάχ. 0,26, ἐρριμμένου ἐντὸε τῆε περιοχῆε τοῦ Βυζαντινοῦ φρουρίου, τοῦ ὁποίου τὸ δυτικὸν μέρος ἀποτελεῖ ἡ ἀνατολικὴ πλευρὰ τῆε Ἀκροπόλεωε.

Ἱερεὺε Δώδεκ[α θε-
ῶν Νηρεῦ[ε⁴] Νηρέωε,
Εἰέρηα Ἀνατολή,
διάκονοε Ἐλπίε,
δ]ιάκονοε Καλλίαε
Δ]ημητρίου,
Μ]ενεκράτηε.

Ἱερεὺε
Δώδ]εκα θεῶν Νη-
ρεῦ]ε, Ἀρτεμᾶ τοῦ Νη-
ρέω]ε, Ἱερεία Ἐλπίε ἡ μή-
τηρ τοῦ Ἱερέε, διάκονοε
Τύχη, διάκονοε Ἀρ-
τεμᾶε καὶ Ἐλπιδηφόροε
ο]ἱ ἀδελφοὶ τοῦ Ἱερέ[εωε.

Σημ. Ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη εὕρηται δεδημοσιευμένη ἐν τῷ C.I.G. ὑπ' ἀρθ. 3037 μετὰ διαφορᾶε τινοε.

Ἐπὶ λίθου, ὑψ. 0,45, σωζομένου πλ. 0,36, ἐντετοιχισμένου ἐπὶ τοῦ ἡρειπωμένου ὀθωμαν. προσευκτηρίου τοῦ αὐτοῦ χωρίου.

τοῦ μνημεῖ]ου κήδεταὶ Ἀυρ.
. το]ῦ φύσει Ἰκεσίου
. Β [ἀδ]ελφῶ;

1) Ἐπὶ τοῦ μαρμάρου φαίνεται ἐν ι.

Ἐπί κίονος πολυγώνου διαμ. 0,50, κει-
χωσμένου ἐν τῇ μεταξύ τῶν ἐλαίων καὶ τοῦ
δασώδους τουρκ. νεκροταφείου θέσει, ὅπου
κεῖται ὑλικὸν ἀρκετὸν ἀρχαίων οἰκοδομῶν.

Ἰπποίτης Ἀπολλωνίου
καὶ Ἀπολλώνιος Ἀττάλου
τοῦ Ἀνδρόνος τὸν κίονα
τῷ δήμῳ.

Ἐπί στήλης, ἐκ μαύρου μαρμάρου, ὕψ.
0,88 διαμέτρου 0,44, κειμένης ἐντὸς τοῦ
παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου τουρκ. νε-
κροταφείου εἰς πέντε λεπτῶν ἀπόστασιν,
ὅπου καὶ ὁ μέγας δένδρον.

Ἦρας Ἰέρεια
Στρατονείκη
Τατιανοῦ
τὸν βωμὸν
ἀνέθηκεν.

Ἐπί ὠραίας πλακῆς, κειμένης ἐν τῇ αὐ-
τῇ θέσει, μήκ. 1,75, πλ. 0,32, πάχ. 0,28,
χρησιμευσάσης ὡς σκέπασμα λάρνακος, εὑ-
ρηται εἰς τὰ πλάγια τῆς μιᾶς κατὰ μήκος
πλευρᾶς.

Ἀγαθῆ Τύχη.—Ἀγαθῆ Τύχη.

Ἐπί ὁμοίας πλακῆς κειμένης ἐν τῇ αὐτῇ
θέσει. ὕψ. 0,70, πλ. 0,50, χρησιμευσάσης
ὡσαύτως ὡς σκέπασμα λάρνακος διέκρινε
ἐκ τῶν 11 γραμμῶν τῶν ἀποτελουσῶν τὴν
ἐπιγραφὴν τὰ ἀκόλουθα.

40

. κ]ήδεταί
Κόνων Θεογίλλου.

Ἐπί μαρμάρου ὕψ. 0,22, σωζόμε. πλ. 0,
36, ἐκτισμένου ἐν τινι καλύβῃ εἰς πέντε λε-
πτῶν ἀπόστασιν ἀπὸ τοῦ Τουρμπαλί διευθυ-
νόμενοι εἰς τὸ χωρίον Ἐγερτζίκιλι.

Τιβέριος Κλαύδιος [Τι-
βερίου Κλαυδίου μόνος ἀπε-
λεύθερος κατασκευάσε τὸ μνη-
μεῖον ἑαυτῷ καὶ γυν[αικὶ καὶ τέ-
κνοις.

Ἐπί μαρμάρου, ὕψ. 0,22, πλ. 0,54, κει-
χωσμένου ἐν τῷ πλησίον τοῦ Ἐγερτζίκιλι
τουρκ. νεκροταφείου.

Τὸ μνημεῖον ἐστὶν Αὐρ.
. ου Ἀκυλλίου καὶ
Αυ ας καὶ τέκνων καὶ
ἐγγόνων αὐτῶν οὐδενὶ δ' ἐ-
ξὸ]ν ἐνθ]άψαι ἐτ[ερόν τινα.

Ἐπί τετράγωνου στήλης ὕψ. 0,60, πλ.
0,28, πάχ. 0,28, κειμένης ἐν τινι τουρκ.
νεκροταφείῳ κατὰ τὴν πρὸς τὰ Τριάντα ἄ-
γουσαν ἐκ Τουρμπαλιῦ ὁδόν, 1/4 τῆς ὥρας
μακρὰν αὐτοῦ Β.Α.

Ἦρα
Σαβεί-
νη, Σε-
βαστῆ.

A. M. Φορτιέρ.